

2000

Latv. Nod.

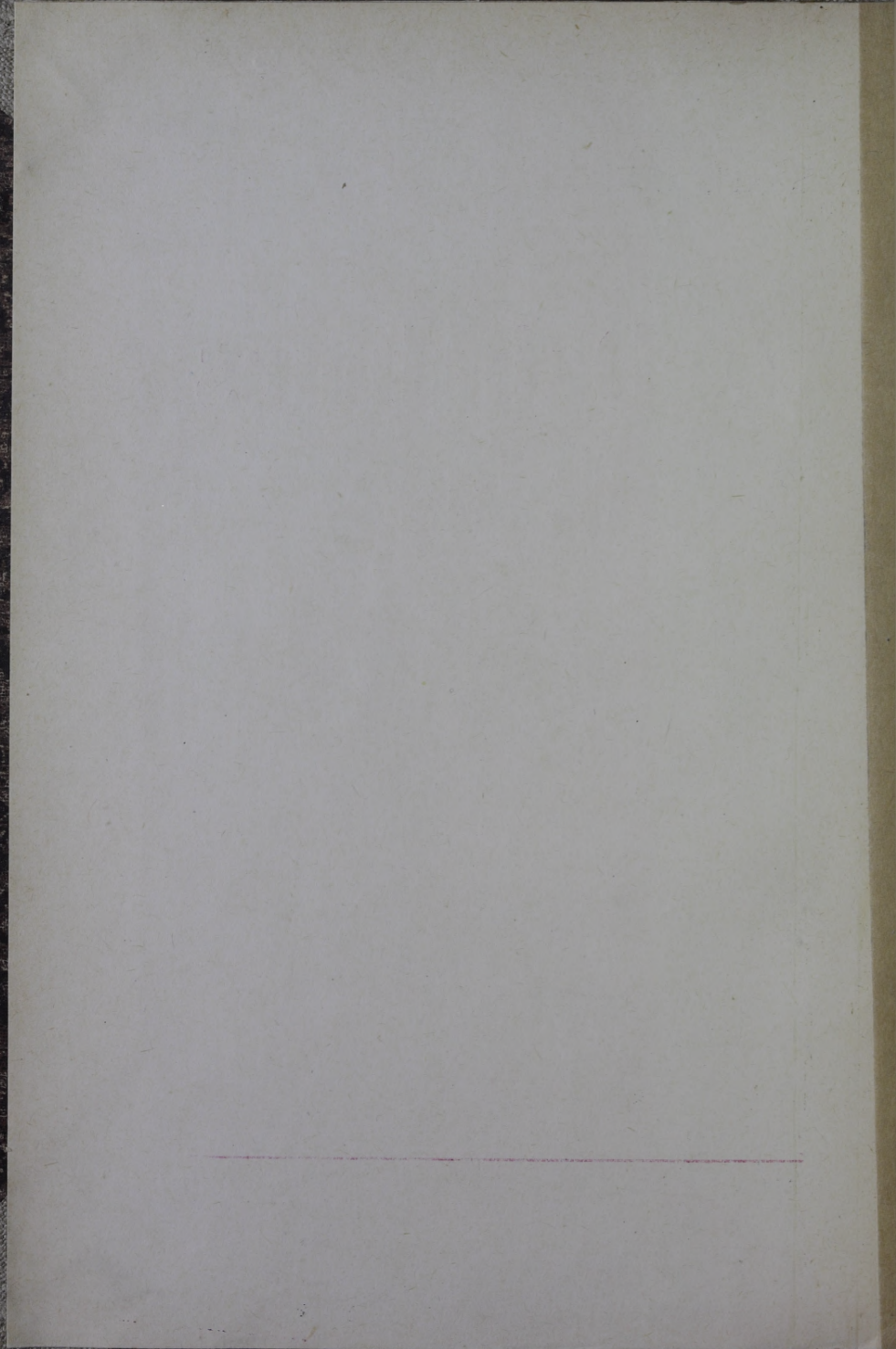
KĀRLIS LAPIŅŠ

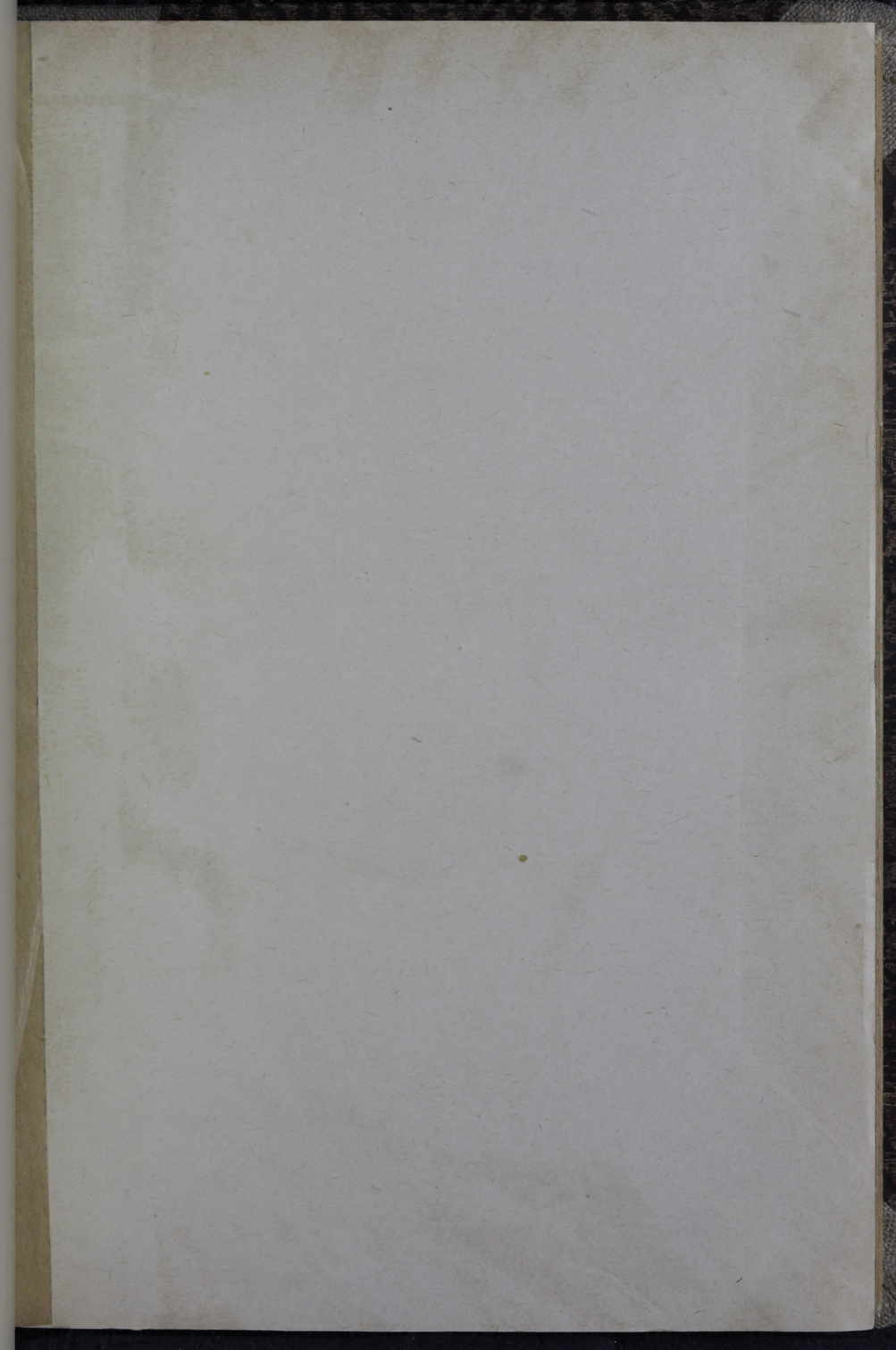
Dzimtenes ideja

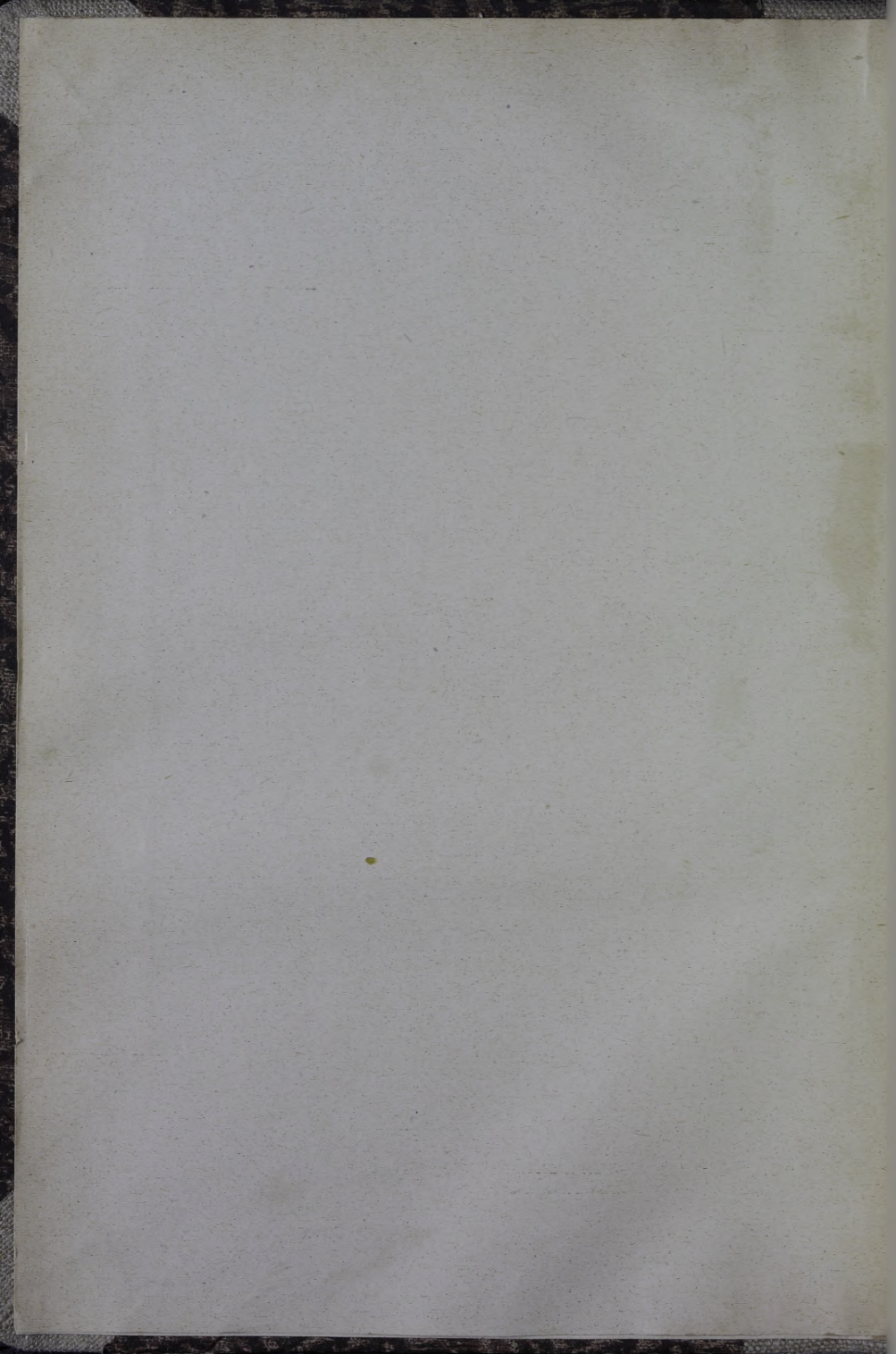
Latvietis un viņa tēvu zeme

1 9 3 6

Izdevusi grāmatu apgādniecība A. Gulbis Rīgā

B
9(L) ²³/₂₅

Kārlis Lapiņš

Latv. Ned.

B

Dzimtenes ideja

Latvietis un viņa tēvu zeme

1 9 3 6

Grāmatu apgādniecības A. Gulbis Rīgā
izdevums

Grāmatu spiestuves kooperatīvs
„GRĀMATRŪPNIKS“
Rīgā, Pils ielā Nr. 14

L. V. B.
in. 309454

~~Af-6202K~~

П

У

Priekšvārds

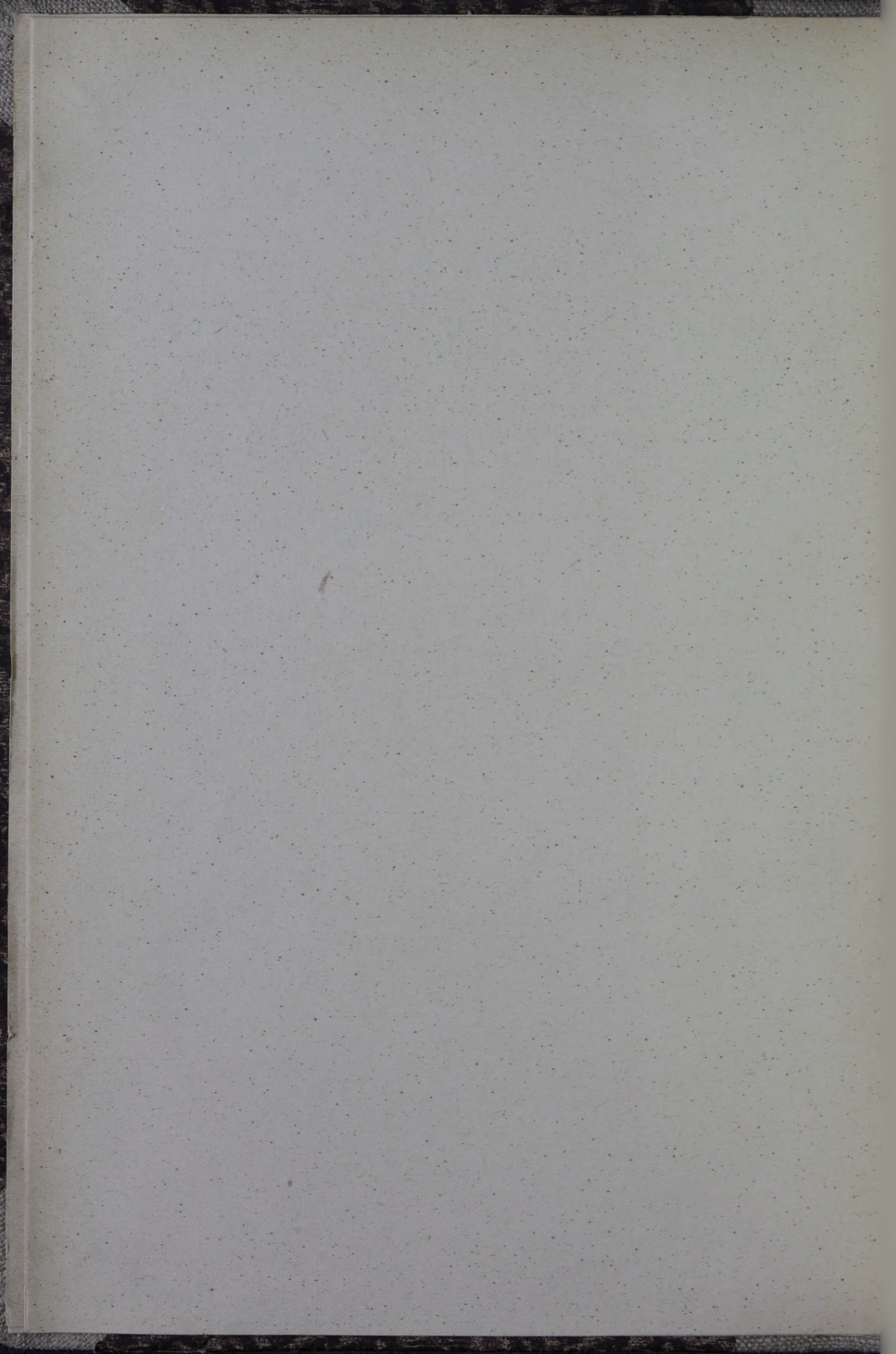
Kārļa Lapiņa vārds mūsu žurnālistikā un publicistikā labi pazīstams. Kā rūdīts avižnieks, viņš ir devis daudzus nacionālpolitiskus rakstus, apcerējumus par kultūras jautājumiem, literatūras recenzijas u. t. t. Viņa spalvai pieder arī vairākas politiskas brošūras, nemaz nerunājot par daļrakstniecību, kurā viņam kupls grāmatu birums.

Tagad K. Lapiņš savā jaunākajā darbā skāris vienu no vismazāk cilātiem jautājumiem — dzimtenes ideju. Tas ir darbs par latviešu patriotu un viņa attiecībām ar savu tēvzemi. Jaunais laiks un dzimtenes jēdziena izpratne, dzimtenes mīlestība un saites, kas mūs sien pie dzimtenes, svešums un ideoloģiskā svešniecība, kurā mēs tik daudz kļīduši, patriotisma būtība un latviešu patriota pienākumi pret savu tēvzemi — tie visi ir dienas jautājumi tautas audzināšanas sfairā, kurus neviens no mums šajā laikā apiet nevar. Tieši tāpēc šim Kārļa Lapiņa darbam veltāma izcila vērība.

Šo grāmatu Kārlis Lapiņš uzrakstījis ar viņam piemītošo aizrautību un pārliecības kvēli. Darbs nenoliedzami dod daudz ierosinoša, viņš virza un valdzina ar dvēselisko strāvojumu. Kas viņu ņems rokā, tas to izlasīs, nenolicis pie malas.

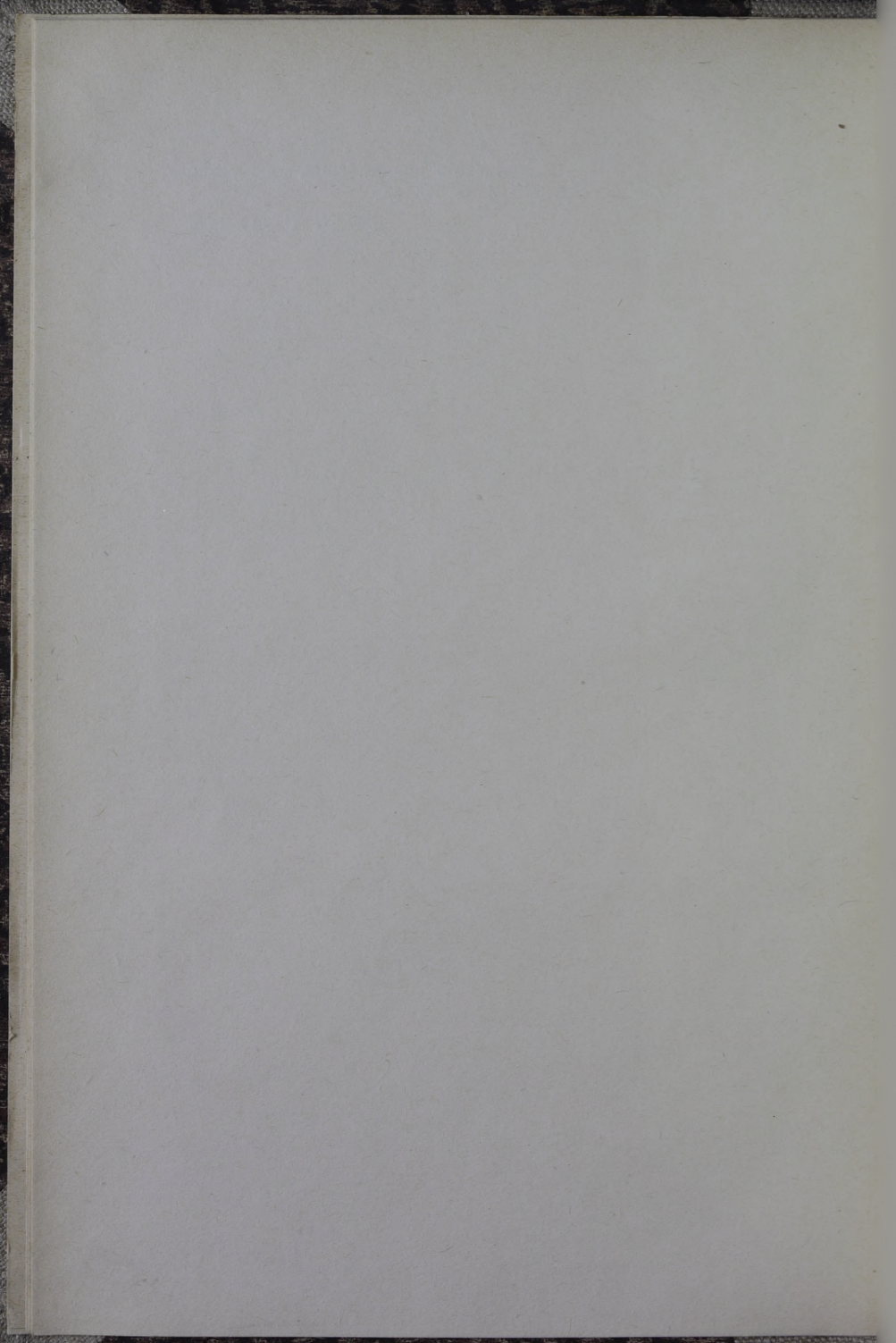
Rīgā, oktobrī, 1936. g.

A. Grīns

„Visstiprākie pamati ir tie, kuri visdziļāk
sniedzas zemē iekšā.“

Dr. K. Ulmanis.

1. Jaunais laiks un dzimtenes ideja

„Kas šī zeme par zemīti,
Ka ziediņi neziedēja?
Es atnesu saujiņā
Savas zemes pureniņu.“

D a i n a.

Es negribu jums stāstīt par to, ka šī skaistā un mums dārgā zemes mala Baltijas jūras krastā, — kuŗu mēs saucam par Latviju, ir 65.000 kv. kilometru liela, ka viņas robeža ir 1800 klm gara, ka viņā ir tuvu pie 2.000.000 iedzīvotāju u. t. t. Tamlīdzīgas ģeografiski-statistiskās ziņas rodamas citur. Par tām jums nestāstīšu un par tām mēs še nerunāsim. Es gribu runāt par Latviju, kā mūsu dzimteni, mūsu tēvu zemi, papūloties izklāstīt šo mums tik pazīstamo un gandrīz jau svēto vārdu būtību, nozīmi. Es gribu to darīt tāpēc, ka mūsu literatūrā tas līdz šim darīts tikai atrautiem pavedieniem, bet vienkopsavīta pati šī dzimtenes ideja, vai latviešu patriota dzimtenes izpratne nav nekur. Bet ļaunos ļaudīs valodas arvien ir bijušas tādas, ka mēs paši nezinot, ko ar dzimtenes vārdu saprotot — bieži vien šis vārds esot tukša skaņa. Mēs paši nezinot, kāda mūsu garīgā satvarība esot. Tā tad mūsu darbs, iebļakam tam, ka viņš būs zināmas sirsnības vai sirds mīluma, uz temu apdvests un reflektēs uz lasītāju labākām jūtām, gribēs būt arī attiecīgu atziņu darbs, kas līdzšinējā latviešu domāšanā mēģinās aizpildīt nepilnu vietu. Mēs runāsim daudz laba par šo zemi, kuŗu apdzivojam „no sākta gala“. To mēs darīsim tāpēc, lai ierosinātu latviešu ļaudīs (sevišķi jaunatnē) vēl jaušamāk to apziņo patriotisko jutoņu un tēvzemes mīlestības kvēlo strāvojumu, kuŗa dažbrīd it kā vēl trūkst. To mēs darīsim arī tāpēc, lai augstāk paceltu mūsu nacionālo pašapziņu, pašcieņu un pašlepnumu, uz kuŗu mums ir visas tiesības, bet kuŗu mēs ar apzinātu nodomu sākuši rādīt

un izmantot tikai kopš 1934. gada 15. maija, kad Dr. K. Ulmanis mūs modināja jaunai dzīvei. Latviešu patriota pasaules uzskats, viņa garīgā satversme, viņa eksistences ideoloģiskā bāze — tās visas ir lietas, par kurām jaunajā pēcmaija Latvijā jārunā visvairāk. Mūsu dzīve ir kļuvusi cita, viņa ir kļuvusi daudz pilnvērtīgāka un pilniskānīgāka un citiem ir jāklūst arī mums pašiem — savos ieskatos, savās sajūtās un savos atskārtumos. Jaunās dzīves cienīgiem mums jābūt! Šajā lielo reformu laikā — mums jāklūst reformētiem pašiem. Tas ir pašreformas ceļš, kas mūs vedīs pie saskaņas ar lielo laiku, kuŗa laimīgie līdzgaitnieki mēs esam.

Dzimtenes ideja varētu būt tā mācība, kas vislabāk noformētu mūsu atziņu pasauli. Dzimtenes mīlestības pamatu izpratne vislabāki arī mums rādīs ceļu uz jaunā laika pareizu atskāršanu. Taču pats šis jaunais laiks ir radies un nācis dzimtenes svētās idejas vārdā. Tagad no agrākām saimnieciskā nespēka, garīga pelēkuma un nacionālā kauna dienām mūs šķir jau vesels laikmets. Tik pasakaini brīnišķīgi un strauji ir bijuši šo nedaudzo gadu notikumi, kuŗus mūsu paaudzei vairs otrkārt neizdosies nekad piedzīvot.

Tas nozīmē, ka mums šim laikam ir jādzīvo līdz ar visu aizrautību. Tas nozīmē, ka mums šis laiks ir jāizprot ar visu dedzību. Mums jātop viņa apzinīgiem līdzgaitniekiem, lai vēlāk, kad paies gadi un 1934. gada 15.—16. maija notikumi kļūs leģenda, mums nesāpētu pašu aklums un nekrimstu iekšējs žēlums, ka mēs bijuši tikai pasīvi šo lielo notikumu statisti.

Lūzums tautas psīchē ir neapsverams. Ne viens no mums vairs netic, ka bijušais varētu atgriezties. Vēl vairāk: mēs esam gatavi šo bijušo satriekt spontānā spēkā, ja vien viņš, kā atbaidošs rēgs, kaut daļēji nostātos mūsu priekšā. Tik dziļš ir mūsu īgnums pret pagājušo ultradēmokratisko „kārtību“, kas noplicināja mūsu latvisko pašcieņu, novājināja mūsu nacionālo pašlepnumu, sagandēja mūsu raženo darba tikumu, līdz neiespējamībai sadrumstaloja mūsu tautu un noveda mūs pie bezcerīga izmisuma, aiz kuŗa varēja nākt tikai bojā eja.

Jā gan, lai atceramies tikai šīs nesenās baigās die-

nas un savas toreizējās izjūtas: zudusi bija jau katra ticība mūsu valsts pasākumam! Mēs neticējām vairs paši sev un tāpēc savā iekšējā satvarībā faktiski bijām jau miruši. Varbūt vajadzēja tikai kāda ārēja vai vietējaniecīga piesitienu, lai latviešu tauta un zeme, kā valsts organizācija, pārstātu eksistēt.

No šī posta mēs esam izglābušies straujā un gandrīz necerētā kārtā ar dažu stundu notikumiem 1934. gada 15.—16. maija naktī. Tas ir gandrīz leģendārs darbs, kas 16. maija rīta ausmā tikā padarīts, un ar to ir saistīts prezidenta K. Ulmaņa un viņa palīgu vārds un slava, ko ne uz mirkli vairs nedrīkstam piemirst. Mēs nedrīkstam to piemirst tāpēc, ka bezpersonību un bezautoritātu laiks ir garām, ka neatbildīgo un vēlēto kolektīvu un baru laiks ir garām, un visa mūsu nākamība ir balstāma uz autoritātes atzīšanas un cienīšanas svaru, pēc kuŗa mēs paši gadiem ilgi saucām, tīkodami tam pilnā mērā uzticēties.

Mēs esam atguvuši paši sevi, ar ziedošā maija rītu mēs esam „pamodušies ar jaunu sirdi krūtīs“, vēl vairāk: mēs esam atraduši vadoni, kuŗa mums nebija tajā laikā, kad bezdarbīgais un plāpīgais „augstais simts“ nonivelēja katru personību, kad mēs ar sāpēm un greizsirdību raudzījāmies uz tautām, kuŗām bija savi Masariki, Piļsudski un Musolini.

Ar mūsu valsts lielājo pārvērtību noslēdzas tas nelāgais un haostiskais valsts formēšanas cēliens Eiropā, kad neatbildīgais pūlis bija viss, bet indivīds nulle. Cik īss tomēr bija šis parlamentārisma „uzplaukuma“ laiks, kas iezīmējās ar ielu kautiņiem un grautiņiem, ar tautu dzīvo ķermeņu sašķaidīšanu, ar partijpolītisko visspēcību, ar nepārtrauktām kabinetu krīzēm, bezplāna saimniecību, riebīgu politikanismu un korupciju, ar saimniecisku neražēnību un garīgu noplenderēšanos! Pie mums šis cēliens bija turpinājies tikai 15 gadus un mums viņa ir pieticis — uz nekad neatgriešanos! Vai skūmt un raudāt, ka esam zaudējuši šos gājušos 1920.—1934. gadus? Nē! Viens nopelns tomēr šim laikam ir bijis: viņš ir mūs politiski skolojis un audzinājis. Par veselu galvu mēs esam kļuvuši vecāki un saprātīgāki šo nelāgo un netīro laiku cauri staigādami. Valstspolitikā un valstspilsoniskā audzināšanā mēs esam iekasējuši pirmo

vīrišķīgo jēgu un kļuvuši zināmā mērā eruditi, kas bez pagājušā posta pieredzes nekad nebūtu noticis.

Šajās dienās mums ir tāda sajūta, ka tagad mēs strādāsim tā, kā vēl nekad. Jā, to mēs darīsim! Kā netiras dūņas no mūsu dvēseles ir nokritušas bažas par to, ka mūsu dzimtai zemei nekad nav bijis krietnas un godīgas vadības. Šī vadība tagad ir un mēs varam atgriezties pie tā iekšējā miera, kas tik nepieciešams katram darbam. Mēs varam būt liksmi šajās dienās no apziņas vien, ka sācies ir tiešām jauns laikmets, kam vārds būs radošs spēks un nacionāls spilgtums.

Mēs esam augšāmcēlušies un mirt vairs negribam. Mums atkal ir nākamība un dzīvotgriba. Jēl paraugāties vēl un vēl reiz ap sevi vaļējām acīm un jūs neticēsiet kā pārvērtusies dzīve. Nav vairs partiju, šo tautas dvēseli sagandējošo iestādījumu, un nebūs viņu. Nav vairs obstruktantu, kas pēdējos gados kā lauku, tā pilsētu tautai, bija kļuvuši par nievāšanas un piedauzības objektu. Nav vairs šķiru kara un atklātu valsts piesmējēju. Ir atkal viengabalaina latviešu nacija. Pieņemts karš plāpībai, nekārtībai, dienderībai, pretvalstiskai gribai un korupcijai. Dots trieciens mazākumtautību pārmērībai. Dots gandarijums līdz pēdējai iespējamībai apvainotai tautas pašcieņai. Mūsu Latvijas vārds ir atkal kļuvis svēts vārds, mūsu sirdis atkal kaist darbam par dzimteni. Apklusuši pašvaldību sēžu trači, pārtraukta sirdsapziņas uzpirkšana, valsts līdzekļu šķiešana un krustdēļu diedelēšana un t. t., un t. t. Viss neveselīgais un satrunējušais šais pēdējos gados zūd un aizskalojas līdz ar pavasara ūdeņiem, un pāri šai dzīvei šalc spīrgani vēji, kas šīs Baltās jūras malā, kur latvieši dzīvojuši no sākta gala, nekad vairs neapsīks un neapstāsies!

Mums jāsaprot, ka viss šis notikušais un notiekošais nākamībā atblāzmosies kā jauns un vēl nebijis tautas augšāmcelšanās rīts. Cik viņa tapšana „vecā režīma“ beigu cēlienā bija drūma un smaga, tik laimīga un lieliska tā bija pašā ausmas lēktā, un tik pilnskanīga tā ir visā šajā raženā un celtnieciskā cēlienā.

Mēs esam izglābti no bojā ejas un nesam pateicību

Dievam un sveicienus tautas vadonim. Lai visi labie gari stāv mums klāt turpmākā valsts jaunrades darbā. Tas būs vēl tālš un grūts ceļš, bet atsacīšanās vienmēr kļūst par labprātīgi nestu upuri tad, kad dzīve atgūst apzinātu mērķi un sajēgu.

Tā mēs gribam izprast un jau izprotam šo jauno laiku, kad, visbeidzot, mēs atkal senā un vēl nebijušā dedzībā sajūtam, ka mums pašiem ir sava zeme, sava valsts, sava dzimtene. Tas visusvētākais un visucēlākais, kas bija noniecināts un apsmiets, — dzimtenes un tēvuzemes vārds — ir atkal augšā cēlies. Tas baigais, saltais tukšums, kas mūsu gara dzīvē bija iestājies, ir atkal ar dziļu un krāšņu saturu piepildījies. Mēs esam atguvuši ne vien to, ko bijām pazaudējuši, mēs caur zaudējumu esam trejkārt bagātāki kļuvuši. Tie ir jaunā laika jaunās dzīvošanas pamati, kas droši un nesatricināmi tagad balsta ne vien mūsu topošo labklājību, bet arī mūsu sirdsdedzi uz savu dzimto zemi.

2. Dzimtenes un tēvzemes jēdziens

„Tagad atpakaļ es nāku
Atkal savā tēvu zemē:
Ak, nekur jau nav tik labi,
Tā kā mīļās tēvu mājās.“

J. Rainis

Runājot par dzimteni un viņas ideju, mums jārunā par to, kas mūs saista pie mūsu zemes, kas mums liek turēties pie tās un viņu nepamest jeb pametušiem ilgoties pēc tās mūždienu un no svešuma atpakaļ tiekties. Tas ir vesels sajūtu un atziņu komplekss, kas mums liek dzimteni nevien atskārst, bet arī dziļi sajust, kā sajūtam dievību, kaut neaptveram to prāta ieročiem.

Es gribētu apvienot šie jēdzienus dzimtene un tēvzeme. Man šķiet, ka šie jēdzieni bija gan šķīrojami, vai atšķīrojami mūsu politiskās nebrīvības laikā, kad mums vēl nebija savas valsts (tēvzemes), bet bija tikai vieta (dzimtene), kur mēs pasaulē nākuši. Tagad, kad latviešu vairumam viņu šūpuļa vieta sakrīt ar vietu, kur atrodas tēvzeme, kā valsts organizācija — abi jēdzieni identizējas. Ar to, protams, es negribu noliegt, ka abstraktā nozīmē šie jēdzieni šķīrojami joprojām. Krievu emigranta dēlam, kas dzimis Francijā, tēvzeme joprojām ir tagadējā pad. Krievija, kamēr dzimtene — Parīze vai Liona, kur māte to pasaulē laidusi. Tā tad dzimtene ir tīri ģeogrāfisks, bet tēvzeme vairāk politisks jēdziens. Šādā nozīmē, šīn laikā, kādā runā Jelgavā (1934. g. nov.) izteicies arī valsts prezidents Dr. K. Ulmanis: „Patiesi šī zeme par tēvzemi jāuzskata un jāsauc it visiem valsts pilsoņiem. Mūsu dzimtene katram ir pagasts, kur mēs esam dzimuši, bet kad saliekam kopā vairākus pagastus, tad tā jau ir tēvu zeme un nav vairs dzimtene vien.“

Arī slavu literatūrā vārdi „roģina“ (dzimtene) un „otčizna“ (tēvzeme) tiek tulkoti minētā nozīmē.

Mūsu konversācijas vārdnīcā 25. sējumā (iznācis partiju laikā) par dzimteni teikts maz: „dzimšanas vieta“.

Kādā nesenā polēmikā ar baltvāciem latviešu preseī pie dzimtenes jēdziena nācās pakavēties mazliet tuvāki. Tač noskaidrojās, ka baltvācieši vēl arvien šķiro jēdzienus dzimtene un tēvija vai tēvzeme, par pēdējo uzskatōt nevis Latviju, bet Vāciju. Toreiz no baltvāciešu puses gan aizrādīja, ka lojāli vācu tautības Latvijas pilsoņi šādu jēdzienu šķirošanu nepazīstot. Viņiem dzimtene arvienu bijusi identizējama ar valsti un zemi, kuŗā dzivojuši. Taču noteiktu skaidribu šī polemika nedeva.

Interesanti, ka vārdu „Faterland“, pēc to pašu baltvācu domām, vācieši lietojuši, galvenokārt, kareiviski noskaņoto dzejnieku darbos, kurpretim, pie viņu lirikiem un visās vācu tautas dziesmās sastopams tikai jēdziens „Heimat“ — dzimtene.

Pēc vācu uzskatiem, nekādas starpības starp tēvzemi un dzimteni burtiski neesot, bet pirmais vārds tiekot bieži pārprasts un lietots nevietā. Pirmā vietā arvien stāvot dzimtene.

Vācijā esot gan pirmskolu mācības priekšmets „Heimatskunde“, t. i. mācība par dzimteni, bet „Faterlandskunde“ neviens nepazīstot.

Šis vārds „Faterland“, kas bijis par iemeslu strīdiem, vispār vācu valodā neesot noteikti definēts. Tā piem., lielākā vācu konversācijas vārdnīcā „Mayers Konversations Lexikon“ (1910. g. izdevums) pie vārda „Faterland“ atrodams šāds paskaidrojums: „Faterland“ — 1860. g. Vīnē dibināts laikraksts. Bet 1934. g. „Brokhauza“ izdevumā šis vārds tiek definēts šādi: „tēvzeme — latīņu valodā „patria“, tēvu un senču zeme. Tēvzemes mīlestība — patriotisms.“

Citās mazākās vācu konversācijas vārdnīcās tēvzemes jēdziens vispār nav atzīmēts.

Par dzimteni turpretim pirmā izdevumā teikts: „dzimtene ir kādas personas dzimšanas vieta, draudze, zeme un valsts, pie kuŗas kāda persona pieder“. 1934. g. „Brokhauzs“ te paskaidro šādi: „dzimtene agrāk kā-

das personas dzimšanas vieta, vai vieta, kur šī persona dzīvo. Tagadnē, apzīmējumu „dzimtene“, lieto kā identisku ar jēdzienu tēvzeme — valsts. Piemēram saka tā: bez dzimtenes — „heimatlos“.

Kā redzams, bieži vien abi jēdzieni tiek savienoti. Mūsu apstākļos tas arī ir iespējams, lai gan, kā jau aizrādīju, abstraktā nozīmē izšķirība tomēr ir paturama.

Latvietim, ja viņam vaicā: kur esi dzimis, allaž nākas atbildēt: mana dzimtene ir Raunas, Dundangas, vai Kaunatu pagasts.

Bet ja viņam vaicās: kas ir tava tēvzeme, viņš atbildēs: mana tēvu zeme ir Latvija. Viņš pat neteiks, ka Vidzeme, Kurzeme, Zemgale vai Latgale ir viņa tēvzeme, kamēr šos novadus par dzimteni (es esmu „kurzemnieks“, „zemgalietis“ u. t. t.) droši vien apzīmēs.

No svešzemju tāluma, par savu dzimto zemi runādami, mēs, turpretim, sakām, ka mana dzimtene ir Latvija, mana tēvzeme ir Latvija — Latvija ir mana tēvija.

Tāds varētu būt dzimtenes un tēvzemes teorētiskais definējums. Bet tas nav vēl viss. Pasaulē vienumēr ir bijušas un būs lietas, vai redzamas, atskārstamas un pat tikai nojaušamas parādības, (piem., dievība), kuŗas nav definējamas. Pie tādām „parādībām“ vai „lietām“ ir arī pieskaitāmas tās mūsu izjūtas, kuŗas mēs sevi nesam pret dzimteni. Neviena praktisks lietu būtības iztirzātājs vai zinātnieks - analītiķis tāpēc arī nekur un nekad nav pilnīgi apmierinoši un negrozāmi pateicis, kādas ir tās mūsu psihiskā vai dvēseliskā noskaņojuma sastāvdaļas, kāda ir viela, vai kādi ir tie elementi, kas savā kopībā ietver mūžīgo un teiksmaino jēdzienu — dzimtene. Drīzāk jau tad te tuvāk patiesībai ir tikuši mākslinieki. Viņi, kas visos mūžos dzīvības un dzimšanas jēgu meklējuši dailē — dzimtenes ideju, pašu šīs idejas izjūtu, ir atveidojuši nebeidzamos un nenoskatāmos tēlos, skaņās, sižetos un veidos. Viņi patiesībai vistuvāk ir piegājuši tāpēc, ka, varbūt, par saviem ieročiem izvēlējušies nevis prātu, bet intuīciju. Un tā ir noticis, ka visa pasaule, resp. visas viņas gara mantu krātuves ir dzimtenes motīvu pārpildītas.

Pazudušais dēls nāk atpakaļ uz sava tēva māju, jo nerod viņš citur miera, kā tikai te; Odisejs atgriežas no

sava tālā ceļojuma, nespēdams svešumā palikt; izraeļa bērni tiecas pēc savas dzimtenes Kanaanas, pēc kuŗas sauc viņu sirdis; Jāzeps svešā greznībā un pārpilnībā skumst pēc saviem brāļiem tālumā; Kaleva dēls labāk kremt cietu maizi savā zemē, nekā mīlojas no zelta triaukiem svešumā; grieķis skrej puspiekta desmita kilometru (Maratons) no kaujas lauka uz mājām, lai padotu ziņu tautas brāļiem par uzvaru pret svešiem naidniekiem; Leonida varonīgo cīnītāju (pret Kserksu) pulciņa slavu gadu tūkstošiem cauri nes vārdu iekalums lauvas ketnā: „ceļniek, nes ziņu uz Spartu: še kritām mēs par dzimteni un brīvību!“ Judīte upurē sevi un savu godu svešam karavadonim Olofernam nakti viņa teltī, lai glābtu savu tēviju no jūga; mūsu brāļi lietuvji Vitauta muzeja torņa zvanā iekal vārdus: „Zvani mūžam Lietuvas bērniem, katie, kas dzimteni neaizstāv, nav viņas brīvības vērts“; latviešu Lāčplēsis izcina trejdeviņas briesmu cīņas, lai atbrīvotu dzimteni — Laimdotu, bet Imanta ceļas augšā Zilā kalnā pa ik desmitkārtu, lai pārbaudītu savu tautu: vai tā vēl par dzimtenes brīvi stāv modrā nomodā; un Vilhelms Tells dodas viņos un vētrā, lai liktu dzīvību kīlā par savu apspiesto zemi, un citi šveicieši ar saviem piekritējiem zvēr kalnu aizā, ka vienmēr un visos laikos „viņi grib brīva, brāļu tauta klūt“, un politiskais katordznieks — nacionālrevolūcionārs, kaut četrkārt notverts, atkal un atkal bēg no piectūkstošjūdžu tālās taigas, lai tikai reiz vēl redzētu dzimtos kras-tus — visos laikos un visos mūžos vienīgi dzimtene un viņas ideja (Kristus kultu atskaitot) ir bijusi tā lielā un svētā augstākā daiļuma iedvesmotāja un virzītāja, bez kuŗa nemaz nepastāvētu cilvēce, kāda viņa tagad ir.

Dzimtenes jēdzienu mēs daudzkārt labāk intuitīvi nojaušam, nekā teorētiski atskārstam. Tā tas ir ar katru parādību, kas savā būtiskumā ietver mūžību. Un šī nojaušana ir nemaldīga, jo tā ir pati mūsu esība — tās daļa. Visas tagadējās cilvēces rakstītās vēstures (pāri par 4000 gadu) milzu kustības, visi lielie tautu savilņojumi un cīņas, visi kolosālie jaunradišanas procesi un tehniskie vērieni savos pamatos ir viena vienīga cēloņa vadīti un virzīti. Tā ir dzimtene, viņas brīvestība un viņas lab-

klājība, viņas mīlestība un viņas skaistā un cēlā ideja, kas visos laikos mūs pacel, ierosina, aizvilņo un virza uz arvienu pilnīgāku nākamību.

*

Par dzimtenes un tēvzemes jēdzienu, par šī jēdziena būtiskumu vairākkārt ir runājis arī valsts prezidents Dr. K. Ulmanis. Viņš ir devis lozungu „augsim Latvijai“ un šī lozunga dziļāko un jaukāko izpratni.

1936. gada 12. jūlijā, mazpulku darba nometnē Dobelē, valsts prezidents teica vienu no savām dedzīgākām patriotiskām runām. Šī runa, kas ik vārdā aizvilņo ar savu dinamiku un aizkvēlina ar savu iekšējo spēku, ir jāņem vērā nevien jaunatnei, bet arī pieaugušiem — vairāk kā kuŗa cita. Tā ir jaukāka un pārliecinošāka patriotisma mācība, kāda jebkad kur dzirdēta. Tā ir dziļākā tēvzemes mīlestība, kas te saklausāma un kas uz darba pienākumu un uz darba upuri balstīta. Taisni šī vieta prezidenta runā — tēvzemes mīlestības pierādīšana darbiem — varētu būt mūsu dzīvošanas garīgais kodekss šajā laikā, no kuŗa nedrīkstētu būt atkāpšanās.

Lai atkārtojam sevī prezidenta vārdus vēl un vēl reiz, tā kā tie mums neaizmirstos!

„Nebrīnāties jūs, kas pie mazpulku saimes tieši nepiederat, un kuŗiem jau mazpulka dienesta gadi garām, ka viens otrs vārds no tā, ko es teikšu... liksies noderīgs.“ Tas bija domāts pieaugušiem. Tā tad, pieaugušie, klausāties arī jūs.

„Augsim Latvijai!“ „Sirsnīgāka, nozīmīgāka un arī skaistāka sveiciena un atsveiciena nevaram iedomāties.“ „Šis sveiciens top jo zīmīgāks vēl tāpēc, ka viņš pats par sevi ir ne vien sveiciens, bet arī solījums.“ „Kā patiesam solījumam tam vajaga arī jūsu sirdīs ieskanēt.“ Lai „šie vārdi ir daļa no jums pašiem.“

Atkārtojot šos prezidenta vārdus, nāk prātā vieni citi vārdi, kuŗus mēs no savas valsts vadītāja dzirdējām vairāk kā gadu atpakaļ. Šie vārdi bija: „lai slava Latvijai!“ Viņus mums kā pirmos ieteica lietot godos un sanāksmēs, laimes uzsaucot, vai kausu tukšojot kādai per-

sonai vai parādībai. Vispirms, slava dzimtenei un tad „ilgu mūžu“ vai „daudz laimes“ visam pārējam, vai kam citam — tāds bija šis norādījums.

Vai ir latviešu laudis, kas to vēl nav iegaumējuši? Vai mūsu sanāksmēs vēl bieži skan svešnieciskais un banālais „prozit“, „mojen“, vai trafarētais „sveiki“?

Kādos Līgo svētkos biju liecinieks, ka kāds nama tēvs, ceļot kausu jaunlaulātiem, vispirms uzsauca „Lai slava Latvijai“ un tikai tad sauca augstas laimes jaunā dzīves posma sākējiem.

Pieminat vispirms tēvzemi, kuŗu jūs mīlējat, pieminat vispirms dzimteni, kuŗā jūs dzīvojat un kuŗas labklājību jūs baudāt!

Latvijai mums ir jāaug (mazpulkiem augumā, pieaugušiem garā) un Latvijai mums ir jādzīvo „līdz pēdējam elpas vilcienam.“ Tā mācīja Dobelē prezidents. Kā šo dzīvošanu un šo augšanu pierādīt? Ar darbiem. Vispirms ar darbiem. Tā ir mūsu pašu vecu vecā daina, kuŗā mēs solāmies:

„Tēvu zemes mīlestību
Mēs ar darbiem rādīsim.“

Nav labāka pierādījuma dzimtenes mīlestībai kā aizrautīga darbošanās viņas labā, par svētību viņai.

Šajā sakarībā prezidents teica:

„Katra mūsu diena sākas ar dziļu solījumu un beidzas ar lielu atgādinājumu — tev mūžam dzīvot, Latvija! Un katrs mēs esam spiests prasīt vakarā, šos vārdus klausīdamies un priecādamies par šīm daiļajām skaņām: „Jā — un mana daļa priekš tam, lai Latvija mūžam dzīvotu? Vai mana daļa te ir lietā likta, vai mans uzdevums ir pildīts, vai man šodien ir kaut kas aizmirsis un aizkavēties?“

Ja mūsu pienākums šai ziņā nebūs izpildīts, tad jo biežāk mēs dzirdēsim šo atgādinājumu, jo vairāk būs to vakaru, kad mums būs ar rūgtumu jādomā: nē, daudz kas palicis nedarīts! Jo biežāk mēs klausīsimies vārdos — tev mūžam dzīvot, Latvija — jo drīzāk mēs tuvosimies tam brīdim, kad dažā labā vakarā mēs varēsim ar paceltu galvu, ar spožumu acīs klausīties un teikt: „Jā, es arī biju tur klāt un padarīju savu pienākumu.“

Tā tad svētīga, ražena un aizrautīga darbošanās ir tēvzemes mīlestības labākā apliecināšana. Darbs ir tas, kas ceļ pašu vīru un viņa zemi. Bet kādam šim darbam jābūt? „Kāda jābūt šai Latvijai, priekš kuŗas mēs augam un augsim?“ Īsos vārdos to varētu izteikt tā, ka šai Latvijai jābūt ar stipriem pamatiem.“ Bet kuŗi pamati ir visstiprākie?“ „Vai tie, kur būs salikti akmeņi, ķieģeļi, cements un betons?“

Uz to prezidents atbild ar dziļākiem un skaistākiem vārdiem, kādi jebkad uzklausīti: „visstiprākie pamati ir tie, kuŗi visdziļāk sniedzas zemē iekšā.“ „Tāpēc padomāsim par to, ka mums pašiem jābūt tādiem, ka mūsu saknes šinī mūsu zemē sniegtos jo dziļi iekšā.“

Un tālāk:

„Šim saknēm dziļi iesniegties mūsu zemē un tur nostiprināties mēs varam ļaut arī tādā kārtā, ka mēs gribam iepazīties ar mūsu tautas un zemes pagātni, gribam ieskatīties mūsu zemes un tautas vēsturē un pārlicināties, ka tur visa skatāmā vidū lielā vairumā un pārkumā ir labais, stiprais, spēcīgais, tas, kas cilvēci ir cēlis un uz priekšu vedis, tas, kas mūsu tautu ir vedis caur visiem gadu tūkstošiem un viņu atvedis pie sava mērķa, kur mēs šodien stāvam. Tad, ja mēs kavēsimies pie šīm lietām, mēs arī zināsim, ka mūsu saknes ir dziļi zemē nostiprinājušās. Tad mēs jautāsim sev un atradīsim atbildi, ka, lai Latvija būtu mūžīga un patiesi stipra un stāvētu uz drošiem pamatiem, tad mums vajadzēs bruņoties ar tēvzemes mīlestību, ar ticību mūsu darbam, mūsu uzdevumam, visai mūsu nākotnei, ar ticību tam, ka mēs spējam to veikt, ko mēs sākam un izvest galā to, pie kā ķeramies. Un vēl — lai Latvija varētu mūžīgi būt, ir nepieciešams, lai viņai būtu drošība. Šo drošību mūsu valstij Latvijai dos mūsu darbs, mūsu darba panākumi. Bet ne tikai darbs un darba panākumi būs drošības ķīlas, bet tai pašā laikā mūsu sirds domas, mūsu ticība un mūsu pašāvēģība ļoti lielā mērā palīdzēs šo drošību radīt, kaut jēl vispirms tikai kā drošības sajūtu, kuŗa tad vēlāk pienems konkrētākas formas.“

Savas runas tālākā daļā prezidents māca, ka „visdziļāko un visskaistāko tēvzemes mīlestību pasaulē jūs iemācīsieties no sava darba.“ Milot darbu, „tikai viens

mazs solitis ir tālāk līdz tēvijas, tautas un valsts mīlestībai.“

„Ja mēs augsim, gribēdami Latvijai dzīvot, tad arī uz to jāsaprotavojas, cik labi vien iespējams. Jums jāapbruņojas ar zināšanām, jārūpējas, lai jūsu spēki augtu savā pilnībā, lai jūs būtu stipri un izturīgi savā darbā un spētu tam atdoties, atdoties lielajā dzīvē saviem darbiem, saviem uzdevumiem ar visu sirdi un dvēseli, ziedojot darbam paši sevi un atdodot tam visus savus spēkus un zināšanas. Te jūs mazu soli sperdami no savas tagadējās mazās dzīves varējāt tūlī mācīties un izprast, ko prasis lielā dzīvē savā vissvarīgākajā momentā, savā visdziļākā, vissvarīgākajā daļā, — zīmējoties uz valsti, uz tautu, uz tēviju, zīmējoties uz mūsu Latviju.“

Likdams dzimtenes mīlestības apliecinājumu pamatā darbu, prezidents visu tālāko savas runas daļu piesātina ar dziļi pamācošiem un uzmodinošiem izteicieniem, kas katrs par sevi ņemts ir prātnieciska atziņa.

„Ja ko esi sācis, tad padari līdz galam, lai arī cik grūti būtu!“

„Darbs rauj pašu darītāju līdz.“

„Cilvēkam liels atspajds dzīvē ir stipra griba tikt uz priekšu.“

„Visi darbi prasa vislielāko enerģiju, spēku, zināšanas un aizraušanos.“

„Mūsu mazvērtības sajūta ir izskaužama, galīgi ar uguni izdedzināma! Mums ir tiesība justies vērtīgiem, jo nav nekā tāda, kas pierādītu, ka mēs esam mazvērtīgi!“

„Mēs uz priekšu nenolaidīsim rokas neveiksmes gadījumā, bet teiksim sev: „sāksim atkal no jauna!“

„Ja nāk grūtības, tad vadītājam vajaga būt klāt, un jo lielākas grūtības, jo tuvāk viņam jāstāv tiem, kurus viņš ved un vada; un ja briesmas draud, tad beidzamais, kas savu vietu atstāj, ir tas, kas citus ved un vada.“

Savas apbrīnojami dziļās, saturīgās un dvēseles pārliecības apgarotās runas noslēgumā valsts prezidents runā vēl par stāju, kādai tai jābūt pie latviešu cilvēka ārēji un iekšēji. Te ir skārta vesela tema, kurās iztīrīšanai būtu vajadzīgs atsevišķs darbs. Vispār prezidenta Dobeles runa ir ideju pārpilna un pavisība būtu

šo runu neizlasīt vairākkārt un pārdomāt viņu vēl un vēlreiz.

Šis daudzkārt ievērojamās, savā dedzībā un iekšējā pārlicības spēkā pat neatdarināmās runas noslēgumā prezidents, visbeidzot, saka:

„Uzklausiet un ņemiet vērā, ko es jums teikšu, lai jūs zinātu, ko es no jums gaidu un prasu.

Es prasu no jums, lai šie divi vārdi — augsim Latvijai! — nekad neatskanētu no jūsu lūpām sekli un auksti, lai jūs katrreiz izjustu šo vārdu atbalsi savā sirdī un lai jūsu sirdis tad, kad jūs šos vārdus sakāt, un arī pēc tam, atgādinātu un liktu par jaunu jums izjust, ka šos vārdus sakot jūsu sirdīm būs iedrebēt, jūsu sirdīm būs sasilt jaunā sajūsmā, jaunā mīlestībā. Jums vajaga apzināties šī aicinājuma lielo nozīmi, šī aicinājuma, kas tai pašā reizē ir arī solījums. Šie vārdi ir solījums, ka jūs augsit Latvijai, kas lai būtu mūžīga un par ko jūs sakāt un domājat: „Tev mūžam dzīvot, Latvija!“ Latvija lai mūžam dzīvo kā pērle jūras apskalota, saules milās, labās, gaišās, netaktisku, vai pat nepieklājīgu slaistu, kuram trūkst tā, ko mēs varam arī saukt par cilvēka šarmu, par ārējo īpašību kopsommu, kuŗa cilvēku ik sabiedrībā padara patīkamu, tuvu, pat apburošu.“

*

Ir labi, ja cilvēks ir ārēji uzvedīgs un iznesīgs. Pret tādu cilvēku mēs izturāmies ar cienību. Piem., ir liela atšķirība starp tādu jaunekli, kas dienējis armijā, gājis cauri militāro rutīnu, un starp tādu, kas armijā nav dienējis, kas uz visu mūžu palicis par neiznesīgu un ļeganu civilistu. Ārēji uzvedīgs, pieklājīgs, gaitā stingrs un no teikts jauneklis mums imponē daudz vairāk par izlaidīgu, neuzmanīgu, netaktisku, vai pat nepieklājīgu slaistu, kuram trūkst tā, ko mēs varam arī saukt par cilvēka šarmu, par ārējo īpašību kopsommu, kuŗa cilvēku ik sabiedrībā padara patīkamu, tuvu, pat apburošu.

Šajā ziņā mēs vienmēr sabiedrībā atšķirsim divus tipus, pie kam viens mums allaž derīgs, bet otrs klūs ie-

redzēts, vēlams, simpatisks. Šis pēdējais būs cilvēks ar ārēju stāju, lietojot šo ārkārtīgi lakonisko un savvietīgo vārdu pēc prezidenta Dr. K. Ulmaņa kādreizējā (tajā pašā Dobelē) ieteikuma.

Taču ārējā stāja ir tikai daļa no veselā. Varbūt tā ir pat mazsvarīgākā daļa. Nepieciešama — kā to uzsvēris prezidents — iekšējā, garīgā stāja. Tā ir ārkārtīgi svarīga lieta, jo skar pašu cilvēka pāraudzināšanu, resp. visus šīs pāraudzināšanas elementus. Starp tiem vispirmā kārtā mināma patstāvība uzskatos, līdzšinējās nepastāvības vietā, drosme un ticība nākamībai kādreizējās bezcerīgās mazdūšības vietā, uzņēmība un darba prieks līdzšinējā glēvuma un izlaidības vietā, savas vērtības apziņa mazvērtības apziņas vietā, pašcieņa un pašlepnums kādreizējās kamieša liekšanās un lišķības vietā (svešiem kungiem). Gaŗa rinda ir to pretstatu, kurus mēs še varētu uzskaitīt vērtēdami latviešu garīgo cilvēku viņa psīches pozitīvā un negatīvā lokā. Un gaŗa virkne un liels pulks joprojām vēl būs to ļaužu, kuriem augšminēto pozitīvo īpašību trūkst, kuriem trūkst tā pozitīvo īpašību kompleksa, kas vienā vārdā raksturo cilvēka iekšējo, garīgo stāju.

Tajā pašā ārkārtīgi dedzīgā un pēc saviem norādījumiem svarīgā Dobeles runā, valsts prezidents Dr. K. Ulmanis par latviešu cilvēka garīgo, iekšējo stāju runāja: „Cilvēkam liels atspajds dzīvē ir stipra griba tikt uz priekšu... Taisni tie par maziem atzīmēti darbiņi ir viena lielā pasākuma mazākie locekļi, kas ir vajadzīgi, lai lielie darbi labi izdotos. Visi darbi prasa vislielāko enerģiju, spēku, zināšanas un aizraušanu.“

Un tālāk:

„Visas šīs īpašības kopā saņemtas palīdz radīt, celt un nostiprināt vienu jo dārgu mantu katra cilvēka dzīvē, bez kuŗas dzīvē ir pavisam grūti tikt galā ar saviem darbiem un pienākumiem: šīs īpašības nostiprina un izaudzina cilvēka raksturu, kas dod cilvēkam spēju katras grūtības, katra vissarežģītākā jautājuma priekšā pastāvēt. Šis raksturs, stiprais, spēcīgais, uz dziļiem pamatiem celtais — tas dos mums vēl to klāt, kā mums bieži trūkst. Mums vēl dzīvē bieži trūkst tā, ko varētu nosaukt vienā vārdā, kas mums ir vēl svešs un nepa-

rasts, kas ir ņemts varbūt no kara dienesta, no aizsargiem: šo īpašību, šo jauno spēku un spēju sauksim vārdā „stāja“. Lai mēs katrreiz kā nazis nesaliecamies, lai mēs arvien varam nostāties, lai citi cilvēki, kad viņi atnāk pie mums, zina, ka viņiem ir darišana ar cilvēkiem, kas zina, ko viņi grib un zina arī, ko viņi var, un zina, ka viņi visu izvedīs līdz galam, ko iesāks. Lai padarītu šo īpašību un spēku, par ko es runāju, mums vēl tuvāku, es pateikšu, ka vienā punktā mēs drīz vien sevi noķersim un teiksim, ka mums šīs stājas trūkst, jo tai stājai jābūt nevien uz ārieni, bet iekšējai, garīgai. Pie šīs jaunās īpašības un jaunā spēka pieder viena lieta, tā ir mazvērtības sajūta. Mēs bieži izliekamies paši sev mazvērtīgāki, nekā mēs esam patiesībā un nekā drīkstam būt. Es gribētu teikt, ka šī mazvērtības sajūta ir izskaužama, galīgi ar uguni izdedzināma! Mums ir tiesība justies vērtīgākiem, jo nav nekā tāda, kas pierādītu, ka mēs esam mazvērtīgi!“

Kā redzam, taisni divas lietas šajā runas daļā izdala sevišķi reljefi:

- 1) nostāties prašana (svešu laužu priekšā sevišķi),
- 2) mazvērtības sajūtas izskaušana („ar uguni izdedzināma“).

Par otro punktu mēs jau runājām augšā. Viss uzskaitītais — mazdūšība, garīga glēvulība, pašcieņas un pašlepnuma trūkums, kamiešu liekšana un lišķēšana, neticība sev un savas tautas nākamībai, neuzņēmība un nepastāvība — viss tas pieder pie tās jaunās īpašības, kuŗa mums priekšmaija laikos bija stipri „radnieciska“, un kuŗu prezidents divos vārdos atzīmē par mazvērtības sajūtu. Par visu to jau agrāk ir ticis runāts un daudz kas šinī ziņā ir arī uz labu grozījies. Viena pati jaunā, neoficiālā himna — „Lai līgo lepna dziesma“ — te ir devusi veselu garīgu apvērsumu. Turpretim pavisam kaut kas jauns ir — nostāties prašana. Tā ir tā garīgā, iekšējā stāja, kuŗu jaunā laika atnesējs mums grib iepotēt. Un jāsaka, ka šī ir viena no tām necilātām lietām, kuŗa tagad visvairāk būtu jācilā.

Jā, latvietis vēl arvienu neprot pienācīgi nostāties. Kad es laikrakstos lasu ziņojumu par kādu ceļojošu aģentu, kuŗš uzdzīvotāju priekšā (nakts lokālā) necienīgi iz-

runāties par savu valsti, tad es saprotu, cik bēdīgi šim cilvēkam ir ar viņa stāju. Viņš nezina, kāpēc pasaules priekšā anglis vispirms ir anglis. Kad es vagonā dzirdu braucējus patvaļīgi un nereti arī glupji izrunājamies par lietām, no kurām viņiem nav nekādas jēgas, arī tad es saprotu, kāds trūkums šiem cilvēkiem ir iekšējās stājas trūkums. Izrunāšanās par savām (resp. valsts) lietām, nenesot par tām nekādu atbildību un visbiežāki arī tās pamatīgi neizprotot un necenšoties izprast — tā jau ir vecu vecā mūsu nelaime. Būtu pat pareizāki sacīt — mūsu netikums. To netaktību, vai glupjību, ko ne anglis, nedz vācietis nekad nenesīs uz āru, to mēs bieži vien parādām kā dižošanu. Un, protams, par mums smīnošu ļaužu priekšā nāvīgi iekritam. Par visu spriest gribēdami, mēs kļūstam nožēlojami sekli un muļķīgi. Tur, kur mums šo balamutību vajadzēja apsaukt, kur vajadzētu viņu sakaunināt, vai, par atsevišķām personām runājot, pat kārtības sargu rokās nodot (patriotiskās cieņas pasargāšanas nolūkos tas nebūt nav kauna darbs), mēs melšam tiem līdz un izpliķējam paši sevi. Mums trūkst attapības šādu profesionālu plāpu vidū piesist dūri sev pie krūtīm un sašutumā pateikt: „es esmu apzinīgs latvietis un apzinīgs jaunā laika pilsonis un kamēr es še esmu, jūs neaizskarsat ne manu patriota pašcieņu, nedz manas valsts godu!“

Cilvēks ar iekšēju un ārēju stāju nekad uz ārpusi neizrādīs neapmierinātību par to, kas viņam visvairāk jācieņa un jāgodā: par savu zemi, savu tautu, savu valsti. Šis lietas viņam ir neskaņams svētums. Cilvēks ar pienācīgu iekšēju stāju ārēji allaž būs ticības, spara un apgarotības pilns kā par savas zemes lietām un pasākumiem, tā par savas valsts nākamību vispār. Pūlis, vai gadījuma klausītāju bars nav tā auditorija, kurā klāstīt savus nacionālos dārgumus, kas sirds dziļumos glabājami. Tie bija nožēlojamie politiskā provinciālisma laiki, kad viss tas varēja notikt. Tie sen jau pagājuši. Mēs neesam vairs carisko guberņu iemītnieki, bet brīvvalsts pilsoņi. Mūsu tēvzeme ir kļuvusi valsts un tā no mums prasa valstspilsoņu cieņu un mīlestību pret sevi.

„Ja jūsu sirds vispār spēj priecāties, ja jūsu sirdīs sprēgā gaiša uguntiņa, tad arī tēvija, valsts un tauta tur

ierindosies un vietu atradīs. Šo visdziļāko un viskarstāko mīlestību pasaulē jūs iemācīsieties no sava darba,“ lūk, kādi dedzīgi, pat ugunīgi vārdi lai iekalās mūsu sirdīs šajās dienās, kas ir lielākās latviešu cilvēka iekšējās pašreformas dienas, kādas jebkad bijušas un piedzīvotas.

Mums vienmēr vajaga zināt, ko mēs gribam, par ko cīnāmies, ko aizstāvam, uz ko lepni esam. Nenoteiktība un šaubīšanās ir iekšējās stabilitātes (garīgās stājas) lielākā ienaidniece. Iet cauri jaunajam laikam ar paceltu galvu, vienmēr būt gatavam atsītienam, ieņemt nevis atgaiņāšanās, bet uzbrukuma stāvokli, neļaut satricināt savu iekšējo pārliecību un nesavazāt lepnumu ar hamletisku mazdūšību, bet spirdzināt ir sevi, ir citus ar nelokamu ticību („lai mēs katrreiz kā nazis nesaliecamies“) — tādām jābūt šī laika un šīs valsts pilsonim!

Nav bijis tādu laiku un tādu režīmu cilvēces vēsturē, kad darba darītājiem pa kājām nemaisītos šaubu gari, mazdūšības apmāti glēvuļi un vienkārši profesionāli čuksētāji. Salašņu Dārtu un žagatu kults ir tikpat vecs, cik veca cilvēku kopdzīve organizētā sabiedrībā. Taču šīs lietas mēs varējam vēl saprast savas politiskās pubertātes laikmetā. Toreiz necienījām mēs sevi un necienīja arī mūs citi. Tagad viss ir citādi pārvērties. Mēs esam izkljuvuši no otrās šķiras (bezvalsts) laudim pirmās šķiras valstspilsoņu lokā. Mēs neatrodamies pakrēslī, bet arēnā. Pasaule vēro kā mūsu darbus, tā mūsu uzvešanos. Tas ir stāvoklis, kas uzliek atbildību. Visiem kopā (tautai) un katram atsevišķi. Lai sprotam šo stāvokli pareizi un lai neklūdāmies savu pienākumu pildīšanā un savā uzvedībā. Tāds laiks darbam, kā šis, nekad mums nav ticis dots, un — kas zina? — varbūt arī vairs netiks dots. Tā ir Dieva žēlastība, vai Dieva svētība, kas nākusi pār mums ar šo lielo celtniecisko vadonības laiku un šī svētība, nelietīgi un veltīgi valkāta, var arī tikt atrauta.

Savas Dobeles runas noslēgumā valsts prezidents aicināja:

„Es prasu no jums, lai šie divi vārdi — augsim Latvijai — nekad neatskanētu no jūsu lūpām sekli un auksti, lai jūs katrreiz izjustu šo vārdu atbalsi savā sirdī un lai

jūsu sirds tad, kad jūs šos vārdus sakāt, un arī pēc tam, atgādinātu un liktu par jaunu izjust, ka šos vārdus sakot jūsu sirdīm būs iedrebēt, jūsu sirdīm būs sasilt jaunā mīlestībā. Jums vajaga apzināties šī aicinājuma lielo nozīmi, šī aicinājuma, kas tai pašā reizē ir arī solījums. Šie vārdi ir solījums, ka jūs augsit Latvijai, kas lai būtu mūžīga un par ko jūs sakāt un domājat: „Tev mūžam dzīvot, Latvija!“ Latvija lai mūžam dzīvo kā perle jūras apskalota, saules, mīlās, labās, gaišās, karstās saules apstarota, apgaismota un sildīta, mūsu siržu mīlēta un mūsu roku, mūsu visu spēku un zināšanu celta, un mūsu krūtīm un rokām aizstāvēta un sargāta Latvija tagad un visos laikos.“

Man šķiet, ka šie vārdi ir kā karsta saules liesma, kas izkausē psiholoģisko dzestrumu, kas izgaisina visas mūsu iekšējās gara dzīves ēnas, kas tautas sirdī bezmērķības un neatbildības laikā sakritušas. Tikai dvēseliski notrulis un patriotiski atrofējies cilvēks var neizjust šo vārdu kvēlaino kvēldējumu un neatdzimt viņu spēkā. Turpretim tiem, kas alkst atdzimšanu, kas tiecas panākt latvju valsts patriotam pienācīgu ārēju un iekšēju stāju, šie vārdi skan kā jauns, sabiedriska evaņģēlijs, kas rauj mūs uz priekšu „pāri trejām audzēm“, kas dod iekšēju nepiekāpību, uzņēmību, gribu, lepnumu un spītu veikt visu to darbu un uzdevumu lielumu, kas šai paauzdei — laimīgākai no visām paauzēm — stāv priekšā.

mātes valoda, ka tur elpo dzimtā daba, kas man mīla un neaizmirstama. Nē, ar to vien nepietiek. Mēs varam uzskaitīt simts redzamu piemēru („viss, viss pie šīs zemes simts saitēm mūs sien“), kas raksturotu un attaisnotu mūsu pieķeršanos dzimtenei, un arī tad vēl mūsu apziņā, vai zemapziņā paliks dīvaina jūtoņa pret dzimteni, kas nekādiem vārdiem nav definējama.

*

Mēģinot šo jūtoņu, vai šīs sajūtas kaut cik analizēt, būtu vispirms jāsaka, ka dzimtenes mīlestība izriet no atskārtuma un balstās uz atskārtumu par to, kas mums dzimtene ir kā dzīvošanas priekšrocība šajā pasaulē, kas mums dzimtene ir kā garīgas vai dvēseliskas baudas devēja dzīvošanai šajā pasaulē. Vienīgi saites, kas mūs sien pie dzimtenes, ļauj mums nojēgt mūsu izjūtu reālītāti attiecībā uz dzimteni. Vienmēr un visur es esmu sajūtis, atskārtis un sapratis, ka mana dzimtene ir tur, kur mīlā Laima mani pasaulē laidusi. Mana dzimtene ir tur, kur es pirmo reizi vaļējām acīm skatījis savu zemi un pasauli. Mana dzimtene ir tur, kur man radies pirmais un uz visu mūžu neizdzēšamais dzimtās dabas burvīguma iespaids. Mana dzimtene ir tur, kur skan mana mātes valoda, kuŗu es no savas radītājas krūts iesūcis. Mana dzimtene ir tur, kur mani valdzina manas cilts saistības. Mana dzimtene ir tur, kur mūžu dzīvei nometusies mana tauta. Tā ir senču asins balss, kas mani notura šē uz vietas un neļauj ilgstoši pasaulē aizklīst. Mana dzimtene ir tur, kur darināta manas tautas vēsture, kur viņa dus tēvu kapos un tīrumos. Mana dzimtene ir tur, kur mana tauta apvienojusies kopējā valsts organizācijā kopējam celtnieciskam un īpatnam gara kultūras darbam. Mana dzimtene ir tur, kur es savā materiālā un garīgā attīstībā nekur tik brīvi un ērti nevaru soļot uz priekšu, kā vienīgi te. Mana dzimtene ir tur, kur es baudu politisku brīvību un netopu skārts no svešas virskundzības. Mana dzimtene ir tur, kur es senču garā atskārstu Dievu un pasauli, kur zaļos uzkalnos mani aicina baltais dievnams. Mana dzimtene — visbeidzot, — ir tur, kur mani uz vietas saista mans

nacionālais egoisms — dzīvot ar savu tautu kompaktā, viengabalainā, sacementētā kopumā, kur mani saista nevien asins, bet arī gara radniecība ar šo kopumu, kur mani ar maniēm līdzpilsoņiem vieno vienas saimes atziņas, parašas, kults, tradīcijas un idejas.

Šo reālo dzimtenes saīšu-atskārtumu varētu uzskaitīt bezgala daudz. Tie ir sajūtu un atziņu veidi, kurus mēs ar svešumu nevaram iedomāties un priekšā stādīties. Šīs saītes ir arī tās, kas manī izvilina vissaldākās, viscēlākās emocijas, kurās vienā vārdā es saucu par dzimtenes mīlestību.

Pāriesim tagad uz dažiem piemēriem, kuri raksturotu latviešu dzimtenes mīlestību.

Mums nav spilgtu piemēru tam, kā latvietis mīl savu dzimteni. Latvieša daba nemīl teātrālību, ārišķību. Mēs neesam dzinušies pēc efekta savā patriotiskā darbībā un jūtoņā. Tāpēc mums nenākas šē meklēt latviešu Vilhelmu Tellus, latviešu Susaņinus, Garibaldus vai Jūrus Jevnačus un viņu varoņdarbus.

Tiesa gan: mums ir bijuši tādi varoņi, kā pulkvedis Fr. Briedis un Oskars Kalpaks, kapteinis Zolts un bermontiešu nomocītais leitnants Fichtenbergs. Pat latviešu sievietē ir nolikusi savu artavu uz dzimtenes brīvības ziedokļa (Elza Žiglevice). Cīņā par dzimto zemi ir gājuši zēni (skolnieku rota) un sirmgalvji (Artura Veckalniņa partizāni). Pašai dziedīgā nāvē savā laikā ir gājuši dzimtās zemes brīvības dēļ piektgadnieki — nacionālrevolucionāri Ernests Rolavs, Jūlijs Dievkociņš un citi. Individuālās varonības piemērus mēs varētu pievest diezgan lielā skaitā, bet šie piemēri vēl tagad dzīvo mūsu atmiņā svaigi un neskārti, un tos nav vēl izdevīgi cilāt kā nostāstus. Tos sīkāk atstāstīs latviešu jaunās paaudzes nākamais audzinātājs tad, kad tie kļūs par leģendu.

Es šē pieminēšu tikai Aleksandra Grīna „Varoņu grāmatu“, kur individuālās pašai dziedības (dzimtenes mīlestības un brīvības vārdā!) piemēri ir uzskaitīti vai savīrknēti tā, kā nekur citur. Rakstnieks Kārlis Zariņš par šo grāmatu saka:

„Varoņu grāmatā“ savākts daudz materiāla tiklab no vēstures kā jauno laiku notikumiem, kas visai pārlie-

cinoši raksturo latviešu īpatnējo kaujas taktiku. Naktī, piem., latvieši pārrāpjas Cēsu pils mūrīem un tā pārbiedē Jāņa Briesmīgā kavavīrus, kas tikko šo pili ieņēmuši, ka tie par galvu par kaklu dodas projām, uztraukumā tikko atrazdami vārtus.

Tas pats notiek 17. gadu simtenī, kad Zemgales un Kurzemes zemnieki, sacēlušies pret zviedru iekarotājiem, nakts tumsā ielenc Dobeles, Jelgavas un Kuldīgas apcietinājumus, kuŗus „apsargā kaujās rūditie zviedru kaŗavīri un viņu lielgabali“.

Tāpat arī pulkveŗa Brieŗa vadītie latvju strēlnieki 1915. g. oktobrī nakts uzbrukumā pie Misas izvājā bataljonu vācieŗu.

Bet kur tad beidzot paliek slavenās Ziemas svētku kaujas 1916. g., kuŗas atkal ievada nakts laikā, un pat bez artilērijas priekŗspēles, lai tikai labāk pārsteigtu nesagatavoto ienaidnieku!

Vispēdīgi Grīns piemin arī Rīgas atbrīvoŗanas kauju 1919. gada novembrī, kad latvju kaŗotāju spars sasniedza augŗtāko pakāpi 10./11. novembra naktī.

„Slavenu Zīles, Helmaņa, Spulģa un citu latvju izlūku vadoņu sirojumi Latgales frontē“, viņŗ saka, „apliecina to paŗu: nakts kaujā latvju kaŗavīrs jūtas vislabāk un viņu tad neatbaida arī vairākkārtīgs pretinieka spēku pārākums“.

Un tā tad, nakts ir latvju kaujas taktikas īpatnība, kam pretī stādāma diena kā krievu un vācu elements. Krievu spēks ir viņu daudzums, viņu masa, kamēr latvietis ne tik daudz balstās uz skaitļiem kā uz kaŗavīra individuālo varonību. Lūk, ŗi individuālā varonība tad nu ir tas īpatnējais, kas latvieŗa dabā sastopams bieŗāk nekā pie citiem. Par to dzirdēts ne tikai jaunākos kaŗa notikumos, bet ŗad tad ŗi īpatnība pavid arī vēsturē, no kuŗas Aleksandrs Grīns, būdams labs literātūras pazinējs, cēlis dienas gaismā ne vienu vien putekļos apraktu notikumu.

Lai minam tikai Beverīnas latvju vecākos Doti un Paīķi, par kuŗiem stāsta chronists Indriķis, vai senās Tālavas kaŗotājus Robomu un Veķi. Viens no viņiem, Veķis, uzņēmies cīņu pret 9 krieviem un kritis pēdīgi, ievainots no mugurpuses. ŗādiem piemēriem, kad lat-

vieši pieņem cīņu ar pārspēku, galvenā kārtā veltīta „Varoņu grāmata“.

Kā sevišķi spožs paraugs mums var noderēt kapteiņa Zolta varonība, kas jo zīmīga tai ziņā, ka šis pats Zolts citādi ir miermilīgs, tā tad latviskas dabas cilvēks, pēc izglītības mērnieks, jau labi padzīvojis vīrs, kam ar kara romantiku, šķiet, nebūtu nekā kopēja. Un tomēr viņš, palicis ar savu rotu bez patronām, ne mirkli nešaubīdamies ved pēdējo pret diviem krievu bataljoniem un krit varoņa nāvē. Vai varam gan vairs šaubīties par latvju tautas varonību? Tā daudzos, pārāk daudzos gadījumos ir spītēšana nāvei, kā to jau liecina augšējie piemēri. Bet pats raksturīgākais, ka šis varoņgars, kas bieži pārvēršas nesavtīgā pārgalvībā, tomēr savienojams ar augstāk minētām gara īpašībām, pat ar kautrību un pazemību, kamdēļ mums jāatzīst, ka latvieša raksturs ir visai sarežģīts, sarežģītāks nekā mēs paši domājam, un līdz ar to prasa vispusīgākas metodes tā izskaidrošanā.“ (Citēju pēc K. Z. kritikas, kas par „Varoņu grāmatu“ nodota laikrakstiem caur Ie. M. Informācijas daļu. K. L.)

Mēs neskārsim šē vairāk individuālas varonības vai pašai dziedzības piemērus, kā latviešu dzimtenes mīlestības raksturojumus, bet uzsvērsim gan vispirms to patiesību, ka visa mūsu vēsture ir viens nepārtraukts apliecinājums mūsu dzimtenes mīlestībai. Es nezinu otras tautas, kas, atrazdamās lielo tautu krustceļos, spētu noturēties uz vietas gadu simteņus ilgi. Kopš dāņu sirojumiem astotā un devītā gadu simtenī, gandrīz tūkstoš gadus no vietas nav bijis miera šajā zemē. Mūžīgi kaņi ir plōsījuši šo jūras malu, nebeidzamā virknē te ir mainījušās varas, bet šī posta nav bijis gana, lai latvietis pamestu savu zemi un aizklistu pasaulē, meklēt citu, mierīgāku vietu savai dzīvošanai. Ar neatvairāmu dvēseles spēku latvietis ir pieķēries šai zemei, un viņa dzimtenes mīlestības spilgtākais un pārliecinošākais pierādījums ir taisni šī pieķeršanās savai zemei, šī pastāvība un uzticība savai zemei, šī spītīgā uz vietas palikšana kopš ganu laikmeta — cilšu organizētības paša sākuma.

Tūkstoš gadus no vietas, kopš pastāv mūsu rakstītā vēsture, mēs esam atvairījuši svešu tautu uzņēmumu, esam cīnījušies pret rietumiem un austrumiem, pret zie-

meļiem un dienvidiem, esam bēguši mežos un slēpušies purvos, vairīdamies nevienāda cīņīņa, esam padevušies svešām varām un atkal un atkal sacēlušies pret tām, esam zaudējuši brīvību, mantu, pat visniecīgāko eksistences iespēju, bet atstājuši šo zemi, kas uz ik pēdas slacināta mūsu pašu un mūsu ienaidnieku asinīm, neesam nekad.

Mūsu dzimtene, salīdzinot ar dažām kaimiņzemēm, piem., ģeografiski savrūp stāvošo, vai nomalu stāvošo Somiju, kurus nekad nav skāruši sveši caur- un garāmgājēji, ir patiesas nemiera mājas, ir svešu tautu pastaigas lauks, pasaules padurve, kuru minuši un virinājuši visi, kam nācies kļūstot no austrumiem uz rietumiem, un otrādi. Bezgala grūta un nemiera pilna te ir bijusi dzīve, bet mēs te esam noturējušies, ar asiem, krampjainiem nagiem mēs te esam zemē iecirtušies, un nav bijis tāda spēka, kas būtu varējis mūs no šīs zemes atraut un svešos novados aizsviest un izklaidēt. Tāpēc šī posta pilnā pagājība ir nevien labākā latviešu dzimtenes mīlestības lieciniece, viņa ir arī tās patiesības apstiprinātāja, ka nevienam citam, kā vienīgi latvietim, nav pirmtiesību uz šo zemi, ka šī zeme pieder un var piederēt tikai mums, vienīgi mums.

Varonība kaujas laukā ir krietna lieta, bet tā prasa samērā islaicīgu dvēseles spēku sasprindzinājumu. Bet tautas dvēsele, kas gadu simteņus palikusi uzticīga savai zemei, ir lielākas apbrīnošanas vērtā. Lielākā varonība ir un paliek šo mūža moku iznešana cauri tāliem laikiem, un to ir spējusi latviešu tauta — šī nemitīgā cīnītāja par savu druvu un savu jūru.

*

Otrkārt, kas mums krīt lielā svarā, runājot par dzimtenes mīlestību kā latviešu iedabas sastāvdaļu, ir mūsu zemnieka, mūsu lauksaimnieka pieķeršanās savai tēva sētai, savai dzimtai mājai. Tas ir savdabīgs latviešu cilvēka tikums, kas, šķiet, vienīgi latviešiem īpatnējs. Mums ir radusies jau vesela literātūra, kas šo pieķeršanos attēlojusi un padarījusi to par mūsu psiķes sastāvdaļu. J. Purapuķe savā darbā „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes“, R. Blaumanis savos „Indrānos“, A. Sau-

lietis savos stāstos, un vesela virkne citu mūsu labāko rakstnieku mīlestību uz savu tēvu sētu ir padarījuši par cildenu lietu, pacēluši to par kultu. Savas tēva mājas latvietim ir svētums, kas nav skaņams svešām rokām. No šī svētuma krietns un godīgs tēva dēls nekad neat-sacīsies. Visos laikos latviešu cilvēks ir ieskatījis par kaunu un negodu aiziet no tēva mājām, jeb — kas vēl ļaunāk — pamest viņas, pārdodot tās. Tiekšanās pēc tēvu mantojuma, tiesību strīdi pēc šī mantojuma, pat tie-sāšanās gadiem ilgi (ne reti visu mūžu) zaudētās tēvu sētas atgūšanas labad, — viss tas latviešu zemē ir bijis un palicis tikuma spēkā vienmēr un visur. Šī pieķerša-nās tēvu mājai ir jāsaprot kā pieķeršanās pašai dzimtai zemei. Mīlestība uz dzimto zemi šajā gadījumā strāvo caur mīlu uz savu tēvu sētu.

Ar kādu nepieredzētu pastāvību un sīkstumu lat-viešu cilvēks pieķeras savai dzimtai zemei un paliek pie tās un uz tās visās vētrās un visos negaisos, par to lai runā kāds avižu ziņojums, kuŗu šē pievedu:

Pirms 300 gadiem tagadējā Valkas apr. Karvas pa-gasta robežās uz Medņu māju zemes apmetušies uz dzī-vi Medņu-Straujupu cilts senči, sākuši apstrādāt zemi un iekopuši saimniecību. Medņu mājās, kuŗas arī pastāv jau 250 gadus, Medņu cilts piederīgie dzīvo līdz šim laikam. Tagadējā māju īpašnieka Jāņa Medņa ģimene nolēmusi īpatnēji godināt Medņu cilts priekštečus, kas nodibinājuši un iekopuši mājas un jau 300 gadus cieši turējušies pie sava zemes stūrīša, 23. jūnijā 1935. g., Jāņu vakarā, sa-rīkojot Karvas pagastā Medņu mājās kopīgu „groziņu vakaru“ visiem Medņu cilts piederīgiem, kas tagad iz-kaisīti pa visu Latviju. Iespējams, ka 23. jūnijā Medņu saimniecībā sapulcēsies vairāki simti Medņu.“

Lūk, te mums ir piemērs (tādus varētu atrast sim-tiem un tūkstošiem) latviešu zemnieka uzticībai un mī-lestībai uz savu zemi. Velti kādreizējie dižciltīgie vācu muižnieki risināja savus radurakstus gadu simteņus atpa-kaļ, pāva lepnumā iedomādamies, ka cilts vecums ir ti-kai viņu privilēģija. Nē! Latviešu zemnieks ir ne ma-zāk ilgi turējies uz savas zemes, latviešu zemnieks te ir dzīvojis pirms vācu muižnieka, pie tam viņš šē ir pali-cis grūtu slogu vilkdams, kamēr viņa kakla kungs tu-

ribas un izdzīves taukos peldējis. Tāpēc arī latviešu cilvēka uzticība un mīlestība savai zemei ir simtkārt dārgāka un vērtīgāka par muižnieka apsūbējušiem radu rakstiem un vapeņiem.

*

Mums ir sava bagāta patriotiska literatūra, kas gan, diemžēl, līdz šim vēl nav vienkop vākta, vai sargrupēta. Dzimtenes mīlestības ideja visai spilgti strāvo cauri kā mūsu vecāko, tā jaunāko rakstnieku darbiem. Jau mūsu sirmās dainas savā vairumā ietver ļoti spēcīgu dzimtenes mīlestības elementu. Tā tak ir mūsu daiņa, kas stāsta par bāleliņu — kaŗā gājēju, kuŗš liek galvu uz ežiņas, kuŗš solās labāk savu galvu atdot nekā savu tēvu zemi. Latvietis tēvu zemes mīlestību rāda darbiem, bet tēvu zemes brīvestību pērk ar asinīm. Tie ir svēta zvēresta vārdi, kas guļ mūsu apziņā kopš sāкта gala. Katrā ziņā tēvu zemes mīlestības elementi mūsu dainās ir vienlīdz stipri, kā dievības daudzīnājumi. Veco latviešu tikumu virknē dzimtenes mīlestības daudzīnāšanai piekrīt viena no pirmām vietām.

Jauno laiku literatūra, sākot jau ar Juri Allunānu un Juri Neikenu, dzimtenes mīlestības motīviem ir pievērsusies vienlīdz aizrautīgi. Ir taisni jāapbrīno, ar kādu pārliecību un sīrsnību latvietis pratis runāt par tēvzemi jau tad, kad šis jēdziens sevī ietvēra vēl tikai dzimšanas vietas atskārtumu, bez politiska, resp. valsts organizācijas apjēguma. Visi mūsu liriskas sākumi (19. g. s. vidus) un pēc tam tautiskās kustības laika rakstniecība ir dzimtenes motīvu caurausta. Tas nav viens pats Andrejs Pumpurs, kas daudzina latvju ūdeņu karalieni — Daugaviņu-māmuliņu, raidīdams savu dzejisko mīlu caur viņu uz dzimteni. Tas nav viens pats Auseklis-Krogzemis, kas uzbur senās Latvijas burvību un teiksmainību savā patetiskā pantā, — patiesībā visi mūsu dzejas sākumi ir dzimtenes motīvu apvesti. Dzimtenes vai tēvzemes tematika mūsu literatūras tapšanā un attīstībā ir taisni valdošā, dominējošā. Tādas dziesmas un dzejas, kā: „Pie tēvzemes dārgās ķeries klāt“, tad „Še, kur ligo priežu meži“, „Šie kauli, šī miesa“, „Cik mīla esi

tēviņa“ u. d. citas sen jau pirms mūsu patstāvības bija kļuvušas par visas tautas piederumu.*)

Visjaunākā laikā dzimtenes mīlestība mūsu lirikā un dzejā ir pacelta pat līdz himnas patosam un varenumam, līdz pat dievišķam dzimtenes mīlestības daudzīnājumam. Tie, vispirms, ir divi mūsu dzejas lielmeistari, kas to spējuši — J. Rainis un V. Plūdonis. Tie ir cildeni patriotiskās dzejas kalngali, kurus mēs saskatām Plūdoņa „Latvju himnā“ un Raiņa „Daugavā“. Ar kādu dvēseles spēku latviešu dzejnieks ir runājis par savu dzimto zemi, ar tādu spēku par savu tēvzemi būs runājis retas citas tautas piederīgais:

„Kad es savas dzimtas zemes
Iedomājos dien' vai nakti,
Augšup kūso mana dvēs'le“ —

saka Rainis. Savu zemi un savu tautu viņš stāda augstāk par visu. Rainim, varbūt, vienīgi Dievs stāv pāri par tēvzemi. Sava tauta, sava valsts, sava zeme — tās ir vērtības, kurām dzejnieka atskārtumā citu līdzīgu nav un nevar būt.

*) Vēl līdz šim ļoti populāras dziesmas, kas par dzimteni radušās šajā laikā, ir divas šīs, kurās te pievedu. Pirmā man nezināma autora:

„Par dzimteni dziesma man sērīgi skan,
Par dzimteni, dzīvot kur vēlēts nav man.
Es svešumā kļīstu ar ilgošanos —
Vai dzimtenes krastus reiz ieraudzīt būs? ...
Gan svešumā klājas man labi arvien,
Bet dzimtene prātā stāv nakti un dien';
Kur zvaigznītēs rakstīts mans bērnības stāsts,
Nav aizmirsts māmiņas mīļotais glāsts.
Kur vēl tā, kā dzimtenē putniņi dzied,
Un mežmalā puķes visjaukāki zied, —
Kur vēl tā, kā dzimtenē ozoli šalc
Un dzintartīrs strautiņš tek putodams balts?
Ak dzimtene, dārgā, tavš zudušais dēls
Nāks mājās, kaut vakars arī būs vēls.
Kur pirmo reiz sauli tas ieraudzīja,
Tur dusa būs salda un pēdējais smaids.
Ak, teci jel, saulīt, uz dzimteni steidz,
Un viņai no manis daudz sveicienus teic;
Un noskūpstī dzimtenes jūrmalu tu,
Kur dzimu un bērnību pavadīju.“

„Mili tēvu, mili māti,
Vairāk mili savu tautu!
Nomirs tēvs, nomirs māte,
Paliks tauta paglābēja.

Brīnišķīgi koša un sirdsmīļuma apgarota ir Raiņa dzimtenes dzeja krājumā „Tie, kas neaizmirst“. Dzejoli „Daudz simtu jūdžu tālumā“ dzimtenes ilgas sasniedz varenu, nebijušu spēku. Tās aizkvēlina, aizvilņo, pārliecina, aizrauj. Nenoliedzami, ka šis dzejolis ir lieliskākais savā dzimtenes mīlestības izpausmē.

Dziļa, neatvairami jauka ir arī dzejnieka latviskā pārliecība viņa dzejiskā tēlā — Ugī („Indulī un Ārijā“). Visu savu sirds gaišumu dzejnieks ieliek šajā zēnā, acīmredzot, personificēdams viņā pašu latvisko sirdsapziņu. Bez valguma acīs nevar lasīt rindas, kurās pauž Uģa lūpas (sarunā ar Induli): ļaut viņam savu veco brāli skūpstīt uz krūtīm, tajā vietā, kur vācu kristības ūdens nav pāri tecējis!

Varens un spēcīgs ir arī dzejnieka apliecinājums par latviešu tiesībām uz viņu apdzīvoto zemi:

„Cik ilgi zeme pasaulē sildās,
Cik ilgi ļaudis mīl sauli un zemi, —
Tik ilgi latvji šai zemē dzīvo
Vienā vietā pie baltās jūras,
Šaizemē, savzemē piectūkstoš gadus.“

Otrā ir Lapas Mārtiņa dziesma (protams, ne mazāk sentimentāla kā pirmā, taču tāda tajā laikā bija dzejiskā jūtība, kas tikai tagad mums kļuvusi svešāka):

„Cik mīļa esi, tēvija,
Tu mana dārgā Latvija,
Ar savām druvām bagātām,
Ar savām zaļām birstalām!
Kas tevi karsti nemiļo,
Nav vērts, ka tevi apdzīvo.
Es tavā klēpī piedzimis,
Pie tavas krūts es uzaudzis;
Tu manas laimes šūpulis,
Kas vien man ir, no tevis viss.
Tu mīli mani svētīji,
Kad dzīves gaitās vadīji.
Arvienu vēl šo svētību
Pie sevis visur nomanu.
Es tevi tādēļ mīlēšu,
Līdz nāves miegā aizmigšu.
Tad tavā klēpī atkal man
Būs jauka, jauka dusēšan.“

Visbeidzot, Rainim ir noslēguma rindas (arī „Daugavā”), kurām suģestējošs lūģšanas spēks:

„Klusi rokas uzliekam
Brīvās Latvies karogam:
Topi, audzi, brīvā Latve,
Brīvu tautu kopībā!
Mūģu mokās nesām tevi,
Nu jau atnāk mūsu laime:
Tavi bijām, tavi esam,
Tavi būsīm mūģībā.“

Šādus aizrautģigus dzimtenes mīlestģbas apliecinģjumus latvieģu literģturģ mēs varģtu pievest bezgala daudz. Atceraties Annas Brigaderes dģejoli „Sirmie zvani junda”, atceraties Plūdoņa kara laiku dģeju („Via dolorosa”) un viņa un Jāņa Kalniņa jaunģko slavinģjumu dzimtenei („Lai ligo lepna dziesma”), kas maz mģneģos iekaroģa latvieģu sirdis, atceraties Jaunsudrabiņa un Austriņa novadnieciskos tģlojumus un Skalbes „Mazās piezģmes”, atceraties A. Grģna kara stģstu, kur, dzimteni aizstģvot, zemģnģcģ, pie loģu lūkas, viens pģc otra krģt divpadsmit strģlnģeki, atceraties Ēd. Virzas sarkanbaltsarkanģ karoga dziesmu un zaģo Zemģali, — un jģs sapratģsiet, ka tģ dzimtģs zemes dģeja, kas savģ laikģ aizsģkta ar „Latvģjas kalnos un Latvģjas lejģs” un ar „Taurģtģju” („Meģģi gaudo — vilģģi vaidģ”), nebģt nav apsģkusi, bet pieaugusi vģl jaukģkģ koģumģ un varenģkģ spģkģ.

Latvieģu literģturģ ir nolģkusi pie dzimtenes kģģģm savu skaistģko devu, un gods un slava viņai, ka tģ to darģģusi. Lģgotģģu Jģkaba dģejolis, kas pauģ latvieģu gara burtnģieka skumģas par to, ka viena cilvģka mģģģ savai zemei spģģ maz ko dot, ir no latvieģu rakstģieka labģkais un skaistģkais tģvzemes ticģbas un mīlestģbas apliecinģjums:

„Rģpģu un darba bez gala, bez gala,
Ēs maz, tik maz varu iedot:
Tik vienu vien mģģģu, vienus spģkus,
Tik vienu sirdi tev ziedot!“

*

Spilģts apliecinģjums latvieģu cilvģka mīlestģbai uz savu dzimto zemi, kģģ jau teicu, ir latvieģu jaunatnes un latvieģu vģru parģdģtģ varonģba kauģas laukos.

Strēlnieku cīņas Tīrelī vispirms bija cīņas par zaudētās Kurzemes atgūšanu. Ak, kā toreiz cīnījās trešais Kurzemes pulks, un citi septiņi līdz tam! Šīs cīņas uz visiem laikiem ir kļuvušas leģendāras latviešu kaujinieciskās varonības vēsturē. Nekas cits, kā mīlestība uz savu dzimteni bija tā, kas Ziemas svētku cīņās dzina astoņus latviešu pulkus, kas sešiem tūkstošiem vīru un jaunekļu lika nolikt galvas uz ežiņas, tēvzemi (Vidzemi) sargājot un pēc dzimtenes (Kurzemes) atbrīvošanas tiecoties.

Otrs tikpat slavens militārās varonības posms mūsu nesenā vēsturē — atbrīvošanas cīņas. Ir pie Cēsīm-Raunas, ir pie Daugavas un Liksnas latviešu tauta — līdz tam militārā ziņā tepat vai analfabeta tauta, kas bija pratusi tikai zemi kopt — pierādīja, kā viņa mil un kā prot sargāt un atkarot savu zemi. Tēvzemes mīlestība lika sacelties atbrīvotājiem visā savā spontanā spēkā, un pusēdušiem, vāji tērtiem un vēl sliktāki bruņotiem, salauzt ienaidnieka varu Eiropas likteņgaitu tumšākā stundā, un ar zobenu novilkēt cietu teritoriālu robežu savai turpmākai, labākai, līdz šim vēl nebijušai brīvai dzīšanai.

*

Latvietis mīl savu dzimto zemi tā, kā neko citu pasaulē. „Še, kur ligo priežu meži, mēs jūtamies dārgām saitēm sieti.“ Še, kur „Daugava vaida“ un „Gauja skaistus ziedus nes“, mēs esam viņu vienumēr „turējuši ciet ar visu savu sirdi“. Še kur „Kaibaliņa glaužas“ pie sirmās latvju upju mātes, kas pati „viļņo balti putodama“, mēs redzam viņu, „kā pērli iznīrušu no dzelmuju pusnaktīm“. Še, kur mūsu brāļi „sargādami savu tēvu zemi“, ir „uz ežiņas galvu likuši“, mēs garā mītam pat tad, kad atrodamies „daudz simtu jūdžu tālumā“. Mēs zinām, ka „nekur mums saule nespīd tā“, kā šajā „jauno dienu zemes“ pagalmā. Tāpēc „ši zeme ir mūsu“ un paliks mūsu un mūsu arī ir un būs šie „mūžam zilie meži un „dzimtās āres“. Še vecais „Dievs svētī Latviju“, un še mēs darbojamies „nevis slinkodami“, bet „tautu godā celdami“. Še mēs saprotam Kurzemīti, kā „brīvas tautas auklētāju“ un sajūtam un turam sena

zvērasta spēku: labāk manu galvu ņēma, nekā manu tēvu zemi“. Un ja arī „kādreiz atkal kara briesmas pāri šai sētai ies“, tad mēs atkal te „droši celtos, kaut vai klints un akmens mums pretim šķeltos“. Mēs zinām gan, ka te, Eiropas durvju pievārtē, „cīņa vēl nav galā un nebeigsies“, bet mēs neiztrūcināmies, jo šajā vietā „visiem laikiem cauri latvju vanags skries“. Te mēs „sveicinam Tevi, dzimtene“, jo „nav visā plašā pasaulē nekā tāda, ko tā var mīlēt dvēsele“, kā tevi. Te mums veicais Dievs „lemj dienas baltas un nebaltas“ un te viņš mūs arī „sargā, lai no viņa tauta neskaldās“. Ko ar nesolītu svešas zemes un neaudzētu svešas salas, mūs neviļina nekas, jo sirdī dus dzejnieka vārdu svētums par pašu zemi: „un ja ar dažubrīd te nebūtu ko kримst — par lēču virumu tik retais tevi pārdos!“

„Pakalni ja kliegtu, lejas brēktu,
Debess pazaudētu savu spožumu, —
Latvija, kamēr mēs elpot spētu,
Mūsu mīlestībai tici tu!“

saka Kārlis Jēkabsons.

Šo mīlestības spēku, kā jau minēju, latvietis ir pierādījis nevien tālu gadsimtu nedienās, uz vienas un tās pašas vietas mūžu dzīvošanai palikdams, viņš savu mīlestību uz savu dzimto zemi ir pierādījis vēl neseno moku stundās, kad šo zemi atkal plosīja vēsturiskās krievu un vācu varas (1919. g.). Mūsu lielā patriote — klasiķe Anna Brigadere ar neatvairāmu dvēseles spēku šo palikšanu pie savas tēvu zemes visgrūtākā stundā tēlo dzejoli „Varoņa sirds“, kas veltīts pulkveža Oskara Kalpaka piemiņai. Pievedu šīs skaistās rindas pilnībā:

„Ziemeļu viesuļi pūta,
Dega sarkani kāvi;
Latvija Kalpaku sūta
Kaņot ar postu un nāvi.
Nāk pār Juglu un Gauju
Pārspēks no Rīgas — dzen tas
Drošsiržu jaunekļu skauju
Līdz pat jūru aiz Ventas.
Visur slazdi un žņaugi,
Debeši negaisus perē, —
Viņi vien Latvijai draugi,
Kalpaks tik savu vēl cerē.

Izirst, kas kopā bij sieti,
Virus kā rūsa grauž skumjas
Bet kad dzisuši rieti,
Sapni pār grūtsirdīm jumjas.

Dziļnaktī runā ar domām,
Kalpaks, kas Latvijai ticējs,
Cauri visgrūtākām lomām
Atbild tam likteņa licējs:

„Kur gūšu Latvijas spēkus?“
— Pats viņas spēks ja tiksī. —
„Kā celšu Latvijas ēku?“
— Sirdi ja pamatā liksi. —

„Ziedošu sirdi es savu,
Ziedodams uzvaru gūšu.“
— Tad līdz ar Latvijas slavu,
Mirdzēsi saules mūžu.“

Es augšā minēju par ārkārtīgi populāro un savā saturā dziļi patriotisko Plūdoņa „Latvju himnu“. Viņa ir pāršalkusi tūkstoškārt visu mūsu zemi (kopš sestiem vispārējiem dziesmusvētkiem sevišķi) un aizkvēlinājusi dzimtenes mīlestībai simstūkstošas sirdis. Lai beidzam šo mūsu raksta daļu ar šo svēto dziesmu.*)

Mēs esam nu kungi, mūsu dzimtajā zemē,
Mēs gribam te paši sev likumus lemt:
Tā zeme ir mūsu, tās pilsētas mūsu, —
Mēs negribam lūgt to, kas mūsu, bet ņemt.

Tā zeme ir mūsu, tās pilsētas mūsu, —
Un mūsu šī Baltajā jūrā mūždien;
Mūsu tēvi te cieta, mūsu asins te lieta, —
Viss, viss pie šīs zemes simtu saitēm mūs sien.

Mūsu tēvi te cieta, mūsu asins te lieta, —
Tā zeme ir mūsu, ir mūsu — jā gan!
Caur simtgadu vaiļiem, zem varmāku spaidiem
Šo baltdien vēl dzirdi mūsu mēle te skan.

Tā zeme ir mūsu. Tā Dieva un Laimas
Latvju tautai sensenis līdzdots pūrs.
Tā zeme ir mūsu. To nedos vairs svešiem
Ne zemgals, ne latgals, ne sēlis, ne kūrs!

*) Tautas vadonis Dr. K. Ulmanis „Latvju himnas“ tekstu (pir-mā rindā), kā zināms, ir divos vārdos grozījis: „mēs gribam būt“ vietā — „mēs esam“.

4. Saites, kas mūs sien pie dzimtenes

„Še, kur ligo priežu meži,
Esmu dārgām saitēm siets,
Še ir mana tēvu zeme —
Esmu dzimis gaujmaliets.“

Ed. Treumanis.

Iepriekšējā nodaļā jau īsumā minēju, cik ciešas ir tās saites, kas mūs sien pie mūsu tēvzemes. Šīs saites nav tikai psiholoģiskas dabas. Tās ir arī reālas. Tiesa: cilvēks mīl to, kas viņam patīk. Tas ir daiļums, kas mums izvilina visjaukākās emocijas. Taču šīs sajūtas allaž ir tīri subjektīvas attiecībā uz mūsu individuāliem mīlas priekštečiem. Draugs, ligava, gleznotāja krāsām tverts peizažs, vai latviešu māmuļas darināta villaine — viss tas ir skaists mūsu subjektīvā uztverē. Kas man var patīkt, var arī jums nepatīkt. Bet dzimtene ir visu mūsu kopējs patikšanas un mīlas objekts. Še mūsu ieskatī nedalās. Mēs visi mīlam šo zemi ar viņas upēm, mežiem, pļavām un tīrumiem, ar viņas pagājību un nākamību, ar viņas ciešanām un viņas laimi. To mēs visi izjūtam un atskārstam vienveidīgi. Piem., ja Ed. Virza dzied par latviešu karogu, tad viņa izjūtas vienā mirklī kļūst arī manējās, t. i. mūsu kopējās izjūtas:

„Pūšat taures, zvanat zvani, saule plašu gaismu lej!
Karogs sarkanbalti sarkans vējos atraisījies — skrej.
Skrej pa ceļiem, skrej pa klajiem, sauc arvienu dzirdamāk,
Lai iz pilsētām un laukiem, lai iz kapiem ārā nāk!
Pildās baigiem tēliem ielas, pildās bālām ēnām gaišs.
Un iet miruši un dzīvi, kur sauc karogs dīvainais.
Celies augstāk, plīvojošais, — kur zūd saulē debess jums,
Lai redz tevi, kas šo zemi kādreiz pārstaigās pēc mums,
Skrej pa priekšu pulkiem kaujā, brīvs pats, brīvus dari mūs.
Līdz ar sauli saules mūžu tavai tautai dzīvot būs.“

Tā ir pati latviešu tautas iedaba, kas mums visiem viena, un kas, caur mums visiem strāvodama, padara par vienu kopēju lietu mums mūsu zemi. Tāpēc, runājot par reālām saitēm, kas mūs sien pie dzimtenes, mēs, vadīda-

mies no šādām kopējām, mums visiem vienveidīgām sajūtām, varam minēt pašus šo sajūtu veidus.

Viens tāds nenoliedzams kopējs sajūtu atveids ir dzimtās zemes daba. Arvienu ir bijis tā, ka kolīdz svešatnē mēs pieminam dzimtenes vārdu, mums prātā nāk dzimtā vieta ar tās tuvāko apkārtni. Mūsu mīlas spēks caur „skaisto tālumu“ vispirms skrej pretīm šai apkārtni.

Kas tad ir šī dzimtenes daba?

Tā ir izjūta, vai iedoma, kas balstās uz mūsu mūža labāko dienu — bērnu dienu — pieredzi. Ne vienam svešam ienācējam tādu domu un sajūtu asociāciju nevar būt. Savu dzimto apkārtni mēs sajūtam tik dziļi un tik īpatni, kā neviens cits. Viņa ir pati mūsu garīgās esības sastāvdaļa.

Piemēra dēļ centīšos jums atbildēt, kā no jaunām dienām atskārstu mūsu lielāko novadu, mūsu pirmdzimteni — Latgali.*)

Aiz Vecgulbenes — Cesvaines — Madonas — Plaviņu dzelzceļa līnijas sākas brīnišķa zeme, kas ir vēl it kā sveša latvietim-baltietim. Tur birstalu un podveidīgu uzkalniņu iekaimoti, dus apaļi ezeri, kam dzelmju dzidrumš tik zils, kā nekur citur mūsu zemē.

Šiem ezeriem pāri peld balti mākoņu kamoļi, kas ceļu tur uz tuvo krievu zemi, un tā peldēdami izskatās kā pasakā. Rīti te arvienu ir pelēki un miksti-mākuļaini. Tie rada savādas, dīvainas skumjas un dvēselisku rezignāciju. Vakari ir klusi un tālu skanoši, kad tu, cilvēks, pa ceļu iedams, baidies stiprāk piesist soli, lai tā būkšķis neaizskan līdz viņejai sētai, vai pat līdz tuvējās Daugavas otrpusējam krastam un neiztraucē tur ļautiņu mieru, kas šajā stundā līdz mīlo Māru dot novadam svētību un mieru. Brīnišķā zeme Latgale!

Kas to nav redzējis, kas nav jutis tās mijkkrēšloto vākaru vēsmu liegumu uz sava vaiga, tas ausijās tās. Bet kas ir spēris soli šurp, tam viņa top mīla un tuva kā Ersam Aglona.

Tur ir kalni, uz kuŗiem iespējams tikai rāpus kāpt, jo to stāvums nav pārspējams normālu soļu gaitā. Tur ir palejas, no kuŗām lejup laižoties negribot un tiši jādodas

*) Citēju pēc savas grāmatas „Mana drauga romāns“.

skriešus. Tur ir grāvas, kas pieaugušas krūmu biežokniem, kur sadzirdama vairs tikai straujo strautu valoda. Visa pasaule pazūd šajās dziļajās grāvās, tikai pāri galvai arvienu vēl peld baltie mākoņu kamoli un vežas plašumā zilais dzidrums, kas te tāļš un dziļš kā sapņu bezgale.

Zemnieku mājas šajos kalnos šķiet mazas un it kā pielipinātas stāvajiem pauguriem. Domā: pagrūdisi tās ar rādītāja pirkstu un viņas tā ir noripos palejā. Bērzu birstalas te ir bez kādas gāršainas varenības. Tās izskatās kā no bērnu abeces ņemtas pasaku bildes. Šīs birstalas ir mazas, bet košas, apaļā čumurā saaugušas — retā 150 līdz 200 soļu caurmērā. Saltos rudens rītos, tramīgās aitas dzenājot, latgaliešu zēns tās apskrej pāris minūtēs, bet kad svelpj, tad „mežam“ no gaisa satricinājuma birst lapas...

Latgale ir pasaka. Es nezinu, vai apskaust to, ka viņa tik savdabīga un sveša, vai saudzēt un žēlot. Kā savā nodabā meža ieloka piesaulē iemigusī jaunava, ir šī jaunavīgā zeme, par kuŗu nezini, vai tā snauž, vai ir nomodā...

Tava tā zeme, vai ne tava? Jūti, ka tava! Visa viņa tava!

Jūti, ka kāju uz šīs zemes spēris, tu jau esi dvēseliski viņas valgots. Pats — viss viņas. No šejienes vējš nes dīvainas aizmūžu šalkas, no šejienes arvienu vēl šalc senās Tālavas meži, iet mīlās Māras dvēseles siltums ļaužu sirdis post un dziļos ezeros dus nemodies spēks, tautas nākamības, garīgās turības balsts un rezerve!

Lūk, tā es sirdī atskārstu, vai noģiedu Latgali. Un atkal savdabīgā un viņai vienai pašai piemītīgā īpatnīgumā es varētu runāt par kalnaino un kalnu vēju apšalkoto Vidzemi. Par vareno, vasaras pusdienā tālu līgojošo zaļo līdzenumu Zemgali un kopā par visu šo dārgo dzimto zemi, kuŗu tā pieredzu, izjūtu, saprotu un mīlu tikai es — latvietis viens pats, kuŗu tā redzēt, izjust, saprast un mīlēt nevar nevienas citas tautas pārstāvis, izņemot latvieti.

*

Dzimtā daba nav vienīgā saite, kas mūs sien pie mūsu tēvzemes. Tā ir tikpat atsevišķs, varbūt, sevišķi spilgts, loceklis garajā saišu krellē. Piederības, vai kopī-

bas apziņa pie savas tautas ir nākošā, ne mazāk stiprā saite, kas saista mūs te. Posta laikos latvietim ir nācies bieži aizklist (pret savu gribu aizklist), no dzimtās zemes. Svešumā vēl tagad pastāv veselas latviešu oazes. Tādas oazes-kolonijas ir Sibīrijā, Ufā, Novgorodā, Ķīnā, Savienotās Valstīs, Brazīlijā un citur. Ir pagājuši gaŗi gadu desmiti, kopš šie latvieši šķīrušies no tautas kopējā klēpja. Viņi tomēr nav aizmirsuši to zemi, kur pasaulē nākuši, kur dzīvo viņu cilts piederīgie, kur mīt viņu asinsradi, viņu garabrāļi.

Latvieši reti padodas pārtautošanai, viņi grūti asimilējami. Vēl pēc 50 gadiem, kopš pārceļšanās uz Ufas guberņu, aizceļotāji uztur sarakstīšanos ar mājās palikušiem. Tāpat Savienotās Valstīs un Brazīlijā latviešu kolonisti uztur dzīvu savu latvietību. Vēstules, kas ceļo pāri okeānam turp un atpakaļ, starp metropoles latviešiem un latviešiem-kolonistiem, ir tās trauslās sakaru šķiedras, kas vij dzimtenes mīlu joprojām šo ļaužu sirdīs. Tāpat regulāri ir kļuvuši aizokeāna latviešu-ekskursantu apciemojumi gandrīz ik vasaru mūsu zemē. Daudzi še atbrauc, lai pavadītu dzimtenē savu mūža vakaru. Svešumā mūžu nodzīvojuši, viņi tomēr grib gulēt lielo miegu dzimtenes smiltajā. Tā uz sestiem vispārējiem dziesmu svētkiem no Bostonas Latvijā iebrauca kāda sirma māmiņa, kas stāstīja: „Es Amerikā nodzīvoju 38 gadus. Man pašai jau 70 gadu. Es atbraucu te, lai pēdējo reizi paklausītos, kā skandina latviešu tīro dziesmu. Pēc tam es varētu arī mirt.“

Tā arī iznāca. Šī sirmā patriote, kas trīs dienas no vietas bija redzama Vienības laukumā, dažas dienas pēc dziesmu svētkiem slēdza acis uz mūžu. Par šo gadījumu ziņoja laikraksti.

*

Neviens ceļš nav tik viegls, kā ceļš, kas veļ atpakaļ uz dzimteni. Bēgļu laikmetā uz Krieviju aizplūda vesela trešdaļa mūsu tautas. Šie tūkstoši un desmit tūkstoši tur tomēr nepalika. Pilnā mērā izbaudījuši svešuma grūtības, sāpes un ciešanas, viņi pie pirmās izdevības (bēgļu reevakuācijas un pilsoņu optācijas ceļā) steidzās atpakaļ uz savu zemi. Ne materiālā labklājība, ne svešas zemes

varas augstumi, ne plašas darba iespējas — nekas, itin nekas nespēja šos cilvēkus piesaistīt svešatnei. Tā bija vēsela tautas staigāšana, vesela dzimtenes mīlestības kustība, kas vadīja 250—300.000 bēgļu domas un jūtas vairāku gadu laikā. Ja par toreizējām bēgļu ciešanām un ilgām būtu uzrakstīta kaut viena grāmata (tādas grāmatas ir, taču pārāk subjektīvā uztverē), tad tā būtu labākā mācības grāmata par dzimtenes mīlestību.

Bēgļi, kas 1915. gada otrās puses posta vilnī aizplūda uz Krieviju, 1920.—22. gados visi saradās atpakaļ. Ukrainā mestais lozungs: „Dzimtā zeme sauc!“ pāršalca visu plašo krievu zemi, skāra ikviena latvieša sirdi pat visattālākā šīs zemes stūrī. Gan vilcieniem, gan ešaloniem, gan bariem, braukšus, pa vienam un kājām — latvieši trauca atpakaļ uz dzimteni. Toreizējās latviešu cilvēku dzimtenes ilgas vislabāk izpaudās kādā dzejolī, kas bēgļu sanāksmēs jau bija kļuvis it kā par svešumā aizklīdušo latviešu himnu. Tas bija netaisnība rakstnieka P. Blau'a dzejolis, kurā dziedāja gan Pēterburgā, gan Maskavā, gan Harkovā, Kaukazā, Sibīrijā un Urālos.

Pievediņu šē šo vēsturisko dziesmu, kurai dota arī jauka mūzika. Viņa saucas — „Ceļš uz dzimteni“.

*

„No dzimtenes sapnis atnāca
un miegā mani apsveica
un teica — „Celies un stiprinies,
un raugies, kur ceļš uz dzimteni ies.“

Es zinu, kur ceļš uz dzimteni iet:
kur sārta saule vakaros riet,
kur birzes vēsmiņā sačukstas
kur burbuļu strautiņš pie ceļmalas.

Kur savieši stāv pie gruvežiem,
un ilgu smaidis uz vaigiem tiem,
un prieki, viņus apsveicot,
nāk drupu kopīgas apzeltot.

Tur āres latviski gaviļē,
tur visam mīlam ir piemītnē,
kā ceļu uz turieni nezināt
tu, mana mīļā dzimtenes māt!“

Ne jau savas tautas piederības vai kopības apziņa vien ir tā, kas latviešu cilvēkam neļauj aizklīst pasaulē,

vai pasaulē aizklīdušam liek tiekties atpakaļ uz savu tēvzemī. Ir kāda pavisam neizprotama dvēseliska nojauta, kas piem., divainā kārtā liek mums noskārst dzimtenes tuvumu tad, kad mums no tā šķir vēl teritoriāls tālums.

Vienmēr, no visādām pusēm braukdams, esmu izjutis (redzēt to nevar) to vietu, to līniju, — zemēs vai gaisā, — uz kuŗas beidzas svešzeme un sākas dzimtene. Vai tā ir dabas maiņa? Vai tā ir paša nojauta vien? Es nezīnu, kas tas ir, bet pat nakts stundā, vagonā sēdēdams, un lokomotives skrejošās dzirkstis gar logiem vērodams, es zīnu, ka man aiz muguras paliek svešums un priekšā paveras sava zeme, kas gadiem ilgi saldām ilgām neredzēta smelgsi dvēselē...

Vēl jauns revolūcionārs būdams, es esmu lasījis dažādus darbus, kuŗos apcerēta dzimtenes ideja. Tur bija Bauers un Sombarts, Valters un Plechanovs u. c. Viņu definējumi par tautu un nāciju, par valodu, par darbu, nacionālo kultūru un etnografiju bija pārdomāti un varbūt pat izsmeljoši, bet mana sajēga no tiem tomēr gandarota nebija. Pārī visiem prāta spriedumiem bija un palika sirds saldā smeldze pēc sava skaistā dzimtā tāluma Baltijas jūras malā, uz kuŗu atpakaļ rāva nevaldāms un viesuļains jūtu un ilgu spēks.

Un tāpēc arī tagad vēl un joprojām neviens man nav pārliecinošā spēkā pateicis, kas ir dzimtene. Es tikai izjūtu viņu. Dziļi un kaislīgi. Kā dievību.

Pat ar dainām savu seno, brīvo sētu daudzīnādami, mēs jau esam it kā neapzinīgi iecerējuši nākamo brīvo dzimteni, jo visos mūsu mūžos šē neviens motīvs nav bijis tik spilgts, kā dzimtenes motīvs.

Tādēļ man šķiet, ka vislielākais spēks, kas uz mani runā dzimtas zemes mīlestības vārdā, ir šis gājušo gadu simteņu spēks, kas stāsta par manas tautas cīņām, par brīves ilgām, kas robežo ar bezcerīgu izmisumu par senču asins balsi, kas vārsmo visiem laikiem cauri, par briesmīgiem zaudējumiem, un gaviļpilniem panākumiem.

Es milu savu dzimteni vispirms viņas moku (pagājībā) un viņas laimes (tagadībā) dēļ.

Kā lai es nemilu šo zemi, kas uztur tik brīnumainu tautu, kuŗa reiz pagalam zemē notriekta, tagad augšāmcelusies? Spējusi pacelties.

Kā lai nemilēju savu zemi, kur maz gadus viss tik strauji gājis uz teicamas dzīves pusi? Kas tad mēs bijām piem. tikai 100 gadus atpakaļ? Kas mēs bijām, ko mēs pratām un varējām un spējām toreiz!

Kaudzītes Matiss stāsta, ka pat vēl līdz 1850. gadam latvieši pratuši tikai pa krietnam lasīt un dziedāt baznīcas meldījas, vai skaitīt no galvas ticības gabalus. Tas ir bijis apmēram viss, neraugoties uz to, ka jau pirms tam pāris gadus desmitus tautā gāja mācītāju Elverfelda un Treija avīze (1822.).

Un kāda bija toreiz latviešu cilvēka iztika, nerunājot jau nemaz par lielā stila materiālo kultūru?

...Saimniece, papļāvusi pāris klēpjus no pusgata-viem rudziem, izdauzījusi ar vālu graudus, saberzusi tos roku dzirnavās miltu izskatā un savārijusi ar ūdeni katlā, mazliet pieliedama klāt piena sūkalu... Šo dziru viņa ēdusi pati ar bērniem un lējusi mucinā vīram muižas gaitās...

Ak Dievs! Viss tas bijis vēl tā tikai viena cilvēka mūžu atpakaļ! Bet tagad? Kāds kultūrs un saimnieciskais saplūkums vērojams tagad!

Ārkārtīgi straujais attīstības gājiens liek mums noliekt galvas nevien visās šīs dzimtās zemes, bet arī tās dvēseliskās varonības priekšā, kas ir bijusi pati mūsu bijušo paaudžu iedaba, kurā viņi mituši. Un noliekt galvas arī tā mūsu tautas gara spēka priekšā, kas pat visgrūtākos mūžos nav bijis nomācāms un noklusināms, bet rāvis uz augšu un uz priekšu. Šī piejūras mala ar saviem 65.000 kv. km zemes un ar savu nelielo tautu ir uzrādījusi pārsteidzošu attīstības spēku, un tāpēc vien jau ir vērts, ka viņu mīlam, godā turam un esam lepmi uz to.

Jo dzīvot mēs gribam zemē ar nenoliedzamu nākamību! Un tāda ir mūsu dzimtā zeme.

Bet tagad ir noticis vēl viens brīnums. Ja pagājušie 80 gadi, patiesību sakot, ir bijuši tikai savas tautas kopības apziņas salasīšanas un nacionālās pašvērtības atgūšanas gadi (lielām līnijām šo laiku pārskatot, cits nekas, izņemot pakāpenisku saimnieciskās atkarības nokratīšanu, tur nav saskatāms), tad tagad, kad mēs esam tikuši valā no valsts vešanas mākslas un amata pirmajiem nemākulīgiem un neraženiem mācekļu gadiem (pārspīlētas

satversmes partiju laikā), mēs ar katru dienu jūtam, ka ejam uz priekšu vēl milzīgākiem soļiem. Latviešu dzīves izbūve patiesībā sākas tikai tagad — pēc 1934. gada 15. maija.

Mēs esam iegājuši laika posmā, kas dos mums mūsu saimniecisko un kultūrālo piepildīšanos. To mēs nu sajutām. Gan jūs redzēsiet paši. Pēc dažiem gadiem jau mēs varēsim teikt par sevi: neviens laiks mūsu zemē nav bijis tik liels un tik ražens, kā tas laiks, kas nāca ar 1934. gada 15. maiju.

Un tāpēc nekur citur negribam atrasties, kā vienīgi šeit.

*

Un vēl mums, runājot par saitēm, kas mūs sien pie dzimtenes, ir jārunā par kādu tīri praktisku faktoru. Es domāju par to, ka nekur pasaulē latviešu cilvēks nevar nokārtoties tik labi, kā savā dzimtenē.

Es zinu, starp jums radīsies arī tādi, kas līdz ar Sombartu teiks: „ir ļaudis bez dzimtenes,“ piem. „proletārietim nav tēvzemes.“ Ubi bene ibi patria. Bet latvietim šis ieskats ir maldīgs. Ticiet man! Nekur citur latvieši nevarēja un nevarēs nokārtoties ar saviem saimnieciskās un gara dzīves apstākļiem tik ciešami un tik labi, kā te. Ja jūs esiet ļaudis, kas smīn par manām tīri platoniskām dzimtenes mīlas jūtām, kas domā par to, ka vienu pašu „zilo acu“ dēļ vien neviena zeme mums nav mīla, vai kā mīla viena vai otra zeme ir tikai tiem cilvēkiem, kuriem tur ir lauku māja, pilsētā nams, fabrika vai tirgotava, tad augšminētais praktiskais argūments—ka visciešamāki mēs varam nokārtoties tikai pašu zemē — lai pārliecinātu arī viņus. Tiem, kam neko nesaka dzimtene kā pasaulē nākšanas vieta, tiem, kuriem neko nerunā šī daba ar tās kalniem, ezeriem un mežiem, tiem, kam mātes valoda nav svētums un sava 2 milj. tautas saime nav garīgi tuvs kops, — tomēr nebūs viena alga, kur viņam biežāks maizes riecieni un cik vēlīga vai nenovīdīga tā roka, kas šo riecieni sniedz.

Lielais Rainis savā „Daugavā“ pareizi teica: „Strādnieki—kalpi, kas tapāt par brīvvīriem, sargājiet valsti!“

Nevien nacionālās kultūras entuziastiem, arī dvēse-

liski aprepējušiem praktiķiem šī zeme ir dzimtene, un tas ir divkārt motivēts spēks, kas liek mums šē dzimt, palikt un mirt.

Tiesa gan, partiju laikos strādniekiem šo zemi, uz partiju vadoņu vēlēšanos, vajadzēja nīst. Mūžīgā ļaunumā kūdīti un musināti, strādnieki nedrīkstēja milēt savu tēvzemi. Viņiem arī bija jātic, ka dzīvošana šē ir sliktāka, kā jeb kur citur pasaulē, viņiem pret savu gribu bija jāuzņemas no tautas vidus izstumto loma. Strādnieks varēja būt viss kas, tikai ne savas valsts pilsonis.

Bet... pietika maija notikumu, pietika viena vienīga lozunga („Katrs savā darbā, bet visi valsts darbā“), lai fiziskā darba darītājus padarītu par savas tēvzemes pilsoņiem, par savas tautas locekļiem. Un tagad arī strādnieku vienlīdzības princips (kā materiālā, tā tiesiskā ziņā), ir deklarēts un dzīvē izvests ar visu noteiktību.

Savā laikā arodorganizāciju apvienība bija sasaukusi kokrūpniecības un maiznieku — konditoru sanāksmes. Kokstrādnieku sanāksmē piedalījās ap 10.000 dalībnieku. Sapulcē runāja ministrs A. Bērziņa kgs, kurš teica:

„Viss, kas tiek darīts strādnieku interesēs, nav šaura apjoma darbs, bet uzdevums, kas izaudzis valdības apziņā kā viņas neatliekamais pienākums. Valdība izprot strādnieku tieskmes pēc sava stāvokļa uzlabošanas. Šīs tieskmes agrākos laikos, strādnieku neaicinātie „vadoņi“ izmantoja negodīgā veidā, kas sagādāja šiem „vadoņiem“ materiālus ieguvumus, bet pašu strādnieku stāvokli dienu no dienas pasliktināja. 15 gadus no vietas strādnieki velti gaidīja, ka asiņainās cīņās izcīnītā brīvība un neatkarība dos latviešiem latvisku Latviju, kurā nebūs atstumto. Jaunā Latvija, ar viņas vadoni un visu valdību, stāda par savu pirmo uzdevumu gādāt, lai uz Latvijas teritorijas pirmā vietā būtu latvietis, lai Latvija būtu latviešu valsts, kur cienīts un godā celts tiek latviešu gods un tikums.

Tagadējā autoritātīvā valdība nav ierobežojusi nevienu pilsoņa tiesisko stāvokli un brīvību, bet viņa nepieļaus, ka zem brīvības jēdziena tiek nievāts un nicināts latviešu gods un tautas un valsts cieņa. Valdībai nav jārēķinās ar politisko partiju iespaidiem un koruptantu dik-

tējumiem. Spekulantiem ir ņemta iespēja iedzīvoties uz strādnieku rēķina, kā tas bija parlamentārisma laikos, kad ar „augstā nama“ makleru starpniecību uzņēmīgi laudis uz atsevišķiem darījumiem pelnīja 200 līdz 300 proc. Tagadējā valdība ir tautas valdība. Viņa apzinās savu atbildību tautas un līdziedzīvotāju priekšā, un tāpēc ikvienam jāzina, ka taisnība un palīdzība būs tur, kur tā visvairāk nepieciešama. Divas iedzīvotāju armijas: strādnieki un zemnieki ir tie, kas stiprina valsts saimnieciskos pamatus, jo stiprāka kļūs valsts un drošāks tās ceļš uz labklājību.

Valdības soli strādnieku interešu aizsardzībā nav izdabāšana, vai pielabināšanās strādniekiem, bet tā ir daļa no valdības programmas. Valdības galva Dr. K. Ulmanis tūlīt pēc 15. maija notikumiem paziņoja, ka strādniekiem nekas netiks atņemts no tā, kas tiem pienākas. To arī līdz šim valdība ir pildījusi un darīs to arī turpmāk.

Strādnieku jautājumu kārtošā un sociālo likumu izdošanā valdība pieiet ar vislielāko uzmanību, jo tā apzinās, ka strādnieks savā eksistencē ir vismazāk aizsargāts pret visādām nejausībām.

„Valdība nesola nevienam neiespējamo, jo viņa apzinās, ka tikai caur nenogurstošu darbu un cenšanos iespējami panākumi. — Strādniekam būs jāstrādā arī turpmāk, bet valdība gādās, lai strādnieks savā darbā būtu aizsargāts un nodrošināts.“

Ar šo deklarāciju, kas citiem vārdiem ir atkārtota daudzās strādnieku sanāksmēs, ir noteikti pasvītrots nevien visu pilsoņu vienlīdzības princips, bet arī apliecināta jaunā režīma nelokamā griba sniegt taisnību un palīdzību vispirms un visvairāk tur, kur tā visvairāk nepieciešama.

Tāpat savā laikā strādnieki bija aicinājuši ministri A. Bērziņa kungu Bolderājā, Rīgas vilnas manufaktūrā, Kuzņecovā un citur. Arī te ministrs teica vārdus, kuŗi vieni paši strādniekiem avansveidīgi spēja dot vairāk, kā visas kādreizējās piecas strādnieku partijas un četras „internacionāles“.

Darba laikā uz Bolderājas ceļa finierfabrikas strādnieki no neaptēstiem apaļiem bērzu kokiem uzceļ krāšņus goda vārtus. Tos grezno zaļumu vītnes, valsts karogi un uzraksts — „Katrs savā darbā, bet visi valsts darbā“.

Vakarā fabrikas maiņa aptur mašīnas, 200 strādnieki iznāk uz ielas un sapulcējas ap goda vārtiem. Vienotā strādnieku saime stāv darba ķiteļos, bet strādnieces darba blūzēs, baltiem lakatiņiem galvā. Drīz ierodas ministrs, kuŗu strādnieki sagaida skaļiem „Lai dzīvo“ saucieniem.

Tad ministrs, starp citu, saka: „Tagadējā valdība, ko vada Dr. K. Ulmanis, ir latvju tautas un līdz ar to latviešu strādnieku valdība. Strādnieku rūpes ir arī valdības rūpes. Tādēļ arī valsts vadība pieliek visas pūles, lai sagādātu darbu visiem strādniekiem un neviens neciestu trūkumu. Tiek gādāts arī par tiem, kas darbu nespēj darīt. Viņiem nav jāiet uz ielas un vecumdienās tie var pavadīt savā zemē, savu tautiešu vidū. Šāda gādība par strādniekiem iespējama tādēļ, ka viņi pie valdības nāk ar atklātu sirdi. Strādnieki uzticas valdībai, tādēļ arī valdība uzticas viņiem. Gada laikā pēc palīdzības pie valdības griezušies vairāki tūkstoši strādnieku. Viņi nākuši ar taisnīgām prasībām, tādēļ tās arvienu ievērotas. Tāpat tas būs arī uz priekšu, jo 15. maijs mums atdevis taisnību un likumību. Neviens, kas taisnības dēļ klauvējis pie valdības durvīm, nav atraidīts.“

Šie piemēri rāda, ka strādnieks ir jau atgriezts savas tēvzemes klēpī. Nav vairs „proletāriešu“ un „buržuju“, — ir valsts pilsoņi. Ir vienas tautas locekļi, kas katrs savā vietā dara raženu un krietnu darbu, — savas dzimtenes labā.

Var pacelties tomēr jautājums, vai visi augšā minētie humānie valdības sociālpolītiskie nolūki ir īsti? Kā vārdā autoritārā valdība šo taisno un humāno sociālpolītiku ved? Vai ir kādi augstāki principi, ar kuŗiem šī politika tiek attaisnota un iedvesmota?

Valsts prezidents Dr. K. Ulmanis, 1935. gada martā, lauksaimnieku nedēļā sacīja tā: „Īstais spēks un pamats varenībai, nākotnes augšanai un attīstībai, — tas meklējams cilvēkos pašos, — cilvēku uzskatos, cilvēku dvēselē, sirdīs, ticībā un pārliecībā. Tā ir Dieva svētība, ka mēs to apzināties un pie tās saprašanas esam nākuši.“ Tad pašvaldības amatpersonuursos teiktā runā dzirdējam sekojošo: „Gribu griezt jūsu vēribu uz to, ka „Lauksaimnieku nedēļā“ teica zemnieks no Lizuma pagasta, Dzēr-

ves kungs. Pirmais, ko viņš teica, bija tas, ka jaunākos laikos sāk atzīt, ka valsts nav kaut kas mēchanisks, automatisks, bet tā ir iestādījums, kuram pašā centrā jānotāda cilvēks, un visam, kas notiek, jābūt vērstam uz to, lai cilvēkam ietu labāk, lai viņš ietu uz priekšu un uz augšu.“ Un praktiskā politikā šī ideja, pēc ministru prezidenta vārdiem, nozīmē dziļu humānismu, cilvēkmīlestību: „Jo mazāks ir tas, kas jūsu gādībā nodots un jo šaurāka dzīve un šaurāki uzskati, un jo mazāka ir tā turība, jo lielākas ir viņa slāpes pēc taisnības, pēc draudzīguma. Jo mazāks viņš ir, jo vairāk viņam vajadzīgs siltums.“

To pašu ideju Valsts prezidents dedzīgi aizstāvēja strādnieku karogu svētkos, 1935. gada 28. jūlijā, sacīdams: „Un vienu lietu lai neaizmirst, un kam tas nav prātā ienācis, lai no šī brīža paliek prātā, ka beigu beigās pāri visām mašīnām, pāri visiem skursteņiem, pāri visām fabriku lielajām ēkām stāv tas cilvēks, kas tur apakšstāvā strādā pie šīm mašīnām. Tas ir tas galvenais, tas ir tas kapitāls, tā ir tā bagātība.“ (Citēju pēc A. Krodera ievadraksta „T. S.“, 1935., IX.)

Šķiet, ar to ir pateikts viss. Cilvēka, dzīvā cilvēka dēļ, kas mūsu 2 milj. tautai ir dārgāks par visu, viss tas tiek darīts. Tā tad visi šie nolūki ir patiesi. Viņi ir dziļi pamatoti. Tāpēc pie šīs atziņas ir nākuši arī paši strādnieki, jo viņu pārstāvis (vecs tekstilstrādnieks) ir izteicies:

„Nekur no valdības mutes fiziskā un garīgā darba strādnieki nav saņēmuši tik daudz pateicības, atzinības un atbalsta, kā pēdējā gadā. Šī pateicība un uzmodinošie vārdi ir visiem, kas strādā godīgu darbu, liels un pelnīts gandarījums, kas ierosina tos jauniem, pilnīgākiem sasniegumiem. Valdība nevienam nesola neiespējamo, bet gan brīdina — vispirms cenšaties paši, strādājiet, taupiet, krājiet, un tikai tad gaidiet arī valsts atbalstu. Tā ir skaidra doma un skaidra valoda. Neaug vairs jauni un izzūd vecie trūmi, kas līdz 1934. gada 15. maijam tik neļēdīgi postīja visu mūsu saimniecisko un politisko dzīvi. Izzūd arī nāids, un izlīdzinošu valodu atrod ļaudis un aprindas, kas agrāk bez kulaku vicināšanas nemaz nevarēja saiet kopā.

Kā mēs jūtamies savā tiešā darbā, fabrikā? Darbs ir jāstrādā tāpat, kā agrāk, un arī algas apmēri ir agrākie.

Taču pārmainīgu mēs jūtam lielu. Es strādāju vienā no tām cittauteišu fabrikām, kuŗas īpašnieki pēc 15. maija gribēja samazināt strādniekiem algu un arī citādi pasliktināt darba apstākļus. Bet tad, strādniekiem pavisam negaidot konfliktā iejaucās valdība un pilnā mērā nostājās mūsu pusē, jo taisnība bija strādniekiem. Mēs ne tikai saglabājām agrākos noteikumus, bet pat panācām zināmus uzlabojumus. Apziņa, ka par mūsu interesēm ir nomodā valsts vara, apziņa, ka valdība nepielaidīs netaisnību pret strādniekiem — šī apziņa mums dod ļoti daudz. Un patiešām, darba inspektoru aktivitāte strādnieku labā un viņu darbības panākumi ir nesalīdzināmi lielāki, nekā agrāk. Visi strādnieki liek lielas cerības uz atjaunotām arodbiedrībām un darba kameru.

Mēs jūtam daudz stiprāku pamatu zem kājām, nekā tajos laikos, kad strādnieku intereses aizstāvējām ar streiku palīdzību. Strādnieki vislabāk zina, ka streiki tikai ļoti retos gadījumos beidzas ar strādnieku uzvaru, pie kam arī tad šī „uzvara“ bieži vien faktiski bija zaudējums. Strādnieks tagad var justies pilntiesīgs pilsonis, kuŗu valsts vara aizsargā pret netaisnību un pārestību gluži tāpat, kā visus citus.“ („Rīts“, 3. 6. 35.)

Šis un daudzi citi līdzīgi piemēri rāda, ka latviešu strādniekos norisinās dziļš lūzums par labu jaunā laika pareizai izpratnei.

Latviešu strādnieks nomet to ideoloģisko svešniecību, kuŗai viņš veltī kalpojīs kopš pagājušā gadu simta deviņdesmitiem gadiem. Fiziskā darba darītājs pēc 40 gadu klaiņošanas atgriežas pie savas garīgās mātes — dzimtās zemes. Jaunā valsts vara, kas sagrauva naida antagonismu starp atsevišķiem tautas locekļiem, kas par savu uzdevumu sprauda — salasīt izkaisīto tautu — ir atdevuši tēvzemi tiem, kuŗiem viņu atņēma politiskie veikalmieki un sveša, latviešu iedabai pretīga gara ievazātāji mūsu zemē. Tās pašas saites, kas sējušas pie dzimtenes latviešu zemnieku, rūpnieku un intellīgentu, tagad sien arī fiziskā darba darītāju. Jebšu viņš ir tikpat nepieciešams savai dzimtenei, kā pirmāk minētais. Nevajadzīgu vai nederīgu valsts pilsoņu, ja mēs nerunājam par profesionāliem noziedzniekiem, nevienā zemē vispār nav. Neviens cilvēks vairs netiek vērtēts pēc

viņa sociālā stāvokļa, bet pēc viņa derīgā darba, ko viņš dara. Tāpēc vecā dziesma, ko Auseklis ņēmis no Šillera Vilhelma Tella, ir jau kļuvusi vienlīdz svēta viņiem, arī fiziskā darba darītājiem:

„Pie tēvu zemes dārgās ķeris klāt,
to turi ciet ar visu savu sirdi!
Tev šeitān stipras saknes droši tur,
Kā niedra būsi svešā malā tur,
Ko mazais vējiņš iespēj samaitāt, —
Pie tēvu zemes dārgās ķeris klāt!“

*

„Proletāriātam ir tēvzeme,“ tā mēs varam teikt, izlabodami kādreizējo marksistu Sombartu. Neviens no latviešu strādnieka neprasa, lai viņš savu zemi mīlētu tikai viņas zilo acu (platonisko jūtu) dēļ. Nē! Šai mīlestībai jānāk pašai no sevis. Tai jābūt asins balsij, kas viņu rada. Bet latviešu strādnieks var mīlēt savu zemi arī tāpēc, ka nekur viņš nesastaps tik lojalas rūpes par savu materiālo stāvokli, kā te, dzimtenē. Tās viņam ir garantētas no valsts varas, kas zem saviem spārnieniem pakļauj mūs visus.

Ir idejiski, ir materiāli dzimtene mums dod vairāk, kā jebkura sveša zeme.

5. Svešatne un svešatnē aizgājušie

„Kādēļ klidāt tāli, tāli,
Jūs no mīlās tēvijas,
Vai nav telpas, brāļi, brāļi,
Še iekš mūsu Latvijas?“

Andr. Pumpurs.

Svešums, vai svešatne ir burtisks un jēdzienisks pretstats dzimtenei. Tas mums šeit jāpasaka, lai ar kādu piemēru (kontrastā) rādītu, kāda ir dzīve ārpus dzimtenes, pie kāda morāliska un materiāla negala nonāk tie, kas dzimteni atstājuši.

Protams, ir arī citas dabas piemēri. Svešumā aizklīdušais savas tautas piederīgais saimnieciski „izsitas“ uz augšu, kļūst turīgs, pat bagāts. Tādi ir daži uz Ameriku aizgājušie piektgadnieki, tādi ir daži vecās imperijas trimdinieki Sibīrijā. Bet tie ir izņēmumi. Savu tēvzemi atstājušais latvietis ir un paliek gāju putns, kam domu vizijās un atcerēs nekad negaist Baltijas jūra... Jā, gāju putns. Mums tak ir zināmi mazie lidoņi, kuŗi rudenos dodas „uz siltām zemēm“, bet pavasaros atkal un atkal nāk atpakaļ. Kāpēc? Še tak ir nebeidzama, svārstīga klimatiska maiņa, bet tur mūžīgā vasara? Kāpēc tad te labāk? Un tomēr šie aizceļotāji skrej un skrej atpakaļ — tur viņiem ir svešums, bet te tēvzeme...

Ar cilvēku ir tāpat. Svešumā viņš nekad nejutās savās mājās, svešums nekad nav tēva mājas. Līdz pat kapam sirdī mīt atgriešanās ilgas, lai cik varena arī būtu dzīve tur — dvēseliski saltā tālumā.

„Svešās zemēs esot jauki
Daudz un daži brīnumi...
Augsti kalni, kupli lauki,
Greznām puķēm rotāti...“

Un tālāk:

Bet ko manim svešas zemes
Dod ar savu greznumu,
Kad es še, pie Gaujas malas,
Dzirdu latvju valodu!“

Šī vecā dziesma runā par to, ka tā saucamais pasaules pilsonis psiholoģiski nemaz neeksistē. Ir tikai savas dzimtās zemes pilsonis — viss viens, kur viņš arī atrastos. To tā ir sapratis jau sen atpakaļ mūsu patriotiskais dziesminieks Auseklis, kurš savā laikā (60 gadus atpakaļ) raksta:

„Lai gan Šillers kosmopolītiem devis jauko motto:
„Esat apkampī, miljoni,
Skūpstu visu pasauli,“

tad tomēr tas pats, gadusimtena robežās stāvēdams un redzēdams, ka negaiss sāk ieviesties visā Eiropā... savā meistara lugā „Vilhelmā Tellā“ māca, ka, lai no nelaimības plūdiem izglābtos, jāpieķeras pie dārgās tēvijas.

Starp... latviešiem tāpat atrodas divas šķiras, tās ir: pasaules pilsoņi un īsti tēvijieši, kam arī tālumā rūp tēvijas labumi. Starp pasaules pilsonīgiem latviešiem ir pat tādi, kas pilnīgi grib valkāt savu goda vārdu, proti, kosmopolīts, šodien tāds ir anglis, rītā atkal francūzis, bet latvietis tik vien nē.

Bet lai nu kā būdams tomēr vislielākiem kosmopolītiem jāievēro un jāapdomā tas teikums, ka tam, kas justos izredzēts uz pasaulīgiem darbiem un darbošanām, ka tam jānomēš vispirms savu durvju sliekšnis. Un ar šo apkapātas kosmopolītisma vieglās lidiņu spalvas. Kosmopolīti būdami, liksmosim līdz ar miljoniem citas tautas svabadiem dēliem, un kā latvieši un patrioti aizvirzināsim savu garu uz Latviju, kur mūsu dzimtene un šūpulis, kur pirmo reizi mums atspīdēja gaismas, dzīvības un brīvības stars.“ (Ausekļa „Brīvības runa“, 1875.)

Neviena tauta nekad nav greznojusies ar gara klaidoņiem, vai (pēc Ausekļa) „kosmopolītiem“. Tas tāpēc tā, ka visas vērtības katra nācija rada un veido tikai pati savā klēpī. Lūk, kāpēc netikums ir aizklīšana, bet tikums — palikšana. Lūk, kāpēc svešums visbiežāk ir bojā eja (pārtautošanās, asimilācija), bet dzimtene — vērtību uzkrāšana, pašpiepildīšanās. Tāpēc arī šis jau-

nais laiks ar saviem jaunajiem lozungiem par tautas sa-
lasīšanu, par viengabalainību un vienotību ir pozitīvs un
liels laiks.

Citēsīm vēl reiz Ausekli (1875. — turpat kopotos
rakstos, A. Gulbja izdev.), lai mēs varētu palepoties ar
to, cik veca jau ir šī krietnā tēvijas doma:

„Vienības un kopības gars tautu sien pie tēvijas.
Dažām tautām šis dievīgais gars piemājo lielā mērā
(piem., šveiciešiem), to arī liecina viņu spēcīgās un jūsmī-
gās tēvijas dziesmas. Caur vienību un kopību plaukst
un uzdzied tautas, zemes un valstības. Latvijiem maz no
tāda gara, un tautas skolas te daudz var darīt. Skolē-
nam jāmacās atzīt, ka katrs tautietis ir veselas tautas
loceklis, ka katrs dzīvo visiem, un visi katram. Viņam
jāatskārst, ka tēvijā „stipras saknes droši tur, un ka
svešatnē tas līdzinājas svārstošainiedrai, ko katra vēs-
ma iespēj samaitāt“. Pieaudzini viņam pie sirds tēvijas
dārgās vietas un arī dzimteni, kur tinas visa viņas vēs-
ture. Tēvijas un dzimtenes pilnīgas ziņas un tēvijas
vēsture ar tēvijas mīlestības pilniem varoņiem stipri sai-
stīs ar tēvijas jauno audzi, un tai pieaudzinās kopību un
vienprātību. — Bet nevis puisēni vien audzināmi tādā
garā, bet arī meitiņas, kas reiz būs mātes un visas tau-
tas labklājības un svētības nesējas.“

Lasot šos vārdus, šķiet, ka tie patiešām nebūtu
rakstīti 60 gadus atpakaļ. Bet tā ir. Mūsu apzinātā tē-
vijas mīlestība ir jau vismaz viena cilvēka mūžu veca.

*

Tagad piegriezīsimies kādam konkrētam piemēram,
kurš rāda, kādi likteņi skar vienu mūsu tautas daļu (pa-
tiesībā grupu), kuŗa kopš pāris gadu desmitiem mīt ār-
pus savas zemes etnogrāfiskām robežām. Pēc savā
skaitliskā vairuma un pēc saviem politiskiem un sociā-
liem likteņiem, šī grupa ir pirmā un raksturīgākā latvie-
šu emigrācija, kādas, jādodomā, nevienos mūsu tautas lik-
teņu laikos nav bijis.

Tie ir latviešu komūnisti Krievijā. Kopā ar agrāk
emigrējušiem zemturjiem (19. g. s. kolonisti), viņu kop-

skaits sniedzas pāri par 200.000*). Paraudzīsim tad nu, kāda ir viņu dzīve un iztikšana ārpus dzimtenes robežām.

Emigrantu liktenis mums ir jau zināms. Lielāku politisku pārvērtību laikos, kā tas, piem., bija franču lielā revolūcijā, viena tautas daļa — tie ir uzvarētie — tiek izdzīti no dzimtās zemes robežām un svešumā padoti nikuļošanai, ja ne pat bojā ejai. Atrauti no savas tautas veselā organisma, šie cilvēki nav spējīgi radošai dzīvei un tālākai nācijas kopkultūras attīstībai. Svešos, viņiem nepiemērotos apstākļos, viņi nevar uzkrāt jaunas garīgas un materiālas vērtības, bet var tikai izsaimniekot jau agrāk iegūtās, šinī gadījumā no dzimtenes līdzatnes-tās. Emigranti dzīvo uz pagātnes rēķina. Viņi dzīvo pagātnes zaudējumu atcerēs un nākotnes illūzijās, un tā tad paliek dzīvai dzīvei pakal, nespēdami aptvert šīs dzīves pašreizējo gājienu un tālākos metus. Tā ir viņu dzīļa traģēdija. Tik dzīļa, cik vien var būt dzīļa un vel-ta katra cenšanās atgūt zaudēto.

Glūži to pašu mēs vērojam latviešu komunistiskās emigrācijas likteņos.

Latviešu komunisti savu idejisko „turību“ mūsu zemē izsaimniekoja pa diviem lāgiem. Pirmo reizi viņiem bija dota iespēja demonstrēt savas idejas spēku un labākās dzīves izbūves prasmi 1917. gada beigās un 1918. gada sākumā. Priekš tam viņiem bija gana laika un vietas. Visa Vidzeme no 1917. gada oktobra līdz 1918. gada februārim bija viņu varā. Ja arī vācu karaspēka uzinācība no Rīgas puses viņu darbu kavēja, tad tomēr nepilna pusgada pietiktu, lai, ja arī ne uzceltu kaut ko noapaļotu un veselu, tad vismaz lai parādītu šī noapaļotā, veselā un jaunā nākamības vispārējās kon-

*) Interesanti šē vēl atzīmēt, cik pavisam ir to latviešu, kuri dzīvo ārpus savas dzimtenes. Viņu kopskaitu raksturo šādi skaitļi:

Krievijā	200.000
Z. A. Sav. Valstīs	50.000
Brazīlijā u. c. aizokeāna dienv. valstīs	20.000
Lietuvā un Igaunijā	30.000
Citūr (Eiropā un Āzijā)	20.000

Kopā: 320.000

Pievienojot šos 320.000 tiem 1.850.000, kas dzīvo mūsu dzim-tā zemē, redzam, ka mūsu tautas kopskaits sen jau pārsniedz pē-dējā tautas skaitīšanā gaidītos divus miljonus.

tūras. Ir taču teikts, ka „tikš piedots, ja tu neiespēji, bet mūžam nē, ja negribēji“. Komūnisti varēja tanī laikā daudz ko iespēt, bet neprata. Viņu „Iskolati“, „Iskolast-reli“ un „Iskoradi“ šīnī laikā nodarbojās ne ar celšanu, bet iznīcināšanu. Jaunradoša darba vietā viņi lika varmācību, teroru. Labas celtnieciskas gribas vietā — atriebību. Un tur, kur labi domātiem pasākumiem būtu pieticis pāris mēnešu, tur atriebībai nepietika pusgada.

1917.—1918. g. viņu vara sabruka. Pirmais mēģinājums iepotēt latvju tautai svešu garu un svešu ideju varu, cieta neveiksmi.

Bet liktenis komūnistiem bija labvēlīgs. Pēc nepilna gada, sabrūkot vācu okupācijas varai, viņiem vēlreiz tika dota iespēja parādīt, ko viņi var. Atkal nāca gadu maiņa (1918.—1919.) un līdz ar to jauni komūnistu varas 5 mēneši. Šoreiz viņu eksperimentiem bija atdota jau tepat vai visa Latvija. Arī apstākļi bija viņiem labvēlīgāki, jo tie, kas viņu varu apdraudēja, nebija vairs no galvas līdz kājām bruņotie ģermāņi, betniecīga saujiņa slikti apģērbtu un vēl vājāk bruņotu nacionālās Latvijas entuziastu. Izcilus labvēlīgs komūnistiem bija arī tas apstākļis, ka viņiem bija grandioza jaunās padomju Krievijas aizmugure, kamēr latviešu nacionālo censoņu saujiņai aiz muguras — kaila jūra.

Bet arī šoreiz komūnisti piedzīvoja katastrofu. Pietika īsā laika sprīža no 1918. gada 16. dec. līdz 22. maijam 1919. gadā, lai latvju zemē pa otram lāgam sabruktu viņu vara. Un šoreiz jau pavisam smagi un uz necelšanas. Šim sabrukumam, kā zināms, pamatā bija tie paši 1917.—1918. g. g. varas sabrukuma iemesli: radoša darba neprasme, neapvaldīta, pusmežonīga valdonība, pasaules mēroga balamutība, varmācība, terors. Vēlreiz pierādījās, ka mūsu tautas iedabai visas šīs aziātiskās tieksmes ir dziļi pretējas.

Komūnisti tika padzīti un pārvērtās par sarkaniem emigrantiem. Par tādiem viņi tapa aizbēgot no savas zemes un sperot pirmo soli svešatnē. Vai viņi to apzinājās un vai viņiem to vajadzēja apzināties? Protams, ka vajadzēja. Sava stāvokļa bēdīguma apziņa daudzreiz ir impulss jaunai dzīvei. Tas vismaz pamudina uz atsacīšanos no tā, kas bijis vakar un uz pielāgo-

šanos nenovēršamībai, par kādu šīnī gadījumā varēja uzskatīt dzīvi svešā zemē un svešos apstākļos. Atsacīšanās no pagātnes sapņiem un maldiem katrā ziņā būtu novērsusi to iekšējo dramu, kuŗu latviešu emigranti pārdzīvo jau veselus divus gadu desmitus, mulsinādami sevi domām un cerībām par vēlreizēju (trešo reiz!) atgriešanos varas ceļā savā dzimtā zemē, kas viņus izstūmusi.

Bet sarkanā emigrācija ne no kā neatsacījās. Viņa turpināja dzīvot gaidās un illūzijās. Ik rītus un ik vakarus viņa sevi drošināja „ar drīzu atgriešanos Latvijā“. Kur šāda velta „pašiedvesme“ viņus novedis pēc gadiem, to sākumā sarkanie emigranti vēl neparedzēja. Cerības taču esot laba lieta, un emigranti turpināja dzīvot cerībām. Tanī laikā, kad ar visu krūti vajadzēja mesties jaunās „tēvijas“ darbā un meklēt tur aizmiršanos, viņi darīja pretējo: skuma pēc pagātnes un audzēja sevī bīstamu ticību par šīs pagātnes atgriešanos. Līdz ar to viņi sevī izaudzēja arī tipisku emigrantu psiholoģiju un to iekšējo dramu, to bezcerīgo izmisumu, kuŗu tagad nespēj slēpt vairs ne sev, nedz savām pagalam sabrukušām „māsām“. Viņu nostāsti par atgriešanos, emigrantu-ierindnieku ausis skan vairs tikai pēc maldiģas leģendas. Šai leģendai neviens vairs netic.

Arī visi viņu kultūrālie un saimnieciskie pasākumi ir neauglīgi. Gara dzīvē valda nīkulība un psihiska depresija.

Un vēl, kas visļauņāki: nav mūsu emigrantiem savas jaunās paaudzes, kuŗai tie varētu atstāt 1919. gada „mantojumu“. Briesmīga patiesība: latviešiem-emigrantiem tikpat kā nav pēcnācēju. Acīmredzot, tas jāsaprot kā Dieva sods šai nemiera un posta paaudzei.

Nav viņiem savas materiālas turības, nav svara ne saimnieciskā, ne gara dzīvē. Nav noteikšanas lielās valsts likteņos. Mūsu emigranti ir un paliek slāvu, gruziņu un žīdu kungu algadži. Nav viņiem savas daiļuma dzīves, kas vienmēr un visur raksturojas ar mākslu, literātūru, sabiedriski-kultūrālo rosni u. t. t. Visi šie pasākumi nīkst. Ir tikai dažī tūkstoši izmisuma pārņemtu, pagātnes cerību un illūziju varā plēnošu fanātiķu, kuŗiem jau „matus cirtainos drīz dzīves rudens sidra-

bos". Nākotne blenž ar nepielūdzamo baidu — tumšu, aukstu kapu svešā zemē.

Tāds ir izstumto dzīves fināls. Tāds ir to cilvēku beigu cēliens, kas savas kļūmīgās gaitas nespēj lauzt ar jauna gara pārspēku — laikus atjēgties un atgriezties.

Mēs, protams, varam viņus nožēlot, kā augstsirdīgs uzvarētājs nožēlo sakauto, bet ne piedot. To mēs darīsim tikai tad, kad viņu vidū izskanēs pēdējais murgs par atgriešanās „padomju Latvijā”.

Bez visas tautas kompaktās un kopējās kopdzīves bazes, nevar zelt nekāda saimnieciskā kultūra, kā lielās gara kultūras priekštece. Līdzšinējās sarkano emigrantu kolonijas ir tikai nacionāli-saimnieciskās kultūras parodija. Bet ja arī to varētu pieciest (maize arī svešumā varot būt viena un tā pati), tad nekādi nevar pieciest citu kādu trūkumu, kas parasti apaugļo, apsaūļo un salsilda cilvēka mūža dzīvi: gara dzīves plaukuma iztrūkumu. Šis viņu iztrūkums ir taisni satriecošs. Šī sadzīves puse emigrācijai ir taisni katastrofāla.

Mēs zinām, ka dzīvot vienīgi auksta aprēķina dzīvi — nozīmē dzīvot pusdzīvi. Ja arī prātam allaž jābūt pārsvarā par jūtām un jūsmu, tak šīs pēdējās vienumēr ir bijušas prāta dzīves apgarotājas un veldzētājas. Jaunrades spēks, ja tas tiek pastiprināts ar veselīgu sajūsmu, ir darījis brīnumus gan praktiskā, gan garīgā darbā un arī aktīvo cīņu laukos. Cilvēkam, ja viņš grib dzīvot pilnskanīgu un krietnu dzīvi, jāraugās pasaulē caur mīlas un sirsnības prizmu. Dievs ir cilvēkam redzi devis pasaules labai skatīšanai.

To mēs — latviešu tautas majoritāte, kas dzīvojam savā zemē, arī saprotam. Savā zemē kopš 1918. gada. Šī samērā īsā laika ir pieticis, lai mēs kļūtu nesamērīgi spēcīgāki un arī dvēseliski košāki. Lai mēs kļūtu kultūrāli un saimnieciski stipri un ipatnīgi. Mēs esam pārdzīvojuši milzīgus saimnieciskus lūzumus (piem. agrārreforma), kuŗiem līdz ir pārkārtojušies mūsu psiche. Saimnieciskās pārvērtības ir rāvušas līdz arī garīgo spraigumu, un, pieberot ar jaunām vērtībām savus gara apcirkņus, mēs varam droši teikt, ka 15—17 gadu laikā esam izauguši vairāk kā visu pēdējo 100 gadu laikā.

Bet... — un par to mēs jau minējām — mūsu tautas svešumā aizlauztais zars, kuŗš, šķiet, tagad jau būs nolūzis pavisam, šāda veida impulsus ir zaudējis galīgi. Kādreiz viens mūsu akadēmiķis, runādams par to, ka latviešu zeme varot uzturēt nevien esošos 2 milj. iedzīvotāju, bet pat 12 miljonus, minēja, ka katrs mūsu tautas loceklis, kādā pasaules malā viņš arī atrastos, esot gaidīts gara tuviniēks savā dzimtenē. Tagad tas vairs tā nav. Atlūzušais zars, kuŗš skaitliski ir prāvākais ārvalstīs dzīvojošo latviešu pudurs, ir jau mums garīgi svešs un pazudis. Viņš nav audzis līdzī mūsu jaunajam gara un ideju spēkam 17 gadu eļā. Vēl vairāk: viņa attīstības gājiens ir virzījies diametrāli pretējā virzienā — visbaisākās bezgarības, naida, tukšuma un bezdvēseliskuma virzienā. Var teikt, ka mums nav vairs nekādas psihiskas sakarības ar šiem cilvēkiem, par kuŗiem mēs, kā par grūti slimiem, visus šos gadus runājam tikai pusčukstā. Taču reiz ir nācis laiks pateikt skaļi: pazudušie vairs neatgriezīsies, jo viņu atgriešanās ir nevajadzīga. Pazudušie ies bojā, jo bojā eja ir vienīgā „nākamība“, kas tiem atlikusi.

*

Lasītājiem nav pieejami tādi ārzemju latviešu izdevumi, kā „Komunaru Čīņa“ un „Celtne“. Tas viņiem arī nav jānožēlo. Šos izdevumus lasa tikai profesionāli žurnālisti, un arī tie... ar dziļu nožēlošanu, ka viņiem „dienesta kārtībā“ šāda „lektira“ vispār jālasa. Es personīgi, šiem izdevumiem esmu sekojis visus pēdējos gadus diendienā, un varu apgalvot, ka nekur un nekad nekādos citos izdevumos neesmu sastapis tāda garīga truluma, tik akla un bezspēcīga naida, tāda dvēseliska tukšuma un tik klaji un glupji fabricētu melu, kā te.

Būtu jājautā: no kurienes un kāpēc (vēl tagad?) šis aklais naidis? Ko šiem savai tautai pazudušiem cilvēkiem ļaunu ir darījusi jaunā Latvija? Tā jaunā valsts, kas visīsākā laikā ir pratusi panākt visai ciešamus, ja ne pat ērtus materiālās un kulturālās dzīves apstākļus visām šķirām? Kuŗa, turklāt, pavisam pieklājīgi prot sadzīvot

arī ar to valsti, kuras pajumti šie gadu desmitu aizgājēji un citu dzīves melkulīgie gānītāji bauda?

Patiešām vajaga būt šo ļaužu iekšējā багаžā neapveramām dubļu un melu rezervēm, lai spētu lamāties 20 gadus no vietas! Varbūt tāpēc arī no šo ļaužu „valodas“ nekas vairs nav pāri palicis, kā tikai žargons un lami. Un patiešām, šo cilvēku žargona leksikonā nekā cita vairs arī nav, kā tikai naidis, meli, lami.

Briesmīga gara pasaule! Atbaidošs dvēseles dzīves tukšums un sirds trulums!

Es salīdzinu krievu emigrantu laikrakstus (kurjiem tāpat ir savs „zobs“ uz tagadējo iekārtu padomju Krievijā) ar to pašu „Celtni“ un „K. C.“, un redzu, ka salīdzinājuma te nav nekāda. Arī aizbēgušo vācu emigrantu laikraksts Parīzē šīnī ziņā ir tikai tāds nepilngadnieks. Visur laiks ir dzēsis politiskā antagonisma asās šķautnes. Ļaudis ir sākuši runāt cilvēcīgākā, loģiski polemizējošā valodā, tikai latviešu atlūzušais zars trūd un sakrīt savā ļaunā nespēkā, nespēdams pārorientēties jaunām izjūtām un veselīgākai domāšanai.

Kāds nelāga liktenis!

*

Lielā daļa no tagadējiem nacionālās latviešu valsts sabiedriskiem darbiniekiem ir kādreiz bijuši cariskās zemes revolūcionāri. Viņi dzīvoja Ženevā, Briselē, Londonā u. c., izdodami savus cīņas laikrakstus pret patvaldību. Arī tur bija iekšā daudz naida un pārspilējumu, bet tur bija arī daudz gara spēka, daudz dvēseliskas apgarotības un aizraujošas ticības un mīlestības savai lietai. Kas no tā visa palicis pāri tagadējo latviešu emigrantu izdevumos? It nekas. Jūs variet šķirstīt 3—4 drukas loksnes biezo žurnāli no sākuma līdz galam, bet neatradīsiet nevienas apgarotas frāzes, nevienas cilvēcīgas skaņas. Pat „dailiterātūrā“ arī ne. Naidis, naidis, naidis! Un ķengāšanās, un lami, un melu — tonnām!

Raksturīgi, ka dažādu paktu noslēgšanas gadījumā attiecīgās zemes valdība jau bija likusi šiem cilvēkiem saprast, ka viņiem jāmaina savs netīrais tonis uz kaut cik pieklājīgu... Taču tas bija līdzējis tikai uz īsu

laiku. Emigrants, kas allaž pēclaikā izvēršas par politisku hulīgānu, nav labojams. Cilvēks, kas iet bojā, vispār nelabojas. Tāds ir liktenis. Un šis liktenis mums ir jāsaprot, ja arī mēs atsakāmies saprast pašus šos cilvēkus. Šos cilvēkus, kuŗi nu, visbeidzot, priekš mums ir miruši un par kuŗiem mēs vēlreiz šē minam tikai tāpēc, ka katrs mirušais, cik ļauns vai negants viņš arī būtu bijis dzīvē, nekrologu tomēr ir pelnījis.

*

Latviešu emigrantiem viņu svešumā nav savas mākslas, savas literatūras, sava ģimenes pavarda, savas reliģijas, sava patriotisma un sava nacionālā egoisma. Viņiem nav nekā tāda, kas dod kopskaitā savrūpās nacionālās dzīves garīgo kompleksu, kas dod iespēju strādāt un ticēt. Šajās branžās viņiem ir tikai kropli pasākumi, kas nīkst un plēn jau dīglī. Te viņi ir darijuši un strādājuši visu darāmo pilnīgi velti.

Bet velts ir bijis nevien viņu „saimnieciskais“ un „kultūrālais“ darbs. Velta (pilnīgi velta!) ir visa viņu divdesmitgadējā cīņa pret nacionālo, neatkarīgo, balto Latviju. Tas ir tas satriecošākais un smagākais viņu liktenis, viņu politiskās dzīvošanas pēdējā cēlienā. Tas ir tas gara dzīvi depresējošais motīvs, kas nekad vairs neļaus atspirgt sirdij un prātam, kas pārstājusi atskārst un sajūst savas dzimtās zemes elpu, tuvumu, nepieciešamību.

6. Ideoloģiskā svešniecība

„Latviets bija mans tētiņis,
Latvietene māmulīte,
Mēs bērniņi — trakgalviņi
Ievērtām vāciešos.“

Daina.

Zem ideoloģiskās svešniecības mums ir jāsaprot tas svešais gars, tās svešās mācības un idejas, kuŗas naidīgas mūsu tautas veselam garam un pretējas mūsu tautas centieniem un nākamības ideāliem. Mācības, kuŗas kaitīgas pašai dzimtenes idejai. Šīs mācības un šīs idejas vismazāk ir radušās mūsu pašu zemē. Visnotaļ tās ir no ārienes ienestas. Tās ir mācības par marksismu-sociālismu, par komūnismu, par monarkismu, par demokrātiju, resp. tās formu — galējo parlamentārismu, par baltvācu „kultūrālo misiju“ Baltijas valstīs u. c. Savā laikā Latvijā bija pazīstamas arī tādas kroplās parādības, kā kārķļu vācietība, pārkrievošanās, bet šīs parādības tautas masās dziļāku iespaidu nav guvušas. Mūsu tauta, kas jau agrā jaunībā bija zaudējusi fizisko patstāvību, svešiem iespaidiem ir bijusi pakļauta arī gara dzīvīvē diezgan bieži. Taču visilgstošāko un negatīvāko iespaidu uz viņu, vai vienu viņas daļu bija atstājis marksisms (vēsturiskais materiālisms) mūsu jaunākās vēstures pašā pēdējā posmā. Tiesa: nu arī sociālistisko ideju iespaids mūsu tautas gara dzīvīvē ir jau aiz muguras, taču „chronoloģijas dēļ“ metīsim īsu atskatu atpakaļ arī uz šo mācību, vismaz uz tās galu — kā pie mums, tā visā pasaulē.

*

Apmēram 75 gadi ir pagājuši, kopš iznāca Kārļa Marksa „Komūnistu manifests“, šis sociālistiskais traktējums, kas uz ilgu laiku kļuva par materiālā posta iznīdēšanas un politiskās brīvības iegūšanas evaņģeliju strādnieku masām.

75 gadi... Tas ir tikai viena cilvēka mūžs, bet kas tajā nav pārdzīvots! Pārdzīvots marksisma un sociālisma vārdā! Ir iets cīņās, cietumos, trimdā un katorgā, zaudēts laiks, negulētas naktis, zaudēts miljoniem līdzekļu un upuru!

Vai viss tas bijis velti? Vai vecā sociāldemokrātija visā pasaulē patiešām ir jau pārdzīvojusi nāves stundu? Un kas būs un nāks pēc tam, kad viņas vairs nebūs?

*

Nav viegli parakstīt vienai kustībai nāves spriedumu. Kļūdīšanās ātri iespējama. Tādas kļūdas var notikt jo vairāk tad, kad mēs liekam diagnozi tādām parādībām, kurām paši vēl dzīvojam līdz. Mums trūkst visu noskaidrojošā atstatuma. Un tomēr...

Un tomēr notikumi runā savu katēgorisko valodu.

Krievijas sociāldemokrātija aizgāja bojā jau 1917. gada jūlija un oktobra dienās.

Vācijas sociāldemokrātija — vislielākā pēc skaita — idejiski „demisionēja“ jau revizionisma un šeidemanisma laikā, vēl vairāk tā atšķaidījās Eberta-Severinga laikā, un — visbeidzot — fiziski kapitulēja Hitlera priekšā.

Itālijas sociālistisko kustību sagrāva Musolini.

Anglijas, Beļģijas un Polijas sociālisms, kas uzliesmoja ap atsevišķu vadoņu spilgtām personībām (Makdonalds, Vandervelde, Pilsudskis), novīta, atrofējās un kļuva cīņu nespējīgs šīm vadošām personībām pārejot, t. s., „buržuazijas lēģerī“.

Par pārējām zemēm, varbūt, Franciju atskaitot, jāsaka, ka te „roze vīta jau pumpurā...“

Un tad, visbeidzot, Austrija. Austrija — tas bija aizējošā un bankrotējošā sociālisma fināls!

*

Gods kam gods pienākas: varbūt vienīgi Austrijas sociāldemokrātija — šī Adlera un Bauera audzēkne — aizgāja vienīgā no skatuves tā, kā tas revolucionārai partijai pienākas. Viņa, šī cīņu partiju teorētiskā apaugļotāja, tomēr bija vēl saglabājusi sevī morālus spēkus, kas svieda viņu tās vēsturiskās spēles piektā cēlienā uz ba-

rikādēm. Būsim objektīvi: gods tiem, kas prata mirt par pārliecību, lai arī viņi būtu mūsu vissīvākie pretinieki. Politiskā fleksiberisma laikā, kāds bija ultradēmokratisko iestādījumu laiks, šī īpašība ir un paliek gandrīz pārcilvēciska. Bet — — — fināls tas ir tik un tā. Nāve, lai arī varonībā, ir un paliek nāve. Paliek tikai neizbrīnīts brīnums: kā viņa varēja iestāties tik pēkšņi? Taču šī kustība ieslēdza sevī (partijās) miljonus! Un vēl desmiti miljoni stāvēja (piem. vēlēšanās) aiz tās! Vai masām, milzu organizācijām, nav vairs nekādas nozīmes?

*

Sociāldemokrātija 75 gadus gatavojās uz pēdējo kauju, bet šo kauju izcīnīt viņa nespēja. Varbūt viņa bija pārgatavojusies? Droši vien, ka tā. Jo, palūk, uzvaru paņēma tie, kas tikpat kā nemaz nebija gatavojusies: fašisti, hitlerieši, heimvīrieši, aizsargi... Uzvaru paņēma tie, kas izauga spontāni, dažu mēnešu laikā, vienas personības iedvesmoti, laika stichijas augšup sviesti, dzīves neatvairāmās loģikas dzīti.

Kāda nepieredzēta notikumu norise sabiedrisko kustību visjaunākā vēsturē!

*

Neslēpsim patiesību: sociāldemokrātija iekšēji sāka trūdēt jau Kautska, Plechanova un Sombarta laikā. Viņa zaudēja savu iekšējo spēku jau tad, kad pati no tā labprātīgi atsacījās. Revolūcionārā sociāldemokrātija nogāja no skatuves jau tad, kad krita Žoress un Kārlis Liebknechts, kad jūras vilņos nogrima Jansons-Brauns. Tā bija viņas katastrofa, kad Augusts Bēbels teica: „mēs neatdosim ne pēdas no vācu zemes.“ Tas bija viņas novakars un pirmais mijkrēslis, kad vācu sociāldemokrāti 1912. un 1914. g. g. balsoja par kara budžetu, kad Vandervelde palika par karaļa ministri un sāka braukāt pa ierakumiem, kad aiz Plechanova parādījās „primirenči“, „lučisti“, „oboronci“ u. t. t. Viss vēlākais — „načalņiku gosudarstva“ Pilsudski un baltās zīda zeķēs ieauto lordu-ministri Magdonaldu neizslēdzot — ir tikai

sociāldemokratijas ideoloģiskās katastrofas pakāpenisks un neatvairāms turpinājums, kam nenovēršami bija jāseko tīri fiziskam sabrukumam.

Tautu nevar barot ar lozungiem un nākotnes valsts solījumiem trīsceturtdaļ gadsimta. Viņu vajaga vest arī uz barikādēm, jo — nedod Dievs! — ja „runas ir gaŗas, bet darbs ir īss...“ Tikai „no darba varas liktens trīs...“

*

Vecā sociāldemokratija, kas varonīgi izturēja kņaza Bismarka izņēmuma likumus, kas 75 gadu laikā ne vienu vien reizi ir satricinājusi veco Eiropu, kas pēdējos gadu desmitos bija pratusi gūt iespaidu pat melno un dzelteno ļaužu kontinentos, ir mirusi. Viņu, kas bija kļuvusi par miljonu masu milzi ar izkurtējušu dvēseli, ir satricis viens no visjaunākiem un dzīves spējīgākiem režīmiem — autoritārā vara, viena no viscēlākām šī gadsimta idejām — tautas vienības ideja, kā pretstats šķiru cīņai, tautas sadrumstalošanai, nācijās bojā ejai.

*

Mēs nu esam nonākuši pie tās atziņas, ka kauns ir vienā laikā būt latvietim un sociālistam. Tā tas ir, jeb, ja ir vēl ļaudis, kam šīs kauna sajūtas trūkst, tad lai viņi pasteidzas tajā iejusties. Lai viņi necer vairs uz sociālistisko utopiju atgriešanos. Tas nenotiks nekad! Stingras varas ideja patlaban vēl pārdzīvo tikai savu jaunību. Šī ideja vēl iet pret kalnu. Viņa pārņem visu pasauli. Un — to mēs zinām no sabiedrisko kustību un valsts iekārtu vēstures — neviens režīms bez 50 līdz 60 gadiem nenoveco. Lai atgūtu savu vietu, vai varu mūsu tautā — negatīvo ideju paudējiem un perinātājiem būtu jāgaida bezgala ilgi. Un arī pēc tam viņiem nāktos piedzīvot alošanas. „Pats“ Markss savā laikā teica, ka katra parādība vēsturē pirmo reizi ierodoties kā nopietnība, bet otru reizi kā... farss. Ideju restaurācija vispār ir neiespējama, kāpēc jau tagad ar drošu pieri varam runāt par sociālistiskās negācijas pilnīgu bankrotu. Par bankrotu — uz neatgriešanos.

*

Sociālisma mācībai pie mums bija jāsabruk agrāk vai vēlāk. Tam ir nevien sociālpolitiski, bet arī tīri psiholoģiski iemesli. Sociālistiskā pasaules uztvere ir tiešs pretstats pašai latviešu iedabai, pašai latviskai dzīvošanai, un vēl jo vairāk latviešu sirdij tik tuvai dzimtenes domai — idejai. Runāsim par to mazliet.

Ne visās tautās sociālistiskā mācība bija iesakņojusies vienādi. Var piem. noteikti apgalvot, ka vācu strādniecībā sociālistiskās mācības bija atradušas daudz auglīgāku zemi, kā angļu strādniecībā. Kopš čartisma laikiem, angļu strādnieku kustība ir bijusi vairāk saimnieciskas, kā politiskas dabas. Turpretim vācu strādnieku kustība ir bijusi allaž politiska, un bija laiki, kad nebūt sociālistam vācietim-strādniekam bija gandrīz vai kauna lieta. Arī nesen atpakaļ (priekš Hitlera) vēl vācu sociāldemokrātiskā strādnieku partija skaitīja savās rindās miljonus strādnieku, bet komunistu frontovīku vien Vācijā bija pie 200.000, kamēr Anglijā tikai 6—8000.

Tas ir ļoti zīmīgs un iepriecinošs fakts, kurš patiešam pierāda, ka sociālistisko ideju iespaids pieaugumam priekšnoteikumi nav vis meklējami strādnieku grūtā materiālā stāvoklī vien, ka pats sociālisms nerodas vis vienmēr un visur tur, kur zeme rūpnieciski attīstīta un kur sākusies tā saucamā „iedzīvotāju proletāriācija“. Apgalvojums, ka man jāpaliek par sociālistu jau tāpēc vien, ka esmu strādnieks, pagalam neatbilst patiesībai. Ne katrs strādnieks ir bijis sociālists un sociālists ne vienmēr ir strādnieks. Amerikas darba federācijā ir apm. 400.000 biedru un neviena sociālista, bet pie mums Latvijā bija pie 400 vadoņu-sociālistu, kuri nekad nav paziņūši ne arklā, ne āmura!

Viss tas uzvedina uz domām, ka sociālismam ir arī citi priekšnoteikumi, ne tie vien, kurus uzrādījis Kārlis Markss un ka ir arī tīri psiholoģiskas un intelektuālas dabas cēloņi, kuri darbojas šai mācībai pretim.

*

Sociālisms ir kolektīvisma mācība. Sociālisms ir pūļa fantoms, pūļa reliģija. Šinī mācībā nav smalkjūtības, nav t. s. sabiedriskās inteligences, nav nekā skaista un

vilinoša garīgi attīstītam, intelektuāli slīpētam cilvēkam. Sociālisms ir robusta teorija par organisko sajūtu (kuņģis!) iespējami brangu un pilnīgu apmierināšanu. Tā ir mācība, kuŗa grib pārvērst cilvēku par apstākļu vergu, kuŗa noliedz cilvēku pašu, kā dzīvi veidojošu faktoru, kā augstāku būtņi. Mācība, kuŗa šai būtņei laupa viņas svēti svētāko — ticību par garīgās attīstības nebeidzamību, pilnību, bezgalību.

Sociālisms, kā pūļa reliģija, kā gara kultūras kapracis, var būt pieņemams tikai tautām vai tās noslāņojumiem ar vāji izkoptu īpatņēju nacionālu iedabu. Tautas, kas nav vēl nokļuvušas tanī attīstības pakāpē, kur sākas garīgo dziņu nacionālā koncentrācija, var tikt uz laiku pakļautas kādam nebūt kopkultūras (pasaules mēroga misijas) mānam. Un tāds universālu kopkultūru jaudošs un nacionālās īpatnības noliedzošs māns ir sociālisms. Viņš vispirms varēja pielipt intelektuāli nedzīvai slāvu tautai, kuŗai bija gan ļoti spilgti slīpēts virsslānis — intelligence un aristokrātija, bet kuŗai trūka mūsu kultūras.

Nacionālā īpatnība ir pirmā tautas gara dzīves noteicēja un stabilizētāja. Nacionālā iedaba ir tā, kas vissteimākā atvairā svešas idejas. Savā dabā spēcīgais angļis to mums parāda ārkārtīgi pārliecinoši. Un ne angļis vien. To pašu pierāda arī vācietis, kaut arī šim cilvēkam bija sociālistiskas un komūnistiskas masu partijas. Miljoni un simtstūkstoši ļaužu sociālistiskās partijas taisni vācu piemērā runā arī ko citu. Vāci ir garīgi izkopta tauta, ir tauta, kas spēcīga savā īpatnībā, un par viņiem nevar teikt, ka sociālisms tiem būtu sirds lieta. Sociālisms nekad nav bijis sirds ticība vācu strādniekam, bet ir bijis tikai palīglīdzeklis organizētai cīņai dēļ sava materiālā stāvokļa uzlabošanas. Kad vācu strādnieks jūta vajadzību uzsākt cīņu dēļ savām saimnieciskām un politiskām tiesībām, tad, līdztekus šai vajadzībai, radās otra vajadzība: pēc organizātoriskām formām, kuŗās šo cīņu iespējot. Un šī forma, vai gultne, bija partija. Partija, kas deva iespēju sekmīgāki realizēt savas prasības, bet ne partija, kā atteikšanās no savas vācietības, no savas īpatnības, savas valsts un kultūras. Vācu sociālismam tomēr bija robežas un šīs robežas beidzās tur, kur sākas pašu valsts, pašu tauta. Lūk, kāpēc vāciešiem

viņu sociālisms pavisam nebija tik bīstams, jo vācu sociālisms bija formas, ne sirds sociālisms.

To vēlākā laikā jo spilgti pierādīja ar savām „personālām pārvērtībām“ gandrīz visi vācu sociālisma teoretīki: Bebels, Kautskis, Sombarts, Šeidemanis, Noske, Severings, Eberts u. t. t. Kad runa gāja par tēvzemes apdraudētību, tad, kā jau teicām, pat tik cēls sociālisma apustulis kā Augusts Bebels, zināja piesist kāju pie zemes un uzsaukt: mēs neatdosim ne pēdas no savas tēvzemes (reichstagā 1912. g.).

Kur tālu no šīs objektivitātes savā laikā stāvēja mūsu sociālisti!

*

Sociālistiskam pasaules uzskatam ir daudz negatīvu — lai nerunātu skarbāki — īpašību. Sociālisms noliedz dzimteni, noliedz nāciju, noliedz ticību, noliedz ģimeni. Visbeidzot viņš noliedz arī valsti, kā laužu kopdzīves lielāko organizāciju viņas līdzšinējā uztverē. Noliedzošais, resp. negatīvais elements sociālistiskā pasaules uzskatā ir dominējošais. Šķiet, cīņu vest pret viņu — pateicīgs darbs. Katrā ziņā šis darbs, vismaz viņa teoretiskā daļā, viegli atbilst katra kultūrāla cilvēka garīgai būtībai. Kultūrāli attīstīts cilvēks visas savas atziņas balsta uz mūžīgām, gadu tūkstošiem cauri ejošām vērtībām. Tādas nezūdošas, paliekošas un savā atziņu daļumā stabilas vērtības ir dzimtene, tauta, ticība, valsts, ģimene, daile.

Ar šīm vērtībām vecā pasaule joprojām mirdz paliekošā skaistumā un mirdzēs ilgus mūžus.

Sociālisma un komūnisma mācības, kas stiprā mērā bija saindējušas mūsu tautu, partiju valdīšanas laikā, sastāda tikai vienu — lai arī galveno — sektoru mūsu tautas ideoloģiskā svešniecībā. Bet kaitīga gara inde dažkārt ir perinājusies arī mūsu pilsonībā un tas ir garīgās svešniecības labais sektors.

Tas, kas še, savā zemē dzīvo sveša gara piesūcies, nav labāks par to, kas pats svešumā aizgājis (piem. komūnistī, skat. 5. nod.). Varbūt viņš ir vēl ļaunāks, jo turpina indēt tautu, vai vismaz viņas nestabilāko, ne-

nosvērtāko daļu, atrazdamies viņas vidū, kamēr svešumā aizklidušais „idejiskais“ kaiteklis to spēj darīt tikai „no malas“ — ārpusēs.

Kādi tad ir tie spēki, kas mūsu tautu no labajās pusēs garīgā ziņā neveselīgi un kaitīgi iespaidojuši pagātnē, un, varbūt,niecīgā un aplēptā veidā iespaido vēl tagad?

Šīs nodaļas sākumā mēs minējam kārķļu vācietību, kuŗa savā laikā ar vienas pilsonības daļas pakalpdzišanas baltvāciešiem (atceraties Lazdingus, Bērzingus, Kalningus u. c.!) bija bēdīgi populāra. Tie bija tie „kaunīgie latvieši“, kuŗi noliedza savu tautību, kuŗi kaunējās savas mātes valodas, kuŗiem sirdī un galvā nekā nebija no tā, ko tagad saucam par nacionālo pašcieņu un pašlepnumu. Jautāsim tagad: vai šī suga pie mums ir jau galīgi izmirusi? Vai no viņas nekas pāri nav palicis?

Man gribētos teikt, ka šīs plejades pastari eksistē vēl tagad. Tiesa: viņi ir mazliet pārveidojušies, viņu skaits ir ārkārtīgi sašļucis, bet saskatīt viņus var vēl tagad.

Visos mūsu tautas liktenlaikos ir bijuši tādi latvieši, kas liekuši savu garīgo kamiesi sveša gara (vācu) priekšā. Katrā ģimenē ir savi kroplji, un tādi ir bijuši arī mums, varbūt pat ar lēnu laikiem sākot... Bruņinieku vasaļi un savas tautas atkritēji un noliedzēji, muižu pikieri un stārsti, pārvācojušies garīdznieki un junkuriem padevīgi muižkungi, tautiskās kustības riebēji un cara žandarmu padomnieki, Rīgas vācu rātes uzticīgie sabiedrotie un Hohencollernu dinastijai peticiju pienesēji, Liepājas puča dalībnieki un fon Stryka savvērestības slēpēji, visādi nedristi un baltvācu „kultūrālās misijas“ dievinātāji, agrārreformas zāķātāji un nacarpvienībnieku un ugunskrusta jauniešu organizētāji — jā, vai jebkad ir pārtrūkusi tā ķēde, kas gadu simtus mūs apkaunojošā kārtā fiziski nomākusi un garīgi žņaugusi?

Kārķļu vācietība mūsu zemē ir tiranējusi vienmēr, tikai viņas izpausmes veidi ir mainījušies dažnedažādi.

Manā priekšā gul maza brošūra, kuŗu rakstījis latviešu publicists (vismaz viņš pats sevi tā dēvē). Nedomājiet, ka šī brošūra ir saglabājusies no aizviniem laikiem. Nē. Viņa ir iznākusi tikai 1932. gadā, t. i. neat-

karības četrpadsmitajā gadā. Un ar šo brošūru es jums gribu pierādīt (viņu sauc „Krievija-Vācija-Baltija, autora nereklamēsim), ka vecais kārkluvācietības raugs pie mums rūgst joprojām, lai arī rūgst galīgā vecuma nespēkā. Jau pirmā lappusē autors solās dot „pilnīgi jaunu un oriģinālu austrumpolitikas apgaismojumu“. Bet šis jaunais apgaismojums izrādās vismaz dažus gadu simtus vecs. Proti: šajās jaunajās valstīs vajagot valdīt nevis bauriem (tāda ir autora domas skaņa), bet aristokrātijai. Pēc viņa domām mūsu Baltijas jūras zemēs tā varētu būt tikai vācu aristokrācija, „kas agrāk šīm provincēm deva dzīvību“, „vācu aristokrācija“, kas nepiedodamā kārtā, „še tika izravēta ar visu sakni“. Un vēl tālāk: „latvieši pat ir gājuši tiktāl (klausaties!!), ka pilnīgi noliedza vācu aristokrātijas kultūrvēsturisko lomu Baltijā.“

Briesmīgi, vai nē? Kā gan šie latvieši to ir uzdrošinājušies? Nāk prātā neaizmirstamie Raiņa vārdi:

„Arvien vēl vilks ir atgriezies
Uz alu, kurā cēlies;
Ikkatru dien tu atminies,
Ko aizmirst vēlies.“

Tā uz vecām alām arvien vēl atgriežas mūsu galēji konservatīvie ļaudis, kas nāk no t. s. kādreizējo niedristu lēģera. Šie ļaudis, kuŗiem acīmredzot, kungu pātaga ir bijusi tik mīļa, ka to, pēc saņemta pēriena, var arī nobučot! Nav vēl bijušo muižu stadulās pa lāgam izžuvušas latviešu zemnieku asinis, kad daži garīgi pikieri atkal jau tiecas pēc kauna un moku pilnās pagājības! Grāmatas autoram te nu gan gribētos atgādināt tā paša dzejnieka vārdus, kas taisni viņam derētu lieti:

„Lielāka kauna vairs pasaulē nava,
Kā lūgties tā paša, kas tevi kāva.“

Bet autors šo kaunu neatskārst. Nē. Viņš savu domu, kas mums šit naida sārtumu sejā, ir izdomājis līdz galam. Viņš prot to pat prātnieciski motivēt.

„Agrārtiesiskām un Baltijas vēstures īpatnībām, diemžēl, tagadējā Baltijā nav piegriezta nekāda nopietna ievēriba, vai arī — vēl sliktāki — ir pielaista vēstures faktu sagrozīšana un nepareiza vēstures tulkošana. Tas mums tagad atriebjas.“ (!?)

Un tad šis dūrainais latvietis citē N. Kaizerlingu, jo citādi viņš, acīmredzot, vēl negalvo, ka savu tautību būs pietiekoši nonicinājis:

„... Visas tautas, ņemtas tikai kā tautas, ir riebīgas. Nacionālisms vien pats par sevi nedod nevienai tautai kaut kādu vērtību. Kas tikai uz šā pamata vien vienu tautu ceļ pārāk par otru, vienu tura mazvērtīgāku par otru, tam ir tikai piedodams, jo tāds nezina, ko dara.“

Vai tas nozīmē, ne vien agrārreformai, bet arī nācijai... „pa cepuri“? Vai patiešām šis cilvēks vērsās pret tiem 100.000 jaunsaimnieku, kas taču ir visas jaunās Latvijas saturs un ārējais kolorīts?

Jā, brošūras 30. un 31. l. p. to apstiprina. Autoram agrārreforma vienkārši ir pretīga:

„Nevienā no šīm trim valstīm agrārreforma nav izvesta tik radikāli, un tik neapdomīgi, kā taisni Latvijā.“ Un vēl: „Neviena no Baltijas valstīm nav gājusi tik tālu tiesiskās valsts pamatelementu iznīcināšanā kā Latvijas valsts.“

Tādā tonī autors runā par mūsu lielo reformu, kuŗa katram latvietim ir saprotama. Bet autors nedrīkst to saprast. Kāpēc? Nu tāpēc, ka „Baltijas valšņu dibinātāji un Baltijas idejas kopēji un uzturētāji, kopš vairāk kā 700 gadiem ir bijušas atsevišķas vācu izcilas personas — vācu aristokratija“. Un tā, lūk, tagad nepiedodamā kārtā esot iznīcināta! Un to viņš latviešiem nevar piedot!

Es patiešām nezinu otra latvieša, kuŗš ar tik atklātu cinismu dievinātu vācu pātagu, kas pagātnē vienā laikā dejojusi uz mūsu zemnieka un barona pils kurta muguras. Grāfs fon der Golcs autoram ir „Somijas un Baltijas atsvabinātājs“. Māras baznīcas lieta viņam ir „rīdīšana pret mūsu ticības brāļiem vāciešiem“. Mūsu valsts „pēc vēsturisko Baltijas valstu idejas nesējas — vācu muižniecības iznīcināšanas... neatvairāmi dodas pretim lielām grūtībām, un viņai agri vai vēlu būs jāsaubrūk“ (35. l. p.). „Vācu ēšanas propaganda parādoties tādās neprāta orgijās,“ ka šīs orgijās... „nozīmējot civilizācijas beigas un mežonības sākšanos!“

Šim domu gājienam tad arī dots šāds noslēgums (39. l. p.): „eksperiments ar atsevišķām Baltijas valstīm

kopš 1918. gada, tagad noslēdzas ar... viņu saimniecisko sabrukumu (!?) tik eksponētā ģeografiskā vietā, kā Baltija, tik mazu valstiņu atsevišķa pastāvēšana nav iespējama ne saimnieciski, ne politiski.“

Vaicāsim, ko tad šis puslatvietis grib? Kas še notiktu, kad jaunās valstis sabruktu?

Viņš runā par Panbaltiju. Par Latvijas, Igaunijas un Lietuvas apvienību. Tam jau varētu piekrist.

Panbaltija, vai Baltijas valstu apvienība (to jau reālizē) patiešām ir politiskās tālredzības doma. Bet šajā Panbaltijā taču kaut kam būs jāvalda? Protams, pēc autora domām, ne jau pašiem latviešiem, igauņiem un lietuvjiem, bet vācu muižniecības aristokratijai! Jo latviešiem pašiem savas aristokrātijas neesot. Pēdējā laikā izcīnītie tautību kari Latvijā esot arī jāliek uz franču ostpolitikas konta, no šīs franču ostpolitikas, protams, esot arī jānovēršas un jāuzklausā baltiešu filozofa grāfa Hermaņa Kaizerlinga politiskā doma par Baltijas valstu nākotni, kas protams, saistās ar baltvācu, šo „pirmo celmu lauzēju Baltijas valstīs“, hegemoniju.

Diezgan skaidri autors liek mums saprast, ka nevien Baltijas, bet visas Eiropas glābiņš būšot rodams... Vācijā, resp. valstsvāciešos. Viņš gan par to runā ar zināmu kautrību, taču liek manīt, ka „visi it kā nojauš, ka jaunajam pasaules pestītājam vajadzētu tomēr nākt no vācu Betlemes, no zemes, kur ļaudis visvairāk ir apspiesti, (domāts Versaļas miers) un kur posts vislielākais.“

Tik „savdabīgs“ ir (mīksti runājot) šī dīvainā cilvēka darbs. Te dabūjam arī dzirdēt tādus jaunumus kā „boļševismu Krievijai atnesa franču-angļu kara politika,“ ka „kommūnistiskā propaganda viscauri sekmē miera uzturēšanu, ka Golcs jau sen būtu sakāvis lielniekus, ja viņam būtu 100.000 vīru, un, visbeidzot, ka čeķu leģionāriem Sibīrijā ir bijis tikai viens mērķis — laupīšana.

Tik svešas domas, ideoloģiski svešas un naidīgas domas rodamas vēl tagad mūsu zemē. Protams tā, kā domā autors, var domāt tikai atsevišķas personas, vai labākā gadījumā šaurs ļaužu nogrupējums, bet nekad ne lielais mūsu tautas vairums. Autoram nekad neizdosies pārtaisīt latvju tautas vēsturiskos ienaidniekus par šīs

tautas labdariem. Viņu „nākamība“ varētu tapt reāla tikai... pār mūsu tautas liķu kaudzēm, pēc šīs tautas fiziskās iznīcināšanas. Katrā ziņā, t. i. Panbaltijas jautājuma atrisinājums gul' citā plāksnē, kas balstās uz pašu latvju, igauņu un lietuvju tautu radošiem spēkiem, lai arī tie nebūtu tik „aristokratiski“, kā vēlētos minētais puslatvietis, kas pats ir viens apaļš kauna traips neatkarības paaudzes sejā.

Tikai tādu mēs viņu šē ideoloģiskās svešniecības raksturošanai pievedam.

Bet tas ir tikai viens piemērs tam, kādā garīgās (ideoloģiskās) svešniecības purvā vēl mīt daži latvieši, resp. puslatvieši. Kad ar 1934. gada maiju visi mūsu politiskie ūdeņi tapa skaidri, kad ar dzelzs slotu tika aizmēsti visi pagājības mēsli un sārņi, tad arī citi viņu pārpalikumi nesenās dzīves mēslainē kļuva sevišķi labi saskatāmi.

Kādreizējās nacionālās apvienības laikraksts „Latvis“ tāpat mums mēģināja iestāstīt (tas bija 1931.—32. gadā), ka viss, kas šē mūsu zemē ir kultūrā, ir parašās, ir izglītībā un saimniecībā esot jauns un teicams, neesot nekas cits, kā mūsu skolotāju, bij. vācu muižnieku nopelns. Par to bija uzrakstīts vesels ievadraksts, kas noskanēja kā plīķis katra latviešu patriota sejā. Ar to vēl lieku reizi atklājās, ka mums tomēr ir kāds neliels mazākums, kam trūkst svētā, veselīgā, patriotiskā naida pret svešniekiem. Atklājās, ka latviešu cilts, kuŗai ilgus gadus muižu stadulās ar pletnēm iedauzīta uzticība, palāvība un pakalpīgums svešiem spēkiem, ir padevēģiem gara kropliem jo bagāta. Tas ir bēdīgi, bet tā ir. Sevišķi tas sakāms par latviešu un vāciešu attiecībām. Kungs un kalps. Rokas sniedzējs un tās laizītājs! Dzeltēni-baltā pils uzkalnā un pelēkā, salmu jumta būda palejā... Šīs divas pasaules, kas nesenā pagātnē iezīmējušas mūsu attīstības gāģienus, kas, tā sakot, grieztin iegriezušas mūsu psihē valdģja pār mums vēl nesen — pār vienu latviešu daļu katrā ziņā valdģja, jo citādi nekādi nav izskaidrojama tā „sadarģības“ ideoloģģja ar kādu mēs kļuvām pazģstami kopš minētā A.

Berga ievadraksta par vācu muižniecības pozitīvo lomu Baltijā.

Tā bija vesela politiska sistēma, kas toreiz minētā ideoloģiskā negativismā vērtās plašumā. Pasekojiet paši:

Kad tauta grib nokratīt muižnieciskās pagājības rēgu, kas atdzimst ar landesvēra jautājumu, tad pseidonacionālais „Latvis“ atrod par iespējamu mūs pamācīt vācu muižniecības nopelnos, jo tādi nopelni šai muižniecībai esot tālā pagājībā pie mūsu zemes saimnieciskās izveidošanas. Kad šī pati muižniecība, kas te cēlusies no iebrucēju-bremeniešu kara kalpiem un bandītiem mūs sūdz Tautu savienībā par „netiesisko“ agrārreformu, tad nac. apvienības organs nāk ar „atziņām“, ka bezatlīdzības agrārreforma jau nu diez cik tiesiska vis neesot.

Kad Ilūkstes aģenti gluži atklāti runā par 6 pagastu pievienošanu kādai kaimiņvalstij, tad pseidonacionālisti slēpjas aiz labu attiecību sabojāšanas vairoga un klusībā ir ar mieru atdot pat 12 pagastus. Kad paceļas jautājums par Māras baznīcu, tad tas atkal min. apvienības kungiem ir apšaubāms tiesisks akts, kas nav pildāms tāpēc vien, ka dēļ tā baltvācu baroni aizrobežā grauj godīgas latviešu pilsonības prestižu. Kad mūsu akadēmiķi saraksta kapitālu darbu („Latvieši“) par mūsu senvēsturi un kultūru, ap kuŗu atkal sacel nejdzīgu kņadu vācieši, tad otrs „nacapvienības“ organs šo savu akadēmiķu darbu nokritizē uz beidzamo. Kad visbeidzot nacionālā valdība ķērās pie asākiem soļiem valsts pilsoniskās audzināšanas laukā, kad 15. maija autori patiešām ne vien atjauno valsti, bet rada arī veselu garīgu apvērsumu mūsu psihē un mūsu domāšanā, kas iezīmē vēl nebijušu, spontānu nacionālo atmodu, tad šie garīgās svešniecības kalpi, kas sākumā it kā apmulsuši un mēģina it kā turēties pie pozitīva notikumu vērtējuma, pēkšņi griež kažokam otru pusi un mēģina notikumus bremsēt ar zaimiem un izsmieklu! Par viņiem nu jau ar pilnu tiesību var runāt mūsu patriotiskās dzejas lielmeistars:

„Še tēvu zemi mīl un dzird to slavējam,
Lai tad visdārgāki to pārdotu pēc tam.“

Kļūst skaidrs, ka šiem ļaudīm, kas nekad sirdī nav nesuši kaislu patriotisku liesmu, kas visu laiku ir tikai atpakaļ skatījušies uz bij. kaklakungu nopelniem, tagad derdz, ka latvieši nu reiz ir izkļuvuši no politiskā tirgus brīvas un skaidras vadonības laukumā. Tur, lūk, šiem mūžīgiem visa laba izsmējējiem un noniecinātājiem nav vairs līdzrunāšanas. Viņiem derdz pat sīkumi, piem., ka darbu padarījuši ļaudis saņem tautas pateicību mākslinieciski izstrādātu adresu veidā. Šī pateicība viņiem ir tikai makulātūra. Viņiem nepatīk „stils un paņēmieni“, kādiem pats darbs tiek darīts. Viņiem nepatīk arī „temperaments un sajūsma“, jo šis lietas tak ir tik pretīgas tiem, kuŗu dzīslās urdz rāmās vai aukstās gliemežu asinis. Tautas garīgā sacelšanās labākai un krietnākai dzīvei viņiem ir „kļānīšanās un urjavāšana“, dvēselisku spēku aizrautība un pārslēgšanās jaunam domāšanas un jūšanas veidam „cilvēcīga ģimņa pazaudēšana“.

Lūk, pie tāda nelāga gala visbeidzot nokļūst arī tie, kas tautai kļūst sveši ne tikai sociālistiski-komūnistisko utopiju ceļā. Bet mums, atdzimušās Latvijas apzinīgiem pilsoņiem sveši ir abi. Jaunais latvietis, kas iet 1934. gada 15. maija ceļu, ir kā abpusējs griezīgs pārliecības un nesatricināmas ticības zobens, kas ķeŗ abus: ir galēji kreiso, ir galēji labo. Viņš savas dzimtas zemes drošā sarga pārliecībā nīst kā baronu atpakaļsaucējus, šos visas cīņas un visas cerības pazaudējušos defetistus, tā bezmērķīgās un absurdās paradīzes sapņotājus. Latviešu patriota devīze ir un paliek:

„Mēs negribam kalpot ne austrumiem,
Mēs negribam kalpot ne rietumiem,
I Jāni, i Miķeli turam mēs svešus,
Tie kungi mums nebūs — mēs iztiksim bešus.“

7. Nacionālais egoisms

„Ai, vācieti velna bērns,
Vēl tu iesi nabagos.
Vēl tev mani bāleliņi
Dos maizītes gabaliņu.“

Daina.

Būt uzpūtīgam bez iemesla, būt glupji iedomīgam ir neglīti. Bet vēl ļaunāk ir slimot ar bezvērtības (sevišķi nacionālās bezvērtības) apziņu, ar nacionālās pašcieņas un pašlepnuma trūkumu. Kur noved nožēlojamā apziņa, ka tu pats nekas neesi, ka tev pašam nekā nava, to mēs redzējam jau iepriekšējā nodaļā. Pašlepnuma, vai veselīga egoisma trūkums mūs spiež uz garīgu kapitulāciju, liek atzīt svešu tautu un svešu ideju priekšrocības un liekties to priekšā. Bet tas ir visbēdīgākais un visļaunākais, kas vien var būt cilvēkam, kas grib patstāvīgi domāt un patstāvīgi dzīvot.

Tāpēc mums vajaga lepnuma. Tāpēc mums vajaga pašcieņas. Dr. K. Ulmaņa vārdiem runājot, mums jāsak saprast, ka vārds „maza tauta“ „maza zeme“ ir mūsu tautas necienīgs pašnomicināšanās vārds. „Neviena tauta nav maza, ja viņas zeme robežo ar jūru.“ Tas viens. Un otrs: mēs varam būt lieli par tik, par cik liela būs mūsu griba (Rainis). Ne tautas skaitliskais vairums, bet viņas darbi, viņas garīgā potence nosaka viņas diženumu.

Mēs, latvieši, kā jau iepriekšējās nodaļās aizrādījām, šajā zemē, kas kļaujas ap Baltijas jūru, esam dzīvojuši no sākta gala. Te mēs arī gribam palikt. Nav vairs nomadu laiki — ne uz ziemeļiem, nedz uz dienvidiem un rītiem mēs vairs aizceļot nevaram — mums jāpaliek un mēs gribam palikt tepat. Tādu gribu, acimredzot, mēs sajūtam visi: zemnieki, rūpnieki, strādnieki, intelliģenti. Un tāpēc mums visiem, kas dažkārt esam plēsušies, ir kaut kas kopējs: zeme. Bet zeme un tauta ir pati valsts. Valsts, kā organizācija, kas satur tautu un no-

drošina tai palikšanu uz zemes. Palikšanu uz visiem laikiem.

Palikšana uz šīs zemes nekad nav bijusi viegla. Uz krustceļiem, vai gāju ceļiem (uz tādiem mēs atrodamies šajā austrumu un rietumu iekaimojumā), dzīvošana ir grūta, pat nedroša. Tāpēc arī mums te, kopš 8. un 9. gadsimta, allaž ir bijušas darīšanas gan ar dāņiem, gan ar zviedriem, gan ar poļiem, ģermāņiem un krieviem. Vai turpmākos gadu desmitos un simtos tas būs citādi? Uz tādu jautājumu mēs varam gan rast arī naivas un it kā apmierinošas atbildes, bet tās nebūs patiesas. Mums jābūt drosmei atbildēt patiesi: nē, arī turpmāk mēs nebūsim droši no tiem „apciemojumiem“, ko mēs pazīstam no pagājības. Mums vienumēr šajā lielvalstu spraugā būs jāturas kā kaķim uz ledus, un mūsu turēšanās būs sekmīga tikai par tik, cik asi būs mūsu nagi.

Sevišķi mūsu garīgie nagi.

Bet mūsu garīgie nagi ne vienmēr ir bijuši asi. Mūsu pretestība svešiem iespaidiem nav liela. Mēs allaž esam aizrāvušies no svešām idejām, kā to jau iepriekš redzējām. Lielkrieviskās idejas Aleksandra 3. valdīšanas laikā, marksisms gadu simtu maiņā un vēlāk, kārkļu vācietība starp 1905. gadu un pasaules karu — viss tas liecina arī par mūsu garīgo nestabilitāti, par vieglu aizraušanos un savas patstāvīgas gultnes trūkumu.

Tas ir bijis mūsu kauns, kas nedrīkst vairst atkārtoties, kas jāaprok uz visiem laikiem. Svešas idejas ir inde, kas nomaitā mūsu veselo garu. Svešas mācības ir gan, varbūt, vajadzīgas neattīstītām kolonijtautām, pusmežoniem, kuŗām trūkst pašām savas garīgās patstāvības, bet ne vecai kultūrtautai, kāda ir latviešu tauta ar viņas vēsturiski bagāto pagātņi, ar viņas etnografiju un folkloru, ar viņas apbrīnojami sīksto dzīvotgribu, darba centību un mīlestību, jaunrades māku un specifisko nacionālo iedabu.

Mums pašiem ir tik daudz sava un īpatnēja, ka aizmēties svešā nav nekādas vajadzības.*)

*) Kas attiecas uz latviešu pašlepnumu un godu, resp. viņa izpratni, tad es ar dziļu gandarījumu varu aizrādīt uz diviem nesen iznākušiem darbiem: E. Brastiņa „Latviskās Latvijas labad“ un A. Gobas „Latvju tautas gods“.

Paldies Dievam, mēs, latvieši, tomēr atrodamies tādā stāvoklī, ka nekad nevaram garīgi iemigt. Kopš aizvēsturiskiem laikiem mūs modina no miega rietumu un austrumu gaŗāmbraucēji. Visiem viņiem patīk šī linu palso matu un zilo acu meiŗa — Latvija. Daŗs te, caurbraukdams, ir gribējis uz ilgāku laiku nosēsties, sākdams plātīties ar Bremenēes stikla kakla rotām un beigdams ar krustu, daŗs arī ir nosēdies uz tādu ilgāku laiku, vēlāk tā iedzīvodamies šajos pievilcīgās piejūras apstākļos, ka ne pa murgam, bet pa īstenībai iedomājies sevi par zemeskungu. Cits atkal ņo zemi ir gribējis paņemt vai nu ar liŗķību vai rupju varu, kā katram to darīt līcis viņa viltus prāts.

Kā arī būtu — latvieŗiem visos laikos un visos gadu simteŗos ir bijuŗi „modinātāji“ no snaudas un tramīgs „caura miega“ stāvoklis tos allaŗ ir uzturējis garīga spraiguma stāvoklī. Tas arī dabīgi. Šajā zemē tak ir tā, ka tu, cilvēks, vakarā guldamies aizver savas mītnes logiem slēģus, skaidri apzinādamies, ka tas, kas uz ielas stāv, ir krievs, bet no rīta, slēģus atvērdam, uz ielas krieva vietā ieraugi teutoni. Kā lai te mierīgi iemieg, kā lai mierīgi gul? Sava zeme tev ir kā caurbraucamā vieta vai viesnīca, kur katru brīdi vari sagaidīt sveŗa ceļavīra traucējoŗu dūres sitienu pie vārtiem vai durvīm, kas uzmācīgi paģēr, lai laiŗ iekŗā.

Bet nama turētājam nekad nepatīk, ja viņa mieru nelaikā traucē. Seviŗķi netīkami ir nelūgti viesi, kādu ir bijis vairums, kas pie mums 10.—20. g. s. starplaikā „viesojuŗies“. Tāpēc mums ir jau radusies zināma nepatika pret ņiem traucētājiem. Vēl vairāk: ņi nepatika bieŗi vien ir izvērtusies antagonismā, kas kļuvis par latvieŗu patriotisko izjūtu neatņemamu sastāvdaļu. Tas ir mūŗu apslēptais nacionālais egoisms, kas radies taisni no ņiem caurbraucējiem atkaujoties, un ņis egoisms mums jāpiepatur par katru cenu. Mēs tie zemes kungi, bet citi visi tikai gaŗāmbraucēji, kuŗus ņurpu dzinusi nevis mīlestība uz mūŗu zemi un mūŗu jūŗu, bet kaŗa negantība un savtība.

Katrai tautai ir savs vēsturisks ienaidnieks. Un latvieŗiem ņis ienaidnieks ir vācieŗi. Mēs gan kādu laiku

domājām, ka zem ienaidnieka-vācieša mums būs jāsaprot vienīgi bij. Baltijas muižniecība, kas savā laikā sevi pagalam sakompromitēja latviešu acīs. Bet izrādās, ka arī „lojālie“ valstsvācieši nav vēl piemirsuši, ka Prūsijai austrumos ir zemes, kas noderīgas kolonizēšanai. Par to liecina nepārtraukta virkne rakstu visus šos gadus valstsvācu presē (lai arī neatbildīgajā), kuŗos seko viens uzbrukums pēc otra mūsu zemei. Tā tad mums jāsak domāt, ka latviešu strēlnieku 1916.—1918. gadu cīņas Rīgas frontē ar vāciešiem nav bijušas tikai nejaušība, kuŗu izvirzījusi lielvalstu sadursme... Var notikt, ka Tīrelis un Nāves sala atkārtojas. To mēs šajās lielo pārvērtību dienās savās pārdomās it kā pielaižam un taisni iepretim šīm pārdomām mūsu iecietība pret visu vācisko ir nevien naiva un smieklīga, bet arī nelietderīga.

Un ja vāciešu lēģerī rodas balamutes, kas runā par Vācijas paplašināšanu austrumu virzienā, ja tajā pašā laikā izkurtējušās krievu emigrācijas lēģerī rodas sapiepējuši ģenerāļi, kas runā par autonomiju nomalvalstīm, iedomādamies to, kā žēlsirdības dāvanu, no „nākošās imperijas“ puses, lūk, tāpēc arī mēs šajā laikā vienas latviešu daļas orientēšanos minētos virzienos varam ieskatīt tikai kā mūsu tautas kaunu un negodu, kā tā veselīgā nacionālā egoisma trūkumu, bez kuŗa nekāda patiesa un dziļa dzīvotgriba nav iespējama. Mums vajaga prast ne vien kaisli mīlēt, bet arī dziļi nīst. Tam jābūt svētam naidam, kas liek mums atkratīties no visa svešā un nepiedienīgā. Šim naidam mūs jānoved pie savām patstāvīgām atziņām, pie savām patstāvīgām izjūtām, pie savas patstāvīgas pārliecības. Šāds patstāvīgs domu gājiens gan varēja 15 gadu laikā palikt par visas tautas atziņas piederumu. Bet mēs redzam, ka tā nav. Par vienu latviešu daļu joprojām valda tas gaiss, kuŗu aizsvēlpa vakara pletnes vēziens muižu krogu stadulos. Kā jau zināms, šis gaiss sevišķi radniecisks bija nac. apvienības aprindām. Šīs aprindas nebija plašas, tās bija pat sevišķi stipri sarukušas pēc A. Berga rakstiem par muižniecības lomu, bet latviešu kaunu tās tomēr uztur spēkā joprojām. Kā mums no šī kauna atkratīties? Un kāpēc šis kauns, vai garīgs vājums, izpaužas ar tādu nekautribu taisni brīvvalsts otrā

gadu desmitā, kad, gluži otrādi, varēja ziedēt mūsu paš-apziņas rudzi?

Tā ir tā pati nelāgā un aplamā doma par mazo zemi“ un „mazo tautu“, kas šos puslatviešus bez sava gara un dvēseles spēka vajā. Latvija par mazu, par nabagu, par nedrošu sava ģeografiskā stāvokļa dēļ un t. i. — uz šiem argūmentiem šie mazdūšīgie vien balsta savu iepriekšējo kapitulāciju.

Bet — skat kas par pārdrošniekiem! — visi latvieši tā nedomā. Kas tad ir nācija lielums? jautāja savā laikā „Brīvā Zemē“ E. Brastiņš un atbildēja:

„Tautu dzīvē skaitliskais lielums un fiziskais stiprums nedod nekādas lieliskuma priekšrocības.

Vēsture gan rāda, ka lielās nācijas ir verdzinājušas un pat iznīdējušas mazās. Bet tai pašā vēsturē redzams, ka samērā mazas tautas, piem., grieķi, dara lieliskus darbus.

Nācija ir garīga kopība. Nacionālisms ir garīgs spēks. Iepretim šai gara valstībai nav sevišķas nozīmes tautu skaitliskam lielumam.

Lieliskums var parādīties tikai garīgā plāksnē, bet lielums vienīgi skaitliskā. Mazās tautas var sevi attaisnot garīgā izmērojumā tikpat pārliecinoši, kā skaitliski lielās. Garu nekāda fiziska vara nevar padarīt lielu vai mazu, ja gars grib būt liels un lielisks parādīties. It īpaši tagad, kad arī mazajām tautiņām ir vaļa ļauta darīt ar sevi ko vien grib, nāciju garīgie spēki var izpausties tik lieliskās kultūrās, cik vien pašām patik.“

Lūk, kā uz nacionālo glēvumu atbild īsts latvietis! Jādomā, ka šajās divās līnijās (katram vajadzētu salīdzināt šos divus rakstus — A. Berga par baronu lomu un augšā minēto „Brīvā Zemē“) — šajos divos rakstos visreljefāki saskatāms tas, kur meklējams neatkarības laika latviešu īstais nacionālisms: vai nac. apvienības lēģeri, kas savai avīzei kādreiz nekautrējās likt „galvā“ Kronvalda Atta lozungus, jeb tajās atziņās, kas nāca ar Dr. K. Ulmaņa nesto 15. maiju, kas — patiešām gan! — mums atdeva dārgāko no dārgākā — savu vērtības apziņu.

Ir dziļi pareizi, ja bieži dzirdam runājam, ka pašlep-

numā trūkums un sevis necienīšana nav nekas cits kā kļaušu laiku atlieka. Lepno, brīvas Senlatvijas latvieti, kas 10.—13. gadu simtenī staigāja ar tērpam piejoztu zobenu, šo vīrišķās drosmes un garīgās patstāvības simbolu, pēc tam veselus četrus gadu simtus (tomēr ne septiņus gadu simtus) māca svešas varas un sveša aizbildniecība. Tik garā laikā padevīga un bailīga kalpa psiholoģija patiešām varēja „izstrādāties“. Bet pēc tam tak ir notikusi dzimtsbūšanas atcelšana, ir bijusi lepnā tautiskā kustība, ir plosījušās kungu varu satricinošās 1905. gada vētrās, ir ar savu slavu Austrumeiropā nodārdējuši strēlnieku un atbrīvotāju pulki, kas pilnā mērā nomazgājuši verdzības kaunu! Visbeidzot ir nodibināta neatkarīga valsts — kā augstākā mūsu centienu un gara brīvības vainagotāja! Kā tad nu ir noticis, ka viss tas dažos latviešos vēl nav „kaunīgumu“ izdeldējis?

Jūs zināt Irlavas, Sarkankalna un Ropažu kolonijas, kurās novieto fiziski un morāliski defektīvos pilsoņus. Šos nelaimīgos izolē no sabiedrības tāpēc, ka viņi bīstami tās veselākai un lielākai daļai. Tas ir samērā humāns paš aizsargāšanās līdzeklis, šī nederīgo pilsoņu izolēšana, jo vēsture pazīst arī daudz cietsirdīgākus tautas paš aizsargāšanās līdzekļus. Piem. senos laikos pilsoņu izlase taisīta jau tad, kad tie nākuši pasaulē. Vecākie ļaudis un mediķi jaunā piedzimušā apskati izdarījuši tūlī pēc tam, kad tas atraisījies no mātes miesām, pie kam fiziski un morāliski defektīvos iznīcinājuši, metot tos no klinšu kraujas jūrā. Jā, tā ar šiem ļaudīm viņu aizbildņi rīkojušies kādreiz!

Latviešu brīvvalsts otrā gadu desmita sākumā bija tāpat saradies vesels lērums tādu defektīvu pilsoņu, kuriem veselā sabiedrībā patiešām nebūtu vietas. Bet ne viens no mums nedomāja šos nederīgos ļaudis triekt jūrā. Es nerunāju par tiem, kas atrodas Irlavā, Sarkankalnā, vai Ropažos. Es runāju par tiem, kas joprojām vēl atrodas mūsu vidū. Šo cilvēku bija liels vairums, viņiem atļāva darboties, viņiem atļāva pat citus mācīt un politiski audzināt, lai gan viņi paši bija morāliski vāji un defektīvi, izplatīdami šo savu garīgo kaiti apkārtņē, ie-

sūcinādami savu garīgo nespēku to psīchē, kas viņus uzklausīja.

Šo morāliski vājo cilvēku postošo darbu mēs sevišķi reljefi esam saskatījuši visus priekšmaija gadus. Vēl joprojām viņiem bija no kā aizrauties, par ko jūsmot ārpus pašu dzimtenes un latvietības. Kādas svešas varas sasniegumi viņiem allaž bijuši pārlietu cildināmi, bet savējie sasniegumi noklusināmi. Un ja kāda cita sveša vara ir stiepusi laiku pa laikam taustekļus pa visu Austrumeiropu, izmēģinādama, kad būs sajūtama pretestība viņu agresīvai iegurībai un kad nē, tad šie ļaudis nekad nav gribējuši saprast, ka tie ir tie paši pretīgie, asie un miklie vēji, kurus latviešu cilts pazīst jau kopš 12. gadu simteņa un kurus priekšā mēs nekad neesam gribējuši liekt kamiesi, ja vien mūs pagalam nav atstājis pašcieņas instinkts.

Kauns un negods! Pēc tam, kad veselus 15 gadus esam stiprinājušies paši savā valstiskā apziņā, paši savā saimnieciskā un kultūrālā izveidē, mēs tomēr varam būt tik vāji, ka mums trūkst pretošanās spējas svešam spiedienam, kas iziet uz jauno politisko formāciju izmantošanu. Tas pats slēgtais „Latvis” — kā viņš bija iestidzis šajā muklajā, kas mūs velk atrofācijā un iecietībā iepretim baltvācu un valstsvācu neapšaubāmi agresīvām tieksmēm. Vesela rinda rakstu, vesela plejade slavinājumu, bet ne viena asa pagrieziena ar spalvas durkli pret varbūtējo draudu! Protams, klaju un atklātu labvēlību šis organs neuzdrošinājās piekopt. Tas svešajiem kungiem arī nebija vajadzīgs, jo katra situācija prasa savu taktu, savu apvaldišanos un savu nogaidīšanu. Bet mēmās rindas ik numurā runāja pašas par sevi, viņas izdvesa savu garu un savu nolūku, un kopējais iespaids pēc vairāku mēnešu nepārtrauktas baudišanas ir briesmīgs: lasītājs jūt, ka viņš sāk pagurt, viņš sāk šaubīties, viņš zaudē pretestības svelmi, kas viņa patstāvīgai domāšanai nepieciešama, kā nepieciešams svēts naids vienmēr un visur, kad jāslābj tas, kas pašam ir savs un ko svešais apdraud.

Kādreiz es lasīju vienu rakstu kādā laikrakstā par Trojas zirgu. Tur bija runa par to, cik apslēptā un

viltīgā kārtā arī komunisti prot iespieties nacionālās organizācijās un iezīsties ar savu indi sabiedrības veselā psīchē. Tas bija vērtīgs raksts, kas augoni uzšķērdā visbīstamākā vietā. Mēs redzējam, ka ir viens, ir otrs mūsu ienaidnieks savā taktikā ir kļuvis neiespējami glums un virtuozs.

Tas arī pilnīgi saprotami.

Ja savējo vidū ir laudis, kas grib pretiniekam labu darīt, tad ne pavisam nav vajadzīgs, lai pretinieka slavu paustu atklāti. Pietiek apgaismot aizrobežas lietu apstākļus apzinātā vienpusībā, kā to savā laikā piem. darīja „Pēdējā Brīdī“. Ar to jau būs padarīts viss. Un to darīja mūsu pašu preses organi, vispretīgākā kārtā aizliegdami savu latvisko pirmsdzimtību! Te vairs nevar būt runa par neapzinīgu naivumu. Tas ir ļaunas apziņas akts, tas ir defektīva gara izperināts pakalpīgs pieglaidums svešiem spēkiem, kas morāliski vājiem ļaudīm šķiet tik bargi, lieli un vēsturiski neatvairāmi, ka tiem jau laikus jāpiekļaujas un to priekšā jānoliecas.

*

Ja nacapvienībnieki piederēja pie apzinātiem padevīguma sludinātājiem, tad atradās arī tādi, kas latviešu pirmsdzimtību un pašcieņu nodeva neapzinīgi. Arī tos ne viens nesveda jūrā. Tas bija mūsu politiskais primitīvisms, kas šo naivitāti kultivēja un pieļāva. Piem. būs pareizi uzminēts, ja teiksim, ka kādreizējā t. s. nacionālsociālistu partija ar viņas nedēļas laikrakstu savā pieklāvīgumā hitlerismam bija nevien naiva, bet pat mulķīga. Te ir atkal vietā vecie un mūžam atjautīgie vārdi, ka „lielāka kauna vairs pasaulē nava, kā lūgties tā pašā, kas tevi kava“. Tiem, kas patiesi domā sargāt mūsu garīgo un valstisko suverenitāti, ir jādara viss, lai izbeigtu arī šī politiskā naivuma kultivēšanu. No šīs naivitātes līdz latviskās apziņas psiholoģiskai katastrofai ir tikai viens solis.

*

Mums ir jāpacel balss pret visa svešā slavināšanu. Ar to mēs galīgi sagandijam savas tautas paš aizsargāšanās instinktu. Tā ir tā morāliskā defekcija, šī mūžīgā sajūsmināšanās par vienu vai otru aizrobežu, reizē noniecinot un mazvērtīgus padarot savus savrūpos un īpatos attīstības gājienus un meklējumus.

Pie visādām svešām vēsmām mēs bijām paraduši locīties kā niedras vējā. Mums trūka iekšējā spēka un stipruma. Mēs bijām piesūkušies glēvā morāliskā vājuma, kas vairs neļāva mums pašiem sev ticēt, bet lika ik brīdī raudzīties pāri svešā sētā. No šīs apkaunojošās nevarības mums ir jāglābjas, izolējot vispirms savu domāšanu no morāliski vājo un defektīvo ļaužu garīgās indes. Ja mēs šos latviskā pašcieņā un pašapziņā slimos garus nevaram triekt jūrā, ja nevaram fiziski izolēt Irlavā, vai Sarkankalnā, tad izslēgsim vismaz tos ārpus savu domu un izjūtu un savas ticības aploka — parādīsim viņiem lielāku sabiedrisku nicināšanu, kādas mums trūcis līdz šim.

Visu to no mums prasa mūsu mošais, mūsu spirts nacionālais egoisms, vai nacionālais pašlepnums, kas vienmēr bijis un būs labākais aizsargvalnis pret svešiem iespaidiem.

*

Tas, kas ne no kā neaizraujas un ne no kā nesaļūsmīnājas, tas nekam arī netic. Valstij arī nē. Tas, kas nekad nav dedzis pārliecības kvēlē, nekad neko arī nav uz priekšu virzījis. Iekšēji apdzisis cilvēks ir atpakaļrāpulis. Entuziasms, vai gara spēks ir tas lielais dzinējs, kas visos laikos radījis un rada krietnus un paliekošus darbus. Sajūsma un lepnums, savienots ar radošu darbu, vienmēr ir celtniecisks. Tāpēc mums ir vajadzīgas karstas sirdis un karstas asinis, kas tautā aizdedzina ideālismu un ticību.

Šis karstās sirdis un asinis mums ir vajadzīgas visvairāk šajā laikā, kad jāpārveido visa dzīve. Dzirdat: visa dzīve! Tas ir tik liels darbs, ka ar kailu prātu

vien, ar uzkupča remdenību vien, bez kaislas aizrautības un ticības, te nekas nav panākams un sasniedzams.

*

Šis karstās sirdis mums vajadzīgas arī tad, kad mēs sa-
klausām šur tur aizvērpjamies veco nihilismu, kam, šķiet,
nekur, nekas un nekad nav labs bijis un uzpurēšanās vērts.
Kaut kur tak atkal un atkal urdz gurdās un saltās glie-
mežu asinis, kas stindzina locekļus, glēvina garu un uz-
ņēmības spraigumu. Nevajagot, lūk, pārāk jūsmot, dzird
sakām. Lēnāk! Lēnāk! tā brīdina. Ak, jā! Nav jau
tie nekādi pulki vai leģioni, kas tur, savdabīgā garīgā
pakrēsli, kverkšķ un ģurd. Nē! Tie ir tikai daži
atsevišķi tipi no „vecu rupuču“ galerijas. Bet vi-
ņu īgnums ir indīgs. Viņu nemiers veselo prātu tirdošs
un apkaunojošs. Viņu neticība un noliegšana sagandē-
joša un mundru darbu glēvinoša apatizējoša.

Tāpēc pretsitiens šai glēvulībai jādod tūlīt!

Galū galā, ko tad viss tas nozīmē? Aiz dzīvās dzī-
ves borta palikušo ļaužu greisirdību? Viņu zemisku
skaudību? Jeb vai kaut ko vairāk?

Mūsu uztvērē šī negatīvā gara sistēmatiska kultivē-
šana ir noziedzība. Jā, šajā atbildīgā laikā pat nozie-
dzība! Šiem cilvēkiem šķiet parocīgi jau pašā pirmā
jaunā darba cēlienā iet pret straumi, resp. vispārējo no-
skaņojumu (atceraties tos pašus agrāk bieži sodītos laik-
rakstus), domāt tā, kā neviens nedomā, just tā, kā neviens
nejūt, gribēt tā, kā neviens negrib, proti — gribēt tautas
sajūsmas un ticības priekšlaicīgu aplūsināšanu, pirms šī
sajūsma, ticība un jaunradošā darba prieks vēl nav no-
stiprināti.

Mēs bijām laimīgi tad, kad dabas pilnplaukuma mē-
nesī šķitām padarījuši lielu un labu darbu. Šī laimes ap-
ziņa iekš mums nebūt nav izgaisusi, jo ja tas tik isā
laikā būtu noticis, mēs paši par sevi kaunā sarktu. Tad
jau vairs nevarētu ticēt ne latviešu cilvēku uzņēmībai,
ne patstāvībai, ne paliekošai darba gribai. Paldies Die-
vam, tā tas arī nav. Mēs joprojām esam jaunās Lat-
vijas ticības pilni un tās mērķu apgaroti. Mēs joprojām
paturam sajūsma, kā darba dzenuli. Joprojām mēs gri-

bam darīt to, ko liek mums darīt mūsu entuziasms un mūsu pārliecība, kas apgardo mūsu praktisko rosību, ar kuŗu mēs savu sajūsmu allaž apvienojam: mudināt (ne apsaukt) tautu uz garīgu spārnošanu, uz labiem un lieliem darbiem, uz darba varonību. Ieslēdzoties šinī darbā ap vienu vadošu personu, kuŗas kults mums ir jārada, nevis jāgrauj, ir nevis jānoliecina, bet jāizkopj. Tā mēs saprotam laiku.

Šis domāšanas veids ir kaut kas diametrāli pretējs tam, ko mums sludina kādureiz jau minētie defetisti. Tie ir ļaudis, kas nelietīgi grib apsaldēt mūsu ideālismu. To, kā mums kopš 1918.—1920. gadiem trūcis, ko mēs gaidījuši un diendienā saukuši, viņi grib padarīt par izsmieklu un kaunu, no kā „prātīgiem“ laudim jānovēršas. Un šī negācija parādās taisni tad, kad mēs stāvam vislielāko problēmu priekšā, kas vēl jāatrisina un jāveic. Tādu problēmu vēl milzums. Tikai viens piemērs: kāds valsts vīrs savā laikā aizrādīja, ka pēc grandiozās tautas likteņu epopejas Vienības laukumā viņu gaida jau cits darbs: nacionālās jaunatnes apvienošana, organizēšana un valsts-pilsoniskā audzināšana. Kā tad lai nu šo jaunatni, kuŗas ir desmiti tūkstoši, audzinātu bez sajūsmas, bez entuziasma, bez temperāmenta, kuŗu mūsu „rupuči“ nozākā un noliedz?

Ak jā! Viņi jau pašā sākumā ķeras ar gudru ziņu pie visu lietu saknes: nomaitājiet garu, tam līdzī nīks un pazudīs viss cits!

Nē! Mēs negribam šim indīgam gara nāveklim padoties. Mēs ticam, ka vienīgi tāds darbs, kas apgards ar sajūsmu un pārliecības spēku, virza dzīvi. Mēs neesam neauglīgi sapnotāji, bet kvēlas pārliecības cilvēki mēs gribam palikt. Tikai tāds darbs, kuŗu ietekmē jaunā laika ideālisms, nesīs augļus un vainagosies sekēm. Sajūsma ir vajadzīga. Iedvesme arī. Jo abas viņas ir taisni neatņemamas mūsu nacionālā egoisma sastāvdaļas. Tāpēc lai novēršamies no tiem, kas sauc mūs atpakaļ pie remdenības un atplūdiem. Aiz viņiem gul' purvs, no kuŗa mēs tikko izbrīduši!

Visbeidzot, tiem, kas netic mūsu tautas radošam ģēnijam, kas netic gara spēkam, mēs varam arī priekšā stādīt faktus un skaitļus. Kaut vai par tiem pašiem

saimnieciskiem sasniegumiem tajos nedaudz gados, kurus mēs pavadījuši savā neatkarīgā valstī.

Pasaules kara laikā mūsu zemē pavisam bija nopostītas 25.000 saimniecības, no tām apm. 7000 galīgi nopostītas, bet 18.000 daļai. Bet tad, jau 1920.—1930. gadu periodā no 25.000 nopostītām saimniecībām ir atjaunotas 60 proc. Tagad jau ir atjaunotas 101.000 dzīv. ēkas, 120.000 kūtis, 49.000 šķūņi u. t. t. Vai tas izklausās pēc tā, ka mēs būtu gulējuši? Šķiet, nopostītie beļģi nav vairāk darījuši. Pie tam viņi tak visus šos gadus pasaules priekšā sevi ir nostādījuši kā smagākos cietējus un tā tad lērumu palīdzības izkaulējuši, kamēr latvieši savas valsts atjaunošanas darbā ir bijuši padoti... paši sev!

Kā leģenda vēlākām paaudzēm izklausīsies tas, ka šo paaudžu tēvi un tēvu tēvi cīnījušies ar lielā kara riebigākām sekām — tranšejām un drāšu žogiem. Kara laikā Latvijā izrakto tranšeju gaņums līdzinājies 2.800.000 asīm, vai 5600 verstīm! Tas bija zemes posts, jo šajā postā zemnieks ar arklu neko nevarēja iesākt. Un lūk, tad sākās milzu ciņa — tranšeju nolīdzināšana. Pirmos piecus gadus, no 1920.—1925. gadam, pie šī darba ķērās valsts. Šajā laikā tad arī nolīdzinātas 1.535.000 tekošas asis tranšeju un apm. 60.000 kubikasis blindažu. Turpmākos piecos gados vēl nolīdzināts (ar lauksaimnieku darba spēku) 450.000 asis un 55.000 kub. asis blindažu, bet pavisam kopā, līdz 1931. gadam, nolīdzinātas pāri par 2.000.000 asis tranšeju un 112.000 kub. asis blindažu.

Vai tas neizklausās pēc leģendas?

Bet atgriezīsimies pie celtniecības.

Neatkarības laikā uz apm. 1.500.000 ha valsts fonda zemes ir nodibinātas apm. 150.000 jaunas saimniecības (no tām apm. 110.000 jaunsaimniecības un apm. 35.000 rūpniecības uzņēmumi). Tas ir lielās agrārreformas nopelns. Un tas ir arī milzu darbs, kas galīgi pārveidojis mūsu dzimtās zemes seju, kuŗu, piem. kāds no Amerikas iebraucis latvietis-profesors, kas tur aizklīdis 30 g. atpakaļ, vairs nepazīst. Un arī mums pašiem, ja mēs 1918. gadā būtu iekrituši letargiskā miegā un tagad atmodušies, aizrautos elpa.

Bet iesim savas „nelības“ (lūdzu: veselīgā egoisma!) ekskursijā vēl tālāk.

Lielineku laikā mūsu dzelzceļi tā bija nolaisti, ka pusgada laikā spēja pārvadāt tikai dažus 10.000 cilvēkus. Tagad mūsu dzelzceļi gada laikā pārvadā apm. 12.000.000 pasažieru. Tas nozīmē, ka šis valsts dzīves dzīvības nervs atkal funkcionē pilnā mērā. Republikas laikā ir arī uzbūvēta mūsu lielākā dz.-c. līnija — 180 km. garā Glūdas-Liepājas līnija, kas izmaksāja apm. 20.000.000 ls un patlaban beidzam būvēt Rīgas-Rūjienas un Rīgas-Ērgļu līnijas.

Mūsu nacionālā rūpniecība, neraugoties uz nelabvēlīgiem apstākļiem, spēji aug. Kad mēs beidzām karus, tad Rīgā un citur nekūpēja ne viens fabrikas skurstenis un darbā negāja neviens rūpniecības strādnieks. Bet tagad mums ir pie 4000 rūpniecības uzņēmumu un tuvu pie 100.000 rūpniecības strādnieku!

Vēl grandiozāki šķiet mūsu zemturu sasniegumi. Bija tak laiki, kad visa zeme gulēja drūmā atmatā. Lauku sētas bija tukšas no mājkušiem un no inventāra. Šķitās, ka mūsu sētā nekad vairs priecīgi nezviests zirgs un jāutri neries sunītis. Bet lūk, gājuši ir grūta darba gadi un latviešu zemnieki atkal jau var lepoties, ka viņiem ir 400.000 zirgi, 1.000.000 liellopu, 2 milj. mājpuputnu, 70.000 bišu saimes, 2.500.000 augļu koki un — tas par visām lietām — pilnīgi atjaunota un pat pārsniegta sējumu platība!

Minēsim vēl, ka neatkarības laikā pilnā mērā ir atjaunota mūsu kuģniecība (135.000 br. tonn. tilpuma), kas dod darbu apm. 3000 jūrniekiem. Bija tak laiki, kad Rīgas, Liepājas un Ventspils ostās nebija neviena masta!

Tāpat atjaunojusies mūsu zvejniecība, kurā nodarbinātas apm. 4500 personas, kas gadā ražo 10.000.000 kg zivis 3.000.000 ls vērtībā.

Bet pietiks šo skaitļu. Mūsu tautsaimniecība ir izvērtusies košā panorāmā, un Latvijas tautas manta jau 1928. gada sākumā iztaisīja kopvērtību — 5.423.000.000 ls. Bet kas mums bija 1918.—1919. gadā? Ne santima!

Tādi ir skaitļi, kurus der atcerēties tad, kad šķiet,

ka nekas nav iegūts, kad apkārt smilkst neticīgie, kuriem trūkst nacionālā lepnuma.

Nē! Tos, kas slimo ar bezvērtības apziņu un svešu tautu sasniegumu daudzinašanas māniju, mēs ar skubu sūtām palasīt vēl un vēl reiz seno dainas pantu, kas likts šīs nodaļas priekšā.

8. Latviešu patriots un viņa pienākumi pret savu tēvzemi

„Tēvu zemes mīlestību
Mēs ar darbiem rādīsim,
Tēvu zemes brīvību
Pīrksim mēs ar asinīm.“

Daina.

Fiziskie un idejiskie pienākumi.

Bija laiki, kad patriota pienākumus pret savu valsti izskaidroja ar vienu frāzi: „dodiet Dievam, kas Dievam pieder, un ķeizaram, kas ķeizaram pieder“. Toreiz pilsoņa valstiskie uzdevumi izpaudās nodokļu maksāšanā, kara dienesta pildīšanā un fanālā padevībā valsts vadībai. Tas bija apmēram viss. No tā laika aiztecējuši lielu pārvērtību ūdeņi. Jaunākos laikos (sevišķi tas sakāms par visjaunākiem — stingras nacionālas vāras — laikiem) valsts pilsoņu pienākumu kodekss ir kļuvis daudz plašāks. Ārkārtīgi svarīgu lomu ir sākusi spēlēt valsts pilsoniskā audzināšana. Mums jāklūst ne formāliem, bet būtiski apzinīgiem savas brīvvalsts pilsoņiem. Mums jāprot apzinīgi respektēt autoritārā valsts vara. Ne patvaļu, bet režīmu mēs vēlamies te. Mums jāveicina ģimenes un mātes kults latviešu valstī, cenšoties uzkrāt tautas dzīvā spēka rezerves. Mums jāapjauš latviskā gara dzīves un vienkāršās sadzīves elementi. Jāveicina un jāpilda godīga, ražena darba tikums un darba mīlestība. Mums jārespektē baznīca un ticība. Jāizkopj sevī nacionālā pašcieņa un veselīgs nacionāls egoisms. Katrā veidā jāizceļ un jāpauž tēvzemes mīlestība, valsts pilsoniskā pašai dziedība, sirds krietnums un godīgums. Jābūt skaidrībā par nacionālās kultūras tālākām problēmām. Jācenšas pēc tā, lai šie pienākumi kļūtu ne tikai par t. s. intelektuālās tautas daļas piederumu, bet lai tos pienācīgi atskārstu un pildītu viss lielais

tautas vairums. Te labs propagandists var būt katrs apzinīgs latvietis.

Lūk, tā vairs nav tikai nodokļu maksāšana, kara iešana (tēvijas aktīva aizsargāšana), likumu zināšana un pildīšana un lojāla pakļaušanās valsts varai (tās visas ir par sevi protamas lietas), bet apzinīga līdzdzīvošana tam lielākam un cēlākam iestādījumam, kāds jeb kad mums bijis — valstij un tās ideālai izveidošanai.

Patriotiskai audzināšanai, pilsoņu ideoloģiskai sagatavošanai modernās valstis tagad dara tik daudz, kā vēl nekad nav darijušas. Ir nodibinātas propagandas ministrijas. Pastāv valsts izdevniecības. Valsts propaganda tiek veicināta caur teātri un mākslām. Notiek milzīgas patriotiskas sanāksmes un svinības. Pastāv valsts aizsardzības un jaunatnes audzināšanas organizācijas tēvzemes cienības un mīlestības garā. Valsts rūpējas ne vien par savu pilsoņu materiālo labklājību un drošību, ne vien par katra pilsoņa fizisko attīstību, bet arī par viņa intelektu, par viņa dzīvi. Pie tās ārkārtīgi spraigās starptautiskās sacensības (kā saimnieciskā, tā politiskā un kultūrālā laukā), kāda pastāv starp tautām pasaulē patlaban, citādi tas nemaz arī nav iedomājams. Bet šīs lielās rūpes no valsts puses prasa arī no viņas pilsoņiem lielus pienākumus. Tie ir jau augšā minētie fiziskie pienākumi (nodokļi, lojālitate, kara dienests etc.) un viņiem sekojošie idejiskie pienākumi.

Latvietis kā apzinīgs autoritārās iekārtas pilsonis.

Pieejot tuvāk pie šiem sava laika izpratnes un sava laika uzdevumu pienākumiem, kas modernā valstī tajā pašā laikā ir arī katra patriota pienākumi pret savu tēvzemi, apstāsīsimies vispirms pie autoritārās varas jēdziena, kā mūsu dienu pilsoniskās ideoloģijas pamatjēdziena.

Autoritārā vai stingrā nacionālā vara, kas nedaudz gados nostiprinājusies gandrīz visās Eiropas valstīs, nav nejausība, vai atsevišķu personu untums. Nē, viņa ir izaugusi no parlamentārās iekārtas nedienas posta, viņa ir nākusi kā tautas saglābēja un atpestītāja. Tas ir bijis tā un ne citādi.

Grūtos brīžos tauta savas acis vērš pēc vadītājiem. Valsts vadība — tā ir visu iedzīvotāju rūpju māte, kurai jārod izeja, viss viens cik grūti arī to nebūtu rast. Diemžēl mums līdz 1934. g. 15. maijam nebija objekta (vadības), uz ko savas acis pacelt. Milzu soliem mēs gājām pretim bojā ejai. Tāpēc mēs raudzījāmies pēc personībām. Mēs redzējām, ka lielu grūtību laikā neder ministru saime, kas sakomplektēta no nepopulāriem partiju laudīm, kuŗu spējas, takts un drosme mesties atbildīgā valsts darbā tūtas miglā. Vai tāpēc nebūtu vietā atkal atgriezties pie tiem vīriem, kas valsts kuģi vadījuši visgrūtākās valsts tapšanas dienās? mēs jautājām sev. Vai piem. ministru galva nevarētu nākt no to vīru kadra, kas nebaidījās no bezizejas pat tad, kad no valsts bija atlikuši tikai daži pagasti, vai pat viens vienīgs kuģa klājs..?

Grūtās dienās vispirms vajadzīgs pirmais stūrmanis, par kuŗu varētu teikt, ka par viņu neviens labāk kuģi nevadīs.

Mums vajadzēja vīra, kuŗam mēs varētu pilnīgi uzticēties. Vīra, kuŗa darbus mēs varētu arī neaplēst, bet pieņemt ar nesatricināmu uzticību visu to, ko viņš dara kā vienīgi darīt iespējamo un nepieciešamo. Galu galā mums vajadzēja domāt par personību, lielu, cēlu personību, kuŗu mēs varētu izvirzīt uz tautas tribūna pjedestāla. Un šai personībai jānāk nevis no sīko politisko garāmgājēju pulka, bet no rūdītu valstsvīru lēģera, kam sveši ekstremitātes, bet kam tomēr būtu drošs vēriens un konsekventa izturība savu nodomu izvešanā.

Tā mēs kādreiz domājām ļaunu galu paredzēdami un grimdami parlamentārisma runu plūdu un lamu kņadā un stīgdami dēmonokrātisko pārmērību purvā. Un notika brīnums. Nāca atpestīšana. Ar 15./16. maija nakti nāca viņa. Vai tā bija nejaušība? Nē. Tajā gadā nenovērsamo pārvērtību ziņā pus Eiropas bija jau mums aizsteigusies priekšā. Atcerēsimies mazliet šo lielo pārkārtošanās laiku.

Strīdus par to, vai dzīvi virza atsevišķas personas, vai masa (kolektīvs) ir vecs strīds. Diez' vai šī princīpālā strīdēšanās jeb kad beigsies. Bet viena patiesība gan stāv mūsu acu priekšā: patreizējo pasauli, vismaz

tās atsevišķās daļas vada un virza atsevišķi cilvēki, atsevišķas personības. Viņu gribai padodas miljoni. Miljoni viņu aicinājumiem klausā un pilda viņu vēlēšanos. Veseli kontinenti ar to tautām un viņu saimniecisko dzīvi veidojas pēc šo vadoņu gribas un iekšējās līdzības.

Ieskatāties šiem varenajiem dzīves virzītājiem sejā.

Lūk, Josifs Piļsudskis... Viņš toreiz bija jau vecs un sirms, gadu nastas un piedzīvojumu saliekts vīrs... Šis maršals, kas no pasaules kara pelniem izcēla augšup Polijas valsti, kādreiz ir bijis ass sociālists. Pat tāds sociālists, kas piedalījies atentātos un „ekšos“. Viņš arī izdarījis neiespējamo: izbēdzis no Varšavas citadeles kazematiem...

Raibs mūžs ir šim vīram, kas savā mūžā nogājis no P. P. S. pagrīdnieka līdz tās zemes visvarenajam, kuŗas robežas stiepjas no Baranovičiem līdz Gdanskai un no Belovežas līdz Krakovai... Vai viņš viens neuzcēla valsti? Es saku: viens, jo tā bija viņa doma, viņa ideja un viņa nelokāmā griba, kuŗai sekoja miljoni un sekojami veica brīnumus.

Viņš arī nekavējās atjaunot valsti tad, kad tā sāka apsūdzēt, deģenerēties.

Tālāk... Musolini. Šis visu diktatoru pirmdzimtais! Cilvēks, kas nācis no nezināmas itaļu sīkpilsoņu ģimenes un iekārojis redzēt atdzimstam senās Romas varēnību!

Vai viņš nebija tas, kas tāpat savu valsti izrāva no bezdibeņa?

Tiešām vēriens, kādu var iešalkt cilvēka dvēselē tikai Alpu kalnu augstās bezgales un Lombardijas pastorāli klusais līdzenums!

Un Dievs to zina, ko vēl dos „duče“. Paraug', viņš savas valdīšanas otrā gadu desmitā arvienu vēl nāk ar jaunām idejām: dot Itālijai tik daudz dzīvā pieauguma, kāds tur nekad nav pieredzēts; susina purvus un dibina pilsētas; sniedzas pēc melnā kontinenta, lai dotu uzturu savai tautai un celtu labklājībā to.

Visu to nav darījis un nav veicis kolektīvs (parlamentārā runātava), bet viena giganta personība!

Lūk, arī Kemals! Vai tas nav kādreiz noniecinātās un novājinātās Turcijas Pēteris Lielais?

Šis Anatolijas dēls, — kas viņu zināja kādureiz? — ir nevien padarījis nemirstīgu savu Angoru, kas stājušies teiksmainās Konstantinopoles vietā, viņš ir apvērtis — pagalam apvērtis! — visu turku zemi.

Vecā, trulā sultānu Turcija ir mirusi. Nepieredzētās dzīves alkās top jaunā, modernizētā Turcija.

To ir panācis Kemals, kas sāka ar Anatolijas zemniekiem un beidza ar valsti.

Un arī visās citās zemēs mēs redzam vīrus, kas darina šo jauno laiku — atbildīgās, darbā kvēlās un raženās autoritārās varas laiku.

Jaunās 20. g. s. pasaules dzīvi vada un virza „varenie“. Un tas ir jau kolektīvo spēku kādreizējā milzu iespaids beigu cēliens.

Satrunējušais un izvirtušais ir gājis bojā, lai dotu vietu dzīves spējīgam un zaļoksnējam.

Tāds ir lielā attīstības gājiena likums.

Bet mums jāzina, ka viena zemes saimnieka vara ir ne vien radoša un nacionāla vara, bet arī stingra, ja gribat — vajadzības gadījumā — pat cietsirdīga vara.

Lai illūstrētu šo domu, es jums šē pievedīšu vienu vienīgu piemēru.

Spilgtu piemēru.

Ne tik sen atpakaļ mira vecā laika revolūcionāru aprindas populārā krievu māmuļa Kate Breško-Breškovskaja. Latviešu jaunā paaudze viņu nemaz nezina, un nav arī liela vajadzība zināt.

Viņas zārku, starp citu, nesa kāds vīrs, gludi skūtu un iegarenu seju un viņš šķita noskumis ļoti.

Tas bija kādreizējais gandrīz neaprobežotais marta Krievijas valdnieks — Aleksandrs Kerenskis.

Viņš tanī zārkā aiznesa kādreizējo Krievijas režimu. To pašu režimu, kuŗa priekšgalā stāvēja pats. Stāvēja un neprata noturēt. Jo bija cilvēks bez koncentrācijas, bez pašāvības uz sevi, bez sīva gribas spēka — svaids kā vējš.

Tāli ir tie gadi, kad tas notika. Toreiz mums vēl bija „Iskolastrēli“, zemes padomes un... chaoss.

Un no tālajiem gadiem mums ir palikusi barga mā-

cība. Mācība, kuŗu pārņēmusi visa pasaule: kā valdīt un kā nevaldīt.

Aleksandrs Kerenskis nāca no vecās Krievijas pirmā parlamenta — valsts domes aprindām. Viņš gribēja būt cēls un humāns. Pa frontēm vien braukāja, mītiņus vien turēja, pat Rīgā iebrauca un skaisti runāja. Mēs — vecie strēlnieki — klausījāmieš mutēs ieklētuši.

Pa to laiku valdības groži Pēterpili vilkāš pa zemi. Tos satvēra citi.

No marta līdz oktōbrim bija tikai 8 mēneši.

Kerenskis bija labs cilvēks, ne vien advokāts, bet arī sirdi dzejnieks.

Jaunās Krievijas dibināšana viņam šķita kā mirdzoša parāde. Viņš ļāva brīvi aģitēt par citu režimu Ļeņinam un Trockim. Tā to prasīja viņa absolūti saprastās brīvības princips un gods. Viņš ļāva arī Pēterpils ielās vandalizēt pusmiljonam dezertieru, kuŗi sevī perināja visādus politiskus un banditiskus niķus. Brīvības vārdā viņš izdeva stipri vaļīgus kara likumus, kas sešu dienu laikā armijas sagraušanā darija vairāk kā desmit tūkstoši lielniecisku brāļotāju sešu mēnešu laikā. Viņš dziedāja marseljezu vēl tad, kad šo dziesmu jau pārkliedza internacionāle, viņš patetiski cildināja brīvības ideālus vēl tad, kad kreiseris „Aurora“ jau grieza stobrus pret Ziemas pili, kuŗā viņš ar saviem ministriem deklamēja ...

Situācijas nepārvaldīšanā viņš bija otrais Robespjers, tikai daudz sirsnīgāks un cēlāks.

Šī briesmīgā mācība pēc daudz gadiem Kerenski ir padarījusi par varas glēvulības sinonimu visā pasaulē. Kā skrejošais holandietis viņš nu trauc pa mūsu planeti un nekur neatrod mājas vietu. Varbūt, ka viņš tagad, atkratīdamies pats no sakara ar savu veco Ādamu, līdzīgi Gabriēlam Šillingam, bēg pie dzīves jūras šķīstīties.

Kates Breškovskajas zārks smagi spiež plecu... Bet ir jau par vēlu. Politikā nekad nav augšāmcelšanās. Paliek tikai atmiņu paradīze, no kuŗas pat šos skumjos lielo pārvērtību debitantus neviens nevar izdzīt.

Es saku: politikā nekad nav augšāmcelšanās. Ak vai! Tā ir! Un tomēr pasaulē ir ļaudis, kas nesaprot lielās dzīves pagriezienus, posmus un gājienus. Tie it kā

skumst pēc pagājības un savās neauglīgās skumjās atrofejas tagadējai dzīvei un tās darbam.

Tā vienu dienu es satiku uz ielas tādu pagājušu dienu cilvēku.

„Kā tad nu iet?“ es viņam prasīju un viņš atbildēja:

„Tāpat vien iet. Nevaru iekļauties jaunajos apstākļos.“

Mēs sākām runāt un norunājām divas stundas. Kāpēc viņš nevar iekļauties jaunajos apstākļos? Vai tāpēc, ka viņam zēl kereņšcinās, resp. glēvulības, nenoteiktības, izrunāšanās, sapņošanas un nekā nedarīšanas laika? Nē, zēl viņam tā nav. Viņš nav tik akls, ka neredzētu, kas notiek pasaulē. Ka neredzētu, kā Krievijā režīms turienes ļaudīm dzen agrāko mistiku pa otru galu laukā, kā Vācija savā nacionālā gara uzliesmojumā izaicina pus pasaules, ka Itālijā visa tauta apklāvusies ap vienu personu nacionālās celtniecības darbam, ka pat Francija — šī aizejošā laika mohikane pati steidz nomest savu veco ādu, ka — —

Ak, ko tur runāt!

Nu jau nav vairs tādas valsts pasaulē, kas nepaslu-dinātu autoritāro varu par valdošo. Tā tad pēc bijušā skumju nevar būt.

Tās vienkārši izslēdz veselais saprāts. Bet kas tad ir?

Ir neprašana sevi pārradīt, sevi pašsugestēt jaunai dzīvei, pārlikt savu personīgo gara lemesi uz citu kāju. Atsevišķu cilvēku kaulos sēd tas pats nespēks, kas kādreiz bojā dzinis veselās valstis.

Bet tā ir nicināma un nosodāma lieta. Ņaudēšana var apnikt līdz kaklam.

Nespēku pat ilgstoši žēlot nevar — arī žēlošana apnik.

Jaunā dzīve prasa garīga spraiguma, izaicinoša lepnuma un dvēseliskas un spontanās sacelšanās darbam. Un tā mums ir bezgala daudz. Tā ap 50 gadu vajadzētu pastrādāt un tad tikai atsaukties.

Pasaule ir jau pārorientējusies. Pasaule ir nolikusi archīvā dēмократiju un pieņēmusi koncentrētu gribu. Viņa ir darijusi pareizi.

Stingra vara nebūt nav lielu personību goda lieta. Vara patiesību sakot, ir šo personību labprātīgi uzņemts jūgs. Autoritāro režimu laikmetā mēs šo varu jau esam mācījušies saprast kā... nācijas atdzimšanu. Lūk, cik lieliskas sekas nāk šai varai līdz. Maz vārdu. Daudz entuziastiska darba. Taisni praktiska darba daudz! Un tālāk: nacionālās kultūras godā celšana. Nācijas, kā civilizācijas pamatvienības, nocementēšana. Visu pozitīvo spēku godā celšana ir autoritārā vara!

Darba tikuma piekritējs un pildītājs.

Izprast autoritārās varas vēsturisko nozīmi un svaru, ir katra latviešu patriota pienākums. Pienākums pret savu tēvzemi, pret savu dzimteni. Bez šīs izpratnes nekāds apzinīgs sava lielā laika pilsonis latvietis nav un nevar būt.

Bet, pats par sevi protams, tas nebūt nav vēl viss. Tas ir gan, varbūt, pirmais un galvenais, tomēr ne viss. Idejisko vai apziņas pienākumu komplekss, kā jau runājām, ir liels. Bez tā, ka latviešu patriotam jābūt apzinīgam autoritārās iekārtas pilsonim, viņam jābūt arī darba tikuma piekritējam un pildītājam. Tas ir vecs un cildens latviešu tikums, kas tagad atkal godā ceļams.

Mēs zinām, ka gadus 50—60 atpakaļ Rīgā ienākuši cilvēki ar pastalām kājās un maizes kulīti plecā. Viņi nākuši pa Jāņa un Aleksandra vārtiem, nākuši nedroši un bailīgi, bet ar stingru apņemšanos tikt te uz augšu. Tas noticis tai laikā, kad tagadējā Agenskalna vietā vēl bijušas muižas, bet tagadējās Sarkandaugavas vietā smilšu kalni. Rīgā toreiz valdīja t. s. saimnieciskais uzplaukums. Rīga ārkārtīgi strauji apbūvējās. Ienācēji pa Jāņa un Aleksandra vārtiem naski vien metušies darbā — visvairāk kā mūrnieku mācekļi, vai pienesēji. No pienesējiem viņi uzstrādājušies par zeļļiem. No zeļļiem par pulieriem. No pulieriem par meistariem, no meista-

riem par sikiem uzņēmējiem, bet tālāk par patstāvīgiem būvuzņēmējiem un turīgiem cilvēkiem. Tad viņiem bijuši jau pašiem savi nami.

Tas viss tagad šķiet pēc leģendas. Bet daudzi vecie ienācēji, kas 50 gadus atpakaļ staigājuši pastalās, ir dzīvi vēl tagad. Viņi izgaisina leģendas. Viņi apliecina, ka nostāsti par Jāņa un Aleksandra vārtu vīriem ir patiesi.

Bet tā ir tikai mūsu nesenā pagātne, kas uzskatāmi apliecina mūsu darba tikumu un darba mīlu. Patiesību sakot nav nemaz bijis tādu tuvu vai tālu laiku, kad latvieši būtu bijuši darba nīdēji vai nievātāji.

Nē! darba tikums ir taisni mūsu pamattikums! Tas tā ir bijis kopš seniem laikiem, neraugoties uz to, ka mūsu tauta ir „cauri taisījusi“ pretīgās un grūtās piespiedu darba (klaušu) gaitas.

Tā kā mēs ar 15. maiju esam ieslēgušies to tautu virknē, kas grib veikt un veic vēl nebijušu celtniecisku cēlienu, tad pakavēsimies pie mūsu darba tikuma tuvāk.

*

„Visi laudis brīnījās
Par to manu tikumiņu,
Ko jūs laudis brīnāties,
Dieviņš mani audzināja.“

Tā dzied daina. Bet bija laiki, kad pabalstu, slimo kasu un sabiedrisko darbu laikos nebija vairs, kas ar patiesu sirsniību un rūpēm piedomātu par senseno tikumu — darba mīlestību. Laudis bija it kā zudusi dziņa gūt materiālu turību, vai vismaz samēra labklājību ar pašu spēkiem, — caur godīgu darbu, sviedrotu vaigu un smagu pūļu izvagotām rokām. Ne caur svētīgu darbu mēs centāmies sasniegt labklājību. Ja arī to vēl darīja mūsu tautas veselākā daļa — zemniecība, tad pilsētu laudis šo labklājību būvēja vairs tikai uz aizņēmumiem, pabalstiem, kredītiem, pensijām u. t. t. Ak, jā, šinīs laikos tak visa valsts politika bija šo „pasākumu“ piesātināta, kāpēc cilvēki vairāk cerēja nekā darīja. Nebūs darba, — dabūšu pabalstu kā bezdarbnieks. Saslimšu, — ārstēšos slimo kasē. Tapšu vecs, — saņemšu pensiju. Jā, kāda gan vairs bija vajadzība piepūlēties, uzpurēties

smagam darbam? Tā sprieda modernās lielpilsētas cilvēks. Un ne bez iemesla. Viņam bija pilnīga iespēja cerēt uz gatavu, padoties zināmai bezrūpībai, nedomāt par savu rītdienu un savu pakalpalicēju likteni. Toreiz tak maksāja par visu: nevien par sakropļošanos, nevien par pēcnācēju radīšanu, nevien par uzupurēšanos kaujas laukā, nevien par nekā nedarīšanu, bet arī par dienderību. No šūpuļa līdz kapam par tevi domā valsts, jā, kāpēc gan tad vēl man pašam domāt par sevi? Arvien mazāk palika to pienākumu, kurus katrs pilsonis kādreiz pildīja pret valsti, arvienu vairāk valstij bija pienākumu pret katru atsevišķu pilsoni. Šinī ziņā valsts ar savu pilsoni bija it kā apmainījusies lomām.

Reiz tas bija pavisam citādi. Reiz ir tikušas dziedātas slavas dziesmas visu tikumu tikumam un visas dzīves pamatam un balstam — darbam. Pasekosim kaut uz brīdi tai darba pasaulei, kāda reiz ir šalkojusi ap mūsu senčiem.

Lūk, daina, kura viņu bagātīgā krājumā apzīmēta zem 6789. Šī daina runā tā:

„Paldies saku māmiņai
Par agrāju cēlumiņu,
Lai kaunā nepaliku
Svešu ļaužu istabā.“

Viņu, šo dainu, daudzus gadu desmitus, vai drīzāk pat simtus atpakaļ, ir teikusi latvju māmiņai viņas meita vai jaunavīte, pozdamās uz maltuvīti, riju, vai laidaru. Viņa nav gražījusies par agru cēlumiņu. Nē! Gluži otrādi: viņa tencina māmuli, jebšu baidās kaunā palikt svešu ļaužu istabā. Šādam cēlam tikumam ir savs pamats, sava padevības un paklausības gudrība. Meitiņa tak zin brīdinājumu, kas izteikts kādā citā dainā (3055):

Ai bērniņi, ai bērniņi
Klausiet tēva, māmuliņas,
Mūžam saule debesis,
Ne mūžam tēvs māmiņa.“

Tā senlatvis, vai senlatviete pamatoja savu darba mīlestību, darba gribu un raženību uz paklausību vecākiem ļaudīm. Ticēdami tam, ka viņi Dieviņa audzēti un viņu tikumi Dieviņa doti, šie ļaudis arī katru jaunu darba dienu sāk ar dievpalīgu:

„Rītiņā celdamās
Pirmāk Dievu pieminēju,
Dieviņš man palīdzēja
Tai visā dienā.“ (3032).

Un Dieviņš palīdzēja ar. Apziņa par augsto palīgu deva darba gribu un pašķīra darba raženību. Un nesalauza darbā, bet viegloja viņu. Mums tak visiem šķiet, ka nekas nenākas tik grūti, kā domāt ar prieku par jaunu darbu tad, kad viens darbs tikko kā padarīts, kad mugura vēl raso sviedros, bet rokas piemocītas slīgst lejup. Bet senlatvis ir spējis pat jūsmot par jaunu darbu, tikko veikdams veco. Šinī ziņā daina (6935) liek sevi apskaust ar nepieredzētu izbrīnu:

„Paldies devu Dieviņam
Tas darbiņš nodzīvots,
Dieviņ lieci rociņām
Citu darbu piedzīvot.“

Vai otrs variants:

„Paldies saku Dieviņam,
Tas darbiņš padarīts,
Citu jaunu iesākdami
Lūgšim Dievu palīgā.“ (6936).

Tā latvietis darbu sāk ar dievpalīgu un ar dievpalīgu arī beidz. Un visām viņa dziesmām, teicieniem un vēlējumiem cauri sit tik dzidra un dzīva ticība uz darbu, uz darba svētību un cēlumu, ka, patiešām, šo mūžos aizgrimušo darba mīlestības pasauli var tikai apskaust.

Cēlākais pie visa tā vēl ir tas, ka darbs nekad nav ticis izjūsts kā neatvairāms slogs vai neizbēgama grūtība. Latviete visu ir darījusi ar prieku, jebšu —

„Priekš Dieviņa apņēmos
Noskumusi nedzīvot.“

Un ja arī darbs bija grūts (un tāds viņš allaž bija), tad vieglināts viņš tika ar dziesmu, darba tikumu slavīnātāju, Dieviņu daudzīnātāju, čakluma teicēju dziesmu.

No tādas ticības darbam latvietim izrisa arī citi tikumi, izrisa pašāvēība savam darbam. Piem. jauneklis neskumst, ja viņš bildina nabaga tautumeitu:

„Nāc pie manis tautu meita
Ar basām kājiņām,
Ja man Dievis palīdzēs
Es apaušu kurpitēs.“ (14778).

Vai arī tāds labs tikums, kā devība:

„Dod, Dieviņ, otram dot,
Ne no otra mīļi lūgt.“ (25746).

Dainu, kuŗas apdzied darba prieku, ir bezgala daudz. Un viss to vairums runā par to, cik liela nozīme senā laikā ir piekritusi darba tikumam, darba cildināšanai, darba elementam vispāri. Pašķirstiet kaut vai to pašu darba dainu izlasi un palasiet tur vienu otru lappusi un jūs maz mirkļos izjutīsāt dziļu un patiesu prieku par to pasauli, kuŗā senos laikos mītsi mūsu laimīgā sencība. Pietiek acīm noglaudīt pāris druvās dziesmu, lai jūs visā pilnībā apjaustu koši-krāšņo lauku pasauli un zemkopja attieksmi pret to:

„Rudzīts meta zelta vilni
Lielajā tīrumā,
Arājs prieka nevārēja
Maiņā stāvēdams.“

Vai:

„Rudzu druva priecājās
Nolīks mana muguriņa,
Līksti pati rudzu druva,
Nelīks mana muguriņa.“

Lūk, kāda ainava! Tālu viņojošā krāšņumā stāv arājs, kā pasakā, un nespēj vārēt prieku par dabu, kas paša rokām viņojošā zeltā pārvērsta. Un cik mīļš ir tas darba spīts, ar kuŗu zemkopis aizrunā mēmās dabas sanošo zūzošanu:

„Līksti pati rudzu druva —
Nelīks mana muguriņa!“

Viņa nelīks. Viņš strādās. Viņš atkal un atkal celšies darbam, kad pavasarīgie palī apūdeņos viņa līgano pļavu, kad domīgi un vilinoši šalks aprīļa lietūs piemirkušie meži un kūpēs tīrumi maija saules sutināti!

Ir kāds neatvairams un nepārvarams spēks, kas runā no katras četrindotās dainas uz jums par darba prieku un darba svētību.

Man šķiet, ka pēc gaŗiem pārbaudījumu gadiem, kuŗos darbs tika ieskatīts kā slogs vai lāsts, mēs atkal atgriezīamies pie darba kulta. Mums atkal ir kā labā strādāt. Tā ir mūsu pašu valsts, mūsu dzimtā zeme,

kuŗas labā mēs darbojamies. Tā ir Latvija, mūsu garīgā māte, kuŗai mēs uzupurējamies.

*

Kādreiz, ik rītu man nācās iet uz redakciju gar kādu jaunceltni. Tas bija jau pēc lielās pārkārtošanās ziedošā maijā. Un tā, katru rītu, uz redakciju nākdams, es nostājos Brīvības ielā iepretim jauncelnamam, un minūtes piecas skatos, kā strādā mūrnieki. Man šķiet, ka es atkal esmu zēns, kas pāri māmuļas plecām vēro, kā viņa, pie ratiņa sēdēdama, šķetina pavedienu no kodeļas, pirkstiem to slapinādama, vai arī vēroju, kā tētis loca un liec aptēstu un uguni apsautētu jaunu bērzu, iecerēdams to par ragavu slieci. Dīvainas, it kā svētas šalkas es saklausu katra darba troksnī un arī tagad, kad mūrnieki Brīvības ielā ar ik jaunu darba rītu ir pakāpušies pa savām ķieģeļu krautnēm augstāk, es izjūtu gaišu prieku par viņu darbu. Viņi te ceļ namu, un kaut kur Blaumaņa ielā arī ceļ namu un vēl Slokas ielā ar un daudzās citās ielās ar. Es skatos: kā vīrs baltās kaļķa un cementa apputējušās drēbēs liek ķieģeli uz ķieģeļa, cik taisnu viņš „nosveŗ“ mūra šķautni un cik dižens maz dienās izaug jaunais nams, un saprotu, ka mēs nestāvam uz vietas, bet celtnieciski tōpam.

Vai jums par to nav prieks? Kāpēc jūs tik maz runājat par darbu? Kāpēc jūs viņu neizceļat un nedaudzinat?

*

Citu svētdienu es braucu automašīnā no jūŗas ar kādu redaktoru. Viņš visu laiku vēro šosejas malu, tās zaļo un košo audzelību, plavas, sakņu dārzus un jaunceltnes, un tad, it kā visu to izjuzdams, valgām acīm pēkšņi saka: „vai jūs atceraties, kāda mūsu valstsvīra vārdus? Viņš teica: mums jāstrādā tā, lai Latviju izkoptu par košu, ziedošu dārzu. Un kad es tagad tā vēroju visu, kas te notiek apkārt, tad man liekas, ka tā arī būs. Ar laiku šī zeme būs tik koša, kā neviena cita.“

Šie ticības pilnie vārdi nākamībai mani dziļi aizvilņoja. Palūk, tā tak domājam mēs daudzi. Mēs alk-

stam darba, kas ieblakam mīlai, vienīgais dod jēgu mūsu dzīvošanai. Mēs alkstam augstvērtīgu celtniecisku un arī kultūrālu darbu, darbu, kas ietu dziļumā, kas attaisnotu mūsu patstāvību, mūsu dzīvošanu noslēgtās, savrūpās robežās.. Tāda darba mums tikpat kā nav bijis. Katrā ziņā līdz 15. maijam mums nebija plānveidīga darba, kāpēc arī nebija virziena mūsu saimnieciskai dzīvei un nebija panākumu mūsu kultūrālās dzīves nacionāli savdabīgā izveidošanā un īpatnizēšanā.

Visam tad tagad veras vaļā plaši vārti. Iepriekš pārlikta un nomietota celtnieciskā un kultūrālā darba vārti.

*

Bij. krievu imperijas lielo juku laikmetā, kad pamira visa saimnieciskā dzīve, pie maniš, toreizējā kara lietu cilvēka, ieradās kāds rūpnieks un teica tādus vārdus: „stāv dikā fabrikas, stāv dikā darbnīcas un tirgotavas. Valda klusums, kas ir briesmīgs. Es nevaru panest šo klusumu, šo bezdarbību. Es smoku nost, jo nespēju dzīvot, ja nedzirdu dinamo mašīnu dunoņu, darba syļpju pūtienus, druvu ieroču skanošo valodu. Es jūtu, ka šajās dienās (1918.—1919.) mirst nost pasaules saimnieciskā dzīve un es, dzīvais cilvēks, kas vienmēr bijis ierauts darba mutulī, mirstu tai līdz.“

Tagad aina ir cita. Mums vairs nenākas skumt par to, ka mums nav kur savas rokas pielikt, ka nav kur likt lietā savu gribu un savu māku. Mums ir jāceļ saimnieciski ziedoša un gara kultūrā koša valsts un tas ir milzu uzdevums, kas prasīs nevien „piec“ — bet „desmitgades“.

*

Mums jāsāk domāt par darba kultu, kā mēs piem., esam jau domājuši par mātes kultu. Ja līdz šim (partiju laikā) attiecīgas aprindas sistēmatiski kultivēja riebījumu pret darbu, ja darbu ieskatīja kā slogu, nelaimi un dzīves postu, no kuŗa pēc iespējas jāatkratās, tad tagad tam jābūt diametrāli pretēji. Mēs redzējam, ka normāls cilvēks bezdarbībā smok nost. Bezdarbība ir nevien kuŗa katra organizēta cilvēku kompleksa (valsts) nā-

ve, bet arī personības ruinētāja. Emīls Zolā bezdarbību nolādēja, mūsu Raiņis darbu cēla kā vienīgo glābēju dzīves apnikumā, īgnumā un garīgā bezmērķībā („Man vārds ir viens, viņš liksies skarbs...“), Ģēte, pēc visiem nesekmīgiem meklējumiem un izmisīgas ālošanās, praktisku nodarbošanos ieteica kā vienīgo izeju no mūža strupceļa. Galu galā nekur nav jaukāka darba slavinājuma, kā mūsu dainās. Ja mēs atzīstam, ka savā vairumā dainas ir Dieva daudzinātājas, tad mums ir turpat jāatzīst, ka ne mazākā mērā tās ir darba un raženības daudzinātājas. Un tas ir mūsu kanons. Es vēl nekur neesmu dzirdējis, ka cilvēks, kas tikko beidzis darbu un ir noguris no tā, jau atkal tiko jauna darba. Bet daina to liecina: „paldies saku Dieviņam, tas darbiņš padarīts, Dieviņ dod rociņām jaunu darbu piedzīvot!“

*

Ja mums aiz muguras ir 15. maijs ar tā pārvērtībām, ja ir bijis kaut kas tāds, kā vārdā šīs pārvērtības tikko radītas, tad tas vispirms ir noticis plaša, godīga un apgarota valsts celtnieciskā darba vārdā. Tāda mums līdz šim nebija. Tādam tagad jānāk. Visās nozarēs. Pie tam jānāk ir (un viņš jau nāk) dziļam, īpatnējam un skaistam darbam! Vai tad netop skumji atskatoties uz bijušo laiku, kurā uzceltas gan 80—100.000 ēkas, bet visas tās bez vienveidīga plāna, resp. latviska kolorīta. Es braucu no leišiem, pāri Vadakstei, iekšā Latvijā, un pirmā jaunsaimnieka ēka, ko redzu, ir krievu ēka ar visiem tās spāru un ģēveļu izraibojumiem. To uz savu roku ir cēlis kāds latgalis un toreizējā būvniecības pārvalde nav nākusi viņam talkā un pateikusi kaut ko par latvisko gaumi vai stilu. Un tā uz savu roku, bez vadības un plāna, tika celta visa mūsu zeme. Kultūras fonds kaisīja līdzekļus dažādiem Florenču un Romu braucējiem, bet mēs vēl līdz šim neredzam nevienu nacionālu, vai heroisku lieldarbu, kas no šiem braucieniem būtu tapis. Lieli līdzekļi ir arī doti par literāriem darbiem, kurus mūsu rakstnieki paši uz savu iniciatīvu klusībā darinājuši un pēc tam fonda vīriem pieņēmuši, bet konkrēta uzdevuma šiem cilvēkiem nekad

nav bijis, kāpēc arī izpalikuši lieldarbi, eposi un epopejas, kurām tāds milzums vielas nesenās cīņās un nedienās.

Un tā visu to var arī teikt par visām nozarēm kā mākslā, tā lietišķā, praktiskā darbā. Visur izpalika valsts iniciātive kā ierosinātāja un iestādes kā konkrētu uzdevumu devējas un uzdevumu izpildījuma kontrolētājas.

Viss tas tagad kļūst citādi. Valsts iniciatīvu mēs taisni apsveicam un vēlamies. Viņa arī neizpaliek. Visi mūsu radošie spēki alkst lielāku celtniecisku rosību, jo viņi grib attaisnot vēstures priekšā sevi un savu laiku. Reiz par visām reizēm mēs pasakām arī droši un skaļi, ka nebīstamies no tā saucamās kroņa mākslas, ja tā savus sižetus smels no burvīgās senatnes, vai varonīgās Ventas, Tīreļa, Raunas un Daugavas. Taisni šis jau ir tas, kā mums trūkst un kā mums vajaga. Mēs alkstam papildīt savu misiju un gaidām valsts vadību kā lielu un paliekošu nacionālās celtniecības un nacionālās kultūras uzdevumu devēju.

*

Es garā jūtu un saskatu, kur mūsu dzimtajos novados šalc iskaptis, zem lemeša krīt un smaržo velēnas, rūgst jaunbūvēs kaļķu un cementa iejavs, svelpj darba sirenas un kaist jaunradošas kultūrālās dzīves darinātāju sirdis. Par zemi nāk varena darba cēliens — šis vecās dzīves apvērsejs un jaunās iezvanītājs.

Latvietis ir atkal kļuvis apzinīgs darbā tikuma piekritējs un pildītājs.

Viņam ir atkal, „prieks censties un strādāt“.

Viņš apzinās un saprot, ka viss, ko tu strādā un dari, tiek strādāts un darīts tavas dzimtās zemes labā!

Gimenes sargātājs un tautas skaitliskuma veicinātājs.

„Tu, kam puķes par troni, no jūras putām kas dzimi, Dzeva meita, uz viltu gudrā, ak, paklausī mani! Neļauj kaunā, rūgtās mokās, ak dieviet, manim iet bojā.“

Sapfo lūgšana Afroditei.

Visam tagad ir jātop citādi.

Visam ir jāklūst labāki.

Tikai tāpēc mēs sākām jaunu dzīvi, lai izlēktu no tumsas un kļūtu pie gaismas.

Mums jāzina, ko no mums prasa mūsu dzimtā zeme, un kā apzinīgiem savas tēvzemes patriotiem jāpilda tas viss.

Mēs dodam valstij, kas valstij nākas, jo valsts nav nekas cits, kā dzimtenes svētās idejas ārējā izpausme. Mēs apzinīgi un labi gribēti balstām to iekārtu — autoritāro iekārtu — kas vienīgā mūsu tēvzemei nodrošina viskrāšņāko uzplaukumu. Mēs daudzīnām un pildām celtniecisku darbu, kā vienīgo mūsu dzimtas zemes nākamības darinātāju. Mēs droši un ar skubu uzņemamies visus fiziskos un idejiskos pienākumus, kuŗus mums pret mūsu tautu un zemi šis laiks uzliek. Un tā nu izrādās, ka ir vēl viens svarīgs un liels pienākums, kuŗu nepildīt nevaram. Tas ir pienākums pret ģimeni, kā valsts pamatšūniņu, tas ir pienākums pret latvju māti, kā tautas uzturētāju, tas ir pienākums pret tautas dzīvo spēku.

Nerunāsim par šo lietu, par kuŗu tiek ļoti daudz runāts, ar liekulīgu patosu, vai ar varizejisku nemaldību. Ģimenes (laulību) sfairā ideāla stāvokļa nekur un nekad nav bijis kopš pastāvējusi civilizācija. Mūsu vēlēšanās šajā vietā var būt tikai viena: latvju valsti ierosināt, atīstīt un veicināt latvju mātes kultu kā mūsu ētiskās un morāliskās dzīvošanas neapšaubāmu sastāvdaļu. Un mātes kulta veicināšanu mēs gribam iedomāties kā katra patriota svētu un skaistu pienākumu.

Tādējādi mūsu skati neviļus vēršas uz pašu šī kulta objektu — sievieti-māti. Kāda viņa ir bijusi agrāk, kāda viņa ir patlaban, kādu mēs viņu vēlētos redzēt turpmāk?

Ilustrācijas labad, atļaujos šē izlīdzēties ar dažiem pretstatiem, lai arī, varbūt, mazliet asiem.

Mēs, vecākās paaudzes cilvēki, atcerāmieš laikus, kad arī mūsu zemei gāja pāri pasaules karš, un atcerāmieš arī to postu, ko viņš nodarīja mūsu jaunavai un mūsu mātei. Ir nenoliedzami, ka karš latviešu sievieti ierāva švešā, netirā gultnē, kādu viņa līdz tam laikam nepazīna. Droši vien no kara laikiem ir arī cēlies tas sievieša tips, kuŗu mēs vēl tagad pazīstam kā garīgo „bubikopfu“.

Šis jaunavas tips, kuŗu mēs skatām vēl tagad uz ielas, nenāk no citurienes, kā no krievu un vācu zaldāta nārām un rekvizēto tranšejstrādnieku zemnicām. Kad man stāsta, ka vienas pašas bij. krievu 5. armijas rajonā (ap Daugavpili) 1916. gadā pirmos trijos mēnešos saslimušas 600 jaunavas (žēlsirdīgās māšas un tranšeju racējas) un novestas uz Pliskavas hospitāļiem, tad es saprotu, cik dziļas saknes ir garīgam „bubikopfam“. Savā laikā tad arī kādā žurnālā parādījās viena mūsu mākslinieka karikatūra, kuŗā zīmēta jaunava tautiskā tērpā ar uzrakstu uz priekšautiņa: „Tikumība“. „Meklējama. Izgājusi no mājas 1914. gadā un nav atgriezusies.“

Kāda smeldoša patiesība!

Protama lieta, tā nav sieviete, par kuŗu Ģēte teica, ka mūžīgi sievišķais augšup mūs ceļ. Garīgi nekautrīga un nepievilcīga, miesiski patvaļīga, šauros vai īsos, kailumu atsedzošos svārkos, tumšiem acu iedobumiem, uzkrītoši piepūderētu seju un vēl uzkrītošāk nokrāsotu muti, pāržņaugtu viduci un, varbūt, arī cigareti zobos — jā, šo latviešu sievietes tipu mēs nu jau redzam kopš divdesmit gadiem un nedomājam, ka šis tips izzudīs tik ātri, jo viņš tak ir „dabisku seku“ (kara, revolūcijas un topošās lielpilsētas) auglis, taču mēs noskārstam gan, ka šī sieviete nav un nebūs mūsu tautas māte — mums jāmeklē cita.

Kur tad viņa ir? Un vai vispār ir?

Jā gan! Ir viņa. Un viņu ir vairums, pat nospiedošs vairums. Vajaga tikai prast mūsu dzīvē raudzīties nesadulķotām acīm un izjūtām.

Latvju māte, rūpīgā, sirsnīgā, gaišā un tirā latvju

māte, jaunava un sieva, līgava un māsa joprojām dzīvo. Vajaga tikai celt viņu godā. Nevajaga pārbīties ēnu, kas visos laikos bijusi un redzēt sauli, kas tāpat mūžīga.

*

„Maksā, Dievs, māmiņai,
Es māmiņai nemaksāju;
Es māmiņai nemaksāju,
Vienas nakts šūpojumu.“

Tā man gribētos ievadīt savas domas, runājot par mūsu māti. Par to māti, kas joprojām laiž pasaulē 5—6 bērņus. Kas viņus izauklē, taisa tiem skolas somu un izvada dzīvē. Kas pati dien dienā brien laidarū. Kas nekad nepagurst kopties un vīkšties. Viņa joprojām ir uzticīgā Penelope, raženā Demetra, mājas labais gars — latvju Laima, Zemes māte!

Jā, māte un zeme! Divi vārdi, divi jēdzieni, kas allaž mūsu atmiņās saplūst kopā — identizējas. Abiem piemīt kāds gaišs mīlums, kurū nekad nespēj atvairīt sirds, bet padodas un piekļaujas tām, kā svētlaimē.

Māte un zeme!

Kādas gan dūkstis un kādus purvus mēs neesam izbrīduši gājušos jūklainos laikos? Olnīcas galā palika māte ar lakatiņu atsveici vēcinādama tai jaunībai, kurū pati pasaulē laidusi. Aiz siliem un kalniem aizgrīma zeme, kas bija patvērums ciltij gadu tūkstošus. Mēs zaudējam abas un zuduma laikā varējām pazaudēt paši sevi, savu dvēseli — tautas esības nosacītāju.

Tie bija drūmi laiki, kad latviešu jaunība un vīrišķība, no mātes un zemes atrauta, kaisijās pasaules vējos — pretim iznīcībai.

Bet zemes spēks ir liels un mātes gaišais mīlums neatvairāms. Pēc gadiem mēs nācām atpakaļ pa ceļiem, kas ved no austrumiem uz rietumiem, no dienvidiem uz ziemeļiem, no vakariem uz rītiem. Kā zemes sirds un ass bija šis piejūras novads, kurā nu atkal salasījās izklīdušie. Zeme, kas tapa valsts, sauca atpakaļ. Zeme tika atgūta, atgūta ar lielu, cīņā pierādītu patriotisku mīlestību, bet māte?

Mums ir sava pierādīta zemes mīlestība. Vairāk vai mazāk — mēs tomēr varam lepoties ar savu patriotis-

mu, kas izveidojas šajā gadsimtus nepieredzētā reālītātē — pašu valstī. Bet māte, kurai mūsu dzīvošanā jābūt kā otram līdzvērtīgam balstam, ilgāku laiku pie mums ir palikusi ēnā. Tiesa, arī viņas gaišais tēls dažbrīd ir pacēlies mūsu sirsniņas un mūsu radošās apjēgas apžīlinošos augstumos. Mums ir baltās dainu māmulīņas, Indrānu mātes, Kukažiņas u. t. t. tēls. Bet tas allaž ticis veidots no atsevišķiem cilvēkiem, kamēr mātes kulta, kā sabiedriska pienākuma, mums nav bijis.

Māte un zeme. Vienai ir ticis veltīts vesels pusotra gadu desmita cēliens, bet otrai atrauts sirds mīluma mazumiņš, lai gan viņa stāv pašā mūsu tautas, mūsu valsts, mūsu dzīvo spēku un mūsu nākamības pamatā.

Mātes dienas gan tagad arī Latvijā uzsāktas. Bet vai viņas aizpilda tukšo vietu mūsu sabiedriskās iniciatīves laukā? Visa pasaule, kas tagad neiespējami materiālizējusies un aizklīdusi projām no garīgu meklējumu avotiem, ierosina šo pasākumu, kas nepieciešams kā dvēseliska veldze. Nevien mazbērnam, nevien bērnam un pusaudzim jāmeklē atpakaļceļš pie mātes. Arī vīrišķīga brieduma laudīm ceļš uz augstāku garīgu pilnību, uz lielāku cilvēcību ved gar māti. Visa mūsu humānā jēga, mūsu mīla uz darbu, mūsu tieksme pēc dievišķā mirdzuma ir tikai kā mātes nenoskatāmā tēla spožā atgaisma.

Māte un ģimene, ģimene un valsts, valsts un cilvēce — tā ir ķēde, kurās pirmsākums gulst mātes klēpi.

Mātes kulta darināšanā latvieši nevar palikt iepaļ cittaūtām. Mūsu dainas, kas runā par mātes sirdi, viņas roku čaklumu, viņas rūpēm un mīlestību, ir neizsmeļams spēkavots šāda kulta darināšanai. Ieskataties vienā pašā L. t. d. 1. sējumā (481.—815.) un jūsu acs kļūs valga no tā mirdzuma, kas te apstaro mātes būtņi.

Tur ieskanas vēl visvecie laiki, kad māte auklē vergu:

„Raudādama māmuliņa
Man pakāra šūpuliti;
Vai redzēt paredzēja
Kunga vergu paliekam.“

Tur apziņa, ka mātes mīlestība nekad pa godam netiek atmaksāta:

„Mīļi mate man' auklēja,
Mīļi kāra šūpulīti;
Aiz tā mīļa auklējuma
Viegļas dienas neredzēs.“

Tur mātes lielā uzpurēšanās:

„Māmiņ, mani auklēdama,
Sūru dienu redzējusi:
Purvu brīda, kalnu kāpa,
Mani nesa klēpīti.“

Un visam tam pāri tak stāv skumjā apziņa, ka dēļ aizies pasaulē, ka viņa mūžs nebūs viņai pašai, bet kam citam, vēl nezināmam veltīts:

„Kumeliņš ceļu tek,
Ceļa gala nezināja;
Māte dēlu audzināja,
Dēla mūžu nezināja.“ —

Tāpēc arī šī skumjā daina, kas radusies tās lielās atsacīšanās cildināšanai, ko pazīst tikai māte:

Maksā, Dievs, māmiņai,
Es māmiņai nemaksāju;
Es māmiņai nemaksāju;
Vienas nakts šūpojumu.“

Gribētos tomēr tā, lai šo maksāt gribēšanu mēs sajustu sajust. Lai ar katru dienu mēs to sajustu vairāk kā jebkad. Atzīdami mātes lomu, cildinādami tās pašai dzīgās rūpes un lielo mīlestību, mēs panāksim, ka viņa savukārt vēl vairāk atvērs mums savu sirdi, kas ar savu siltumu un gaismu apgaro ģimeni, dara raženu zemi, stiprina valsti un modina mūs garīgai atjaunotnei un cilvēcībai.

Darinādami mātes kultu, mēs panāksim to, ka tumšie pretstāti, par kuriem runājām augšā, izzudīs paši no sevis. Mēs panāksim to, ka dzīvo spēku pieaugums ies strauji uz augšu pats no sevis, jo līdz šim tak mēs neesam radījuši ne kaut ko tik lielu un cēļu, kā vārdā mēs gribētu savu skaitlisko varenumu darināt.

Bet pakavēsimies mazliet pie skaitļiem, kas illūstrētu mūsu patriotisko pienākumu apskatāmā lietā.

*

Nesen ir nobeigta tautas skaitīšana. Viņa mums devusi zināmu pieaugumu, taču ne tādu, kādu mēs varētu cerēt un vēlēties. Mēs bijām domājuši, ka pieaugums vis-

maz aizsniogs divus miljonus. Tas nav noticies. Saskaņoti 1.944.933 iedzīvotāji un piecu gadu pieaugums iztaisa tikai 44.888.

Protams gan, latviešu skaits visā pasaulē jau tagad svērsies diviem miljoniem pāri. Taču tas ir mazs apmierinājums. Tautas pieaugums mums ir vajadzīgs tepat un tas ir jāpanāk.

Tajā laikā, kad pēdējie pieci gadi mums devuši tikai nepilnus 45.000 jaunu iedzīvotāju, Itālijā, piemēram, ir notikuši vai brīnumi. Tā 1921. gadā, Musolini valdīšanas sākumā, tur bija 38.449.000 iedzīvotāju, tagad ir 43.096.000. Divpadsmit gadu laikā iedzīvotāju skaits Itālijā audzis par 4.647.000!

Mūsu tautas pieaugums samērā ar pieaugumu citās valstīs (arī Vācijā, Polijā un citur) noris ārkārtīgi gausā tempā. Līdz tam Latvijas iedzīvotāju maksimumam, kuŗu mēs ceram un kuŗš mums ir jācer, atliek vēl ļoti tālš ceļš ko iet. Tagadējam laikam, kas iziet nevis uz ļaužu psiķes mīkstčaulošānu, bet gan uz tās koncentrēšānu un disciplinēšānu, bez šaubām, arī te būs jāsaka savs vārds.

Vēl mazliet statistikas. Ka tautas vairošānas priekšgalā mums iet ne vien atsevišķas lielvalstis, bet arī mums līdzīgas valstis, to savā laikā aprādija Tukuma ģimnazijas direktors J. Lapiņš. Viņš teica, ka 1800. g. Latvijā bijis 720.000, Somijā 830.000, bet Dānijā 930.000 iedzīvotāju. Visi trīs skaitļi 130 gadus atpakaļ grozās puslīdz ap vienu un to pašu vietu. Bet ko tad mēs redzam šajās valstīs tagad, pēc pavadītā vairāk kā gadsimta? Latvijā ir tikai nepilni 2 miljoni, kamēr Somijā un Dānijā katrā pa 4 milj. iedzīvotāju.

Tas rāda, ka mēs paliekam pakaļ pat tām valstīm, kuŗas mums ir skaitliski radnieciskas.

Piegriežoties iedzīvotāju skaita straujākas vairošānās jautājumam, jāaizrāda, ka šī problēma nav sveša patlaban ne vienā valstī. Viņa nedrīkst būt sveša arī mums. Taču šajā mūsu darbā viņa neietilpst un mēs viņu neiztīrzājam. Mēs skaram viņu tikai par tik, par cik tā robežo ar mātes kultu, kas še ietilpst to pienākumu kompleksā, kuŗu še zīmējam latvju patriota uzdevumu virknē. Nav ļauni, jā metot skatu pagātnē, branga gadu simta laikā mēs no 700.000 esam tapuši pie nepilniem

2.000.000. Taču mums jāvēlas, lai pēdējās tautas skaitīšanas rezultāti būtu nevis nomierinātāji, bet mūsu mudinātāji jauniem soļiem sava skaitliskā varenuma darināšanā. Mūsu tauta ir par mazu iepretim tam, cik liela viņa varētu būt. Mums ir vēl kur augt 4—6—8, pat 10 miljonus. Mēs savu zemi apdzīvojam necerēti reti. 30 iedzīvotāju vietā uz kv. klm. mums varētu būt arī 230 iedzīvotāju (Beļģijā). Tāpēc katrām latvju patriotam ir jāalkst ne vien mūsu garīgā un celtnieciskā, bet arī mūsu skaitliskā varenuma.

„Mēs maza tauta, mēs būsīm lieli tik, cik mūsu griba.“ Tādu skaistu pareģojumu mirkļa jūsmā par savas tautas nākotni reiz izteica dzejnieks. Acīmredzot, viņa gara acīm slidēja garām 5—6 miljonu lielā latvju tauta, kādu vairumu Baltās jūras viļņu apskalotā Dievzemīte spēj izauklēt un uzturēt. Viņa gara acīm tēlojās braši pieaugušais latvju tautas kops, kas, dzimtenes mīlas apgarots, ceļ latvju zemi skaitliski diženo tautu saimē. Šis skaitliskais diženums mums paver ceļu arī uz lielākām kultūrālām un politiskām iespējamībām. Šis diženums par sevi nodrošina mums palikšanu visos mūžos savā dzimtā zemē. Viņš dod mums daudz lielāku aktīvās aizsargāšanās iespēju pret ārējo ienaidnieku uzņēmumu, kādu gājušos gadu simteņos nekad nav trūcis.

Latviskā goda un krietnuma turētājs.

„Zagta manta, krāpta manta
Neguļ pūra dibenā?
Zagtin zagts kumeliņš
Gara ceļa netecēja.“

Daina.

Ko nozīmē turēt latvisko godu un krietnumu? Kāds tam sakars ar dzimtenes ideju?

Mēs zinām, ka nav nekā pretīgāka un noziedzīgāka, kā apzagt valsti personīga labuma, vai iedzīvošanās kāres nolūkā. Apzagt savu dzimteni ir tikpat daudz, kā apzagt savus vecākus. Un tomēr savā laikā (partiju laikā) šis kauns un negods arī mūsu jaunajā valstī bija rāvis sev plašu gultni. Toreiz šo noziedzību dēvēja par korupciju. Tik smalks vārds bija izgudrots šai parādībai.

Kāpēc partiju laikā tik plaši uzplauka korupcija?

Pati dēmatokrātija un viņas pusmāsa, sociālistiskā kustība, radīja šo riebīgo parādību.

Neviļus gribas salīdzināt šīs divas indeves, kuŗas grāva mūsu neatkarības pamatus: sarkano kustību un valsts apzagšanu. Mēs negribam viņas šķirot, kuŗa nelietīgāka, kuŗa bistamāka. Mums šķiet, ka abas viņas pēc savas noziedzīgās iedabas ir vienlīdz nosodamas, vienlīdz pretīgas ikvienam latvju patriotam. Valsts apzagšana ir vienlīdz noziedzīga kā sociālisms. Valsts apzagšana ir tāda pati nodevība, kā darbošanās kādā sociālistiskā vai komūnistiskā slepenā ļaužu grupā. Pat vēl vairāk: korupcija taču nesatur sevī nekā idejiska un idejiski attaisnojoša. Ja sarkanais partijietis-ekspropriātors priekškaŗa gados cariskā Krievijā aplaupīja kādu banku vai kasi, tad viņš, vismaz, centās sevī attaisnot ar savam noziegumam piemērojamu „aizbildumu“: „ekspropriācija partijas mērķu sekmēšanai.“ Bet partija laiku kukuļotājam un zaglim, kuŗš taču ieņēma viņam uzticētu vietu valsts saimniecībā nav vairs arī šī greizā attaisnojuma savam noziegumam. Korupcijas piekopējs ir trejkārtots noziedznieks, jo: 1) viņš ir inteliģents, kas apzinas savu nedarbu, 2) viņš apzog ne atevišķu personu, bet valsti un 3) viņa noziegumam nav nekāda idejiska pamata. Tāpēc viņš ir novietojams vissmagāko noziedznieku katēgorijā. Runājot par šīs katēgorijas noziedzniekiem, mēs noslēdzam savu līdzjūtību, mēs prasām bargu sodu, kuŗu gaidām no taisnās tiesas.

Bet atveras viens jautājums, kas pelna, ka pie viņa pakavējamies. Tas ir sociālistiskās kustības un valsts apzagšanas saistības un savstarpējas kopsakarības jautājums. Ir taču gluži dabīgi, ka mēs kaut ar novēlošanos meklējam iemeslus, kāpēc mūsu zemē tik plaši varēja ieviesties valsts nodevība saimnieciskā laukā? Kāpēc pēc daudziem gadiem neatkarīgas valsts un jūsmas un darba šīs neatkarības vārdā, bija iespējamās tik riebīgas un pilsoņa-patriota goda sajūtai pretīgas lietas, kā dzimtās zemes aplaupīšana? Vajaga taču būt kādiem faktoriem, kuŗi audzē un izveido šo noziedzīgo psiholoģiju, kuŗa spiež aizmirst ir savu zemi, kas vēl dzeloņdrātīs pinas, ir viņas grūtdieņi zemkopji, ir kritušos varoņus un viņu lietās asinis. Kas tā ir par domu, kas tas

ir par prātu vai neprātu, kas ļaudis virzīja uz visriebīgāko noziegumu tanī laikā, kad jaunsaimnieku zēnam un meitenei vēl acis asaroja pēc plāna azaida, maizes garoziņu tajā mērcot?

Šķiet, nav tik grūti šo mocošo mīklu minēt. Tā bija neticība valstij, kas ļaudis noziedzībās grūda. Tā bija neticība savai valstij un savas tautas nākamībai. „Ierauj kamēr vēl ir laiks“, šis riebigais izteiciens bija ļoti un ļoti populārs zināmās aprindās, pat visu demokrātisko šķiru glēvākās daļās. Ja atkāpjošās armijas daļas kara (un arī pilsoņu kara) laikā laupīja, tad laupīja galvenā kārtā tāpēc, ka nebija vairs ticības savai uzvarai. Ja lielnieciskā Krievijā, revolūcijas sākumā ļaudis laupīja pa labi un kreisi, tad darīja to tāpēc, ka neticēja SSSR nākamībai. Neticības velns bija tas, kas izsita balstus zem valsts pilsoņu kājām un nogrūda viņus noziedzību bezdibeņos. Bet Latvijai neticēja daudzi... Sākot ar tiem, kas latus pārvērta mārčiņās un ārzemju bankās šīs mārčiņas noguldīja, un beidzot ar tiem, kas dien dienā Latvijā sludināja „jaunu iekārtu“, bez naudas, bez privātīpašuma, bez pašas Latvijas kā tādas.

Lūk, te mēs nonākam pie īstiem korupcijas cēloņiem. Neticību toreiz dēstīja sirdīs un ievazāja visos stūros un visos novados sociāldemokrātiskā partija. Šī vienīgā partija Latvijā, kuŗa savu tēvzemi uzskatīja par pārejošu parādību, pie tam visai īsu, aiz kuŗas bija nākt citai, sociālistiskai iekārtai. Šī partija bija guvusi visai lielu iespaidu visās ļaužu šķirās. Šis iespaids arī bija noziedzīgās psiholoģijas galvenais radītājs, tik tiešām, ka kara laiku neveselīgais ieraušanas kāres „mantojums“ sen vairs tad nebija tik stipri jūtams, kā šis pirmais.

Ja jūs negribat būt sausi un trafareti noziegumu izskaidrotāji, ja negribat katram konkrētam nozieguma gadījumam rast individuālu cēloni, tad meklējat pēc vispārēja cēloņa, jūs viņu arī atrodat vienā frāzē: „Ieraujat ko varat!“ „Sociāldemokrāti apgalvo, ka Latvijas drīz vairs nebūs.“

Pie tādiem slēdzieniem mums jānāk, ja gribam atšifrēt korupcijas būtību pagājībā.

Taču šie laiki mums ir jau aiz muguras. Jaunās varas laikā mēs šo apkaunojošo ainu vairs nesastopam. Mūsu dzīvošana ir kļuvusi simtkārt godīgāka un tīrāka. Taču par latvisko godu un negodu mums ir jārunā arī tagad. Tas ir jādara tāpēc, lai bijušais kauns nekad vairs nevarētu atkārtoties. Lai atdzimušās tēvuzemes jaunā paaudze spētu atšķirt ļauno no labā, krietno no nekrietnā.

Te, nelietīga, vai vieglprātīga piemēra labad, es piedīšu gandrīz vai vienīgo uzkrītošo noziegumu minētā „branzā” pēdējā laikā. Jūs atcerēsaties vēl to. Trīs jaunekļi pasta krājīkās bija noblēdījuši un izšķieduši 70.000 ls. Viņi ir bijuši valsts ierēdņi, kam uzticēts valsts darbs un tautas manta. Viņu zeme tiem deva iespēju godīgi nopelnīt pienācīgu maizes kumosu, bet viņi šo iespēju pavairoja līdz noziegumam. Viņu algas vien viņiem pietika, lai katru dienu ēstu trīs ēdienus, lai vakaros, apciemojot savas draudzenes, uzvilktu „lakenes”, lai veikalā paņemtu „uz ordera” uzvalkus 80—100 ls vērtībā, un lai, kā franti pa svētdienām izbrauktu uz jūrmalu.

Visa tā viņiem pietika no viņu algas. Un tomēr viņi nekaunējās apzagt savu valsti, nekaunējās apkrāpt savu dzimto zemi. Viņu sirdsapziņai neko nepateica arī jaunais laiks, kas nāca ar 15. maiju kā pilsoniskās pienākuma apziņas un godīguma iedvesmotājs. Viņi blēdīja vēl tad, kad citi jūsmoja par lielo pārvērtību. Viņus nebaidīja pat kara stāvoklis — tik norūdīti vai iepuvuši viņi bija!

Vai tāpēc nav pareizi, ja mēs šo jaunekļu rīcībā saskatām vecā koruptīvā laikmetā nekrietno tikumu atliekas? Atliekas, kas jāizdedzina pie mūsu ierēdniecības miesas ar nokaitētu dzelzi. Un to tā darija arī nacionālā stingrās varas valdība, jo jaunajā laikmetā šis bija pirmais tāda veida noziegums un viņa izdeldēšanai tika arī sperti tik stingri soļi, kādi līdz šim par līdzīgiem noziegumiem nebija pielietoti: vainīgos nodeva kara tiesai.

Mūsu sabiedrības godīgā daļā nedalījās jēdzieni tajā ziņā, ka valdības bardzība bija vairāk kā apsveicama. Jaunajā iekārtā nedrīkst būt žēlastības ne pret politis-

kiem, ne pret saimnieciskiem nodevējiem un noziedzniekiem. Mēs nekad vairs negribam pieredzēt laikus, kad — kā tas partiju laikā bija jau iegājis tautas valodās — „par miljoniem zaga, bet pa mēnešiem sēdēja. Viss lielais godīgo latviešu darba cilvēku vairums toreiz sajuta vismocošāko apvainojumu, vissvēlošākās sāpes un negandarotu kaunu, ka taisni tā mūsu tautas morālo izdzimtenu suga, kas peldēja dzīves pārmērībās, šīs pārmērību iespējas sev sagādāja nelegālas, labi apsvērtas un grūti tveramas valsts aplaupīšanas ceļā.

Mēs ar nolūku pakavējāmies pie viena šī gadījuma, jo negribam vairs pieredzēt tā atkārošanos citā kādā resorā, vai iestādē. Vecais laiks ir noskalots no mūsu miesas, kā ilgi iestāvējušās un piesērējušās dūņas. Ja no šī laika mums ir vēl palicis kāds apkaunojošs mantojums neatklātu noziedzību veidā, tad to mēs vēl šā vai tā centīsimies saprast. Sak, viņš tak zaga pirms 15. maija 1934. gada! Bet nedod Dievs, ja arī šajā jaunajā dzīvē, kuŗu mēs ieceram kā tīru, godīga darba, krietnu tikumu un pilsoniskās pašuzpurēšanās dzīvi, radīsies gara kroplī, kas apzags savu māti — zemi.

To lai zin visi tie, kam pēc viņu netikumiem to zināt pienākas!

Aizgājušā ultradēmokrātiskā laika lielākais „lepnums“ bija korupcija. Šķiet, šī nezāle ne vienā laikmetā nebija sasniegusi tādu „pilnplaukumu“ kā tajā laikā, kad tautu vadīja politisko tirdzinieku simtgalvainais bars. Tas bija īsts pirkšanas un pārdošanas laikmets, kad vis-solidākā cena tika solīta par sirdsapziņu. Tagad mēs par šo sirdsapziņu nemaksāsim ne graša. Mēs to uzskatām kā katra apzinīga patriota gara dzīves sastāvdaļu.

Latviešu cilvēka krietnums un gods nedrīkst tikt pārvērsti par vērtēšanas objektu. Latviešu patrioti netirgojas ar dzimtās zemes dāvāto uzticību un ar tām vērtībām, ko uz laiku viņa zināšanā nodevusi valsts. Taisni godīgums un krietnums, kas sākas ar dotā vārda turēšanu un beidzas ar uzticību zvērastam kaujas laukā, ir spilgtākais un cēlākais tikums visu to tikumu kompleksā, kuŗš aptver dzimtenes mīlestību un dzimtenes ideju.

Noslēgsim šo nodaļu ar norādījumu, cik plaši un skaisti par godu un krietnumu vispār ir bijuši mūsu senču jēdzieni. Šajos jēdzienos ietilpst ne tikai godīga svešas mantas turēšana (skat. dainu šīs nodaļas virsrakstā), bet arī daudzas citas parādības, ar kurām latviešu cilvēkam dzīvē jāsadurās.

Tā par nacionālo pašlepnumu, vai egoismu, par kuŗu jau runājām, daina saka:

„Labāk ēdu koka saknes
Tautu dēla kaktiņā,
Nekā ietu pie vācieša
Baltu maizi kribināt.“ (31877).

Par mēļošanas negodu latvietis runā:

„Labāk koši padziedāju,
Nekā otru aprunāju.“ (804).

Par laulības saderību:

„Ar Dievu nogāj'si,
Ar godu dzīvo.“ (26185).

Par jaunavu tikumu:

„Labāk veca ar godiņu,
Nekā jauna bez godiņa.“ (65118).

Par devību:

„Dod, Dieviņ, otram dot,
Ne no otra mīļi lūgt.“ (25746).

Par vecāku godā turēšanu:

„Ai bērniņi, ai bērniņi,
Klausat tēvu, māmuliņi;
Mūžam saule debesīs,
Ne mūžam tēvs, māmiņa.“

Visbeidzot vispārējais goda un krietnuma likums:

„Ej, bāliņi, taisnu ceļu,
Runā taisnu valodiņu,
Tad ir Dievs palīdzēs
Taisnu mūžu nostaigāt.“ (31199).

Tik tīra un koša, tik krietna un godīga, un tikumiski neatsverama ir latviešu cilvēka sirds un daba.

Tā ir jaukā iekšējā daiļuma pasaule, kāda jebkad mums kļuvusi zināma.

Attiecībās pret savu dzimto zemi, pret savu atdzimušo brīvvalsti, mums, latviešu patriotiem, jāvadās vienīgi no šīs mirdzošās pagājības, kas ir labākā mūsu morāliskās dzīvošanas mēraukla.

Tēvzemes aizstāvis vārdos un darbos.

„Es karā aiziedams
Sirdi slēdzu akmeni,
Aust gaismiņa, lec saulīte,
Plīst akmens skanēdams.“

Daina.

Ikgadus saltākā ziemas mēnesī, februārī, kad ap-sīkst uz laukiem gaitas un darbi, kad veci ļaudis ierau-
jas savos siltos mājokļos, piekopj sīkos darbus, kas cit-
kārt karstā vasaras laikā var arī nevalīgās darba rokas
pagaidīt, bet jaunieši plauktos cilā grāmatas un no gal-
vas pilsētas pienākušos laikrakstus, laiski vērodami pu-
teni aiz loga, kas olnīcā pazudinājis ceļu uz pagastu, sta-
ciju, bij. muižas centru un līdz ar to uz sarīkojumiem un
ballēm, — uz lielceļu stabiem māju pakšiem, staciju dur-
vīm un pagastu namu un krogu slītām parādās uzlīmēti,
papīra pusloknes lieluma, ziņojumi, gan balti, gan zaļi,
zili un sarkani. Šie ziņojumi, kuŗus parakstījuši bargi
vīri — kara apriņķu priekšnieki un kuŗi rindo gaŗu bur-
tu virkni no pat A līdz Z, katram burtam iepretim zīmē-
dami noteiktu februāŗa dienu, savilņo visu pagastu. „Kā?
Vai tad tas laiks klāt gan jau? Ak, Dievs, bet es do-
māju, ka šis februāris vēl ies gaŗām!“ runā viena otra
māte dēlā raudzīdamās.

Bet februāris ir klāt un klāt ir jaunekļiem pirmās
vīrišķās gaitas. Un kas tas gan lai būtu par cilvēku, kas
tas lai būtu par puisi un vīrieti, kas nepazīst kara die-
nestu? „Mikstčaulis un mazdēliņš“, saka dienestā jau
pabijušie, „no kuŗa pat meitas bēg!“

Tas arī tiesa. Nedienējis cilvēks pat precētos vīros
neder. Viņam nav uzstāšanās, nav vingruma, nav gai-
tas, nav izturības un panesības. Nedienējušu cilvēku
redz jau no pus kilometra, kā tas, kā laiva, pa kalnu
ceļu aizlīgo. Šī isā karagaitu skola ir vērts, ka viņu
cauri iet!

Un februāŗa mēnesī aplūzt zari lauku daiļavu vie-
nīgam ziemas krāšņumam — zaļai mirtei uz palodes.
Kā senāk — arvien vēl kā senāk! — puškojas jauno
puišu cepures, bet apriņķa pilsētā žīdiņam-zeltkalim iz-
sīkst zīmotņņu krājumi. Gaŗas ragavu un kamanu rindas

redzamas uz baltā ziemas ceļa aprinķu pilsētu virzienā, šai rindai priekšgalā brauc pagasta virs, jauno kaŗavīru likumīgais pavadonis, kas arī pats savu dēlu ved kaŗa pulciņā, bet apkārt un riņķi un tālu gaisos trīc bezbēdīga dziesma:

„Es kaŗā aiziedams...“

Tāda ir sen-senā, tradicionālā „kaŗā iešanas“ aina-va mūsu dzimtenē, tāds ir viens no tiem bezierunas pilsoņu pienākumiem, kas jāpilda visiem latviešiem, jo tēvzemes sargāšana, vai tēvu zemes aizstāvēšana nevien vārdiem, bet arī darbiem ir pienākums, no kuŗa klaji atteikties tur par kaunu pat kūtrais un mazdūšīgais.

Un tomēr ir arī viens „bet“ šajā lietā.

Dievs to zina, kas tās ir par žēlām un skumjām, ar kuŗām lauku sēta kopš seniem laikiem aizvada „kaŗā“ savu jauno bāleliņu. Nav taču vairs veco krievu laiku mūža dienesta, kad „iet kaŗā“ nozīmēja sevi aprakt. Nav „krievos iešana“, kad, aiziet kaŗa dienestā uz 25 un pat vairāk gadiem, no aizgājēja tuvinieki šķirās kā no uz nāvi notiesātā. Kalpot pašam savai tēvijai tagad nozīmē atstāt savu ģimeni un savu sētu uz vienu vai pusotra gadiem, kas ir smieklīgi īss laiks, kas turklāt tiek pavadīts derīgi un lieti — gūstot miesas vingrumu, vīrišķīgo iznesību, neatlaidību, drosmi un sparū. Šis īsais laiks latvju jauneklīm nav vairs upuris, bet pienākums, kuŗu nepildīt ieskatām par kauna lietu. Jebšu valsts ir tagad pašu valsts, bet šai valstij ir vajadzīgi sargi-kaŗavīri. Un būt kaŗavīram ir gods, nest pierē treizvaigžņotās zemes simbolu ir prieks un slava.

Un tomēr jaunkareivju atvades arvienu vēl klusu skumju cauraustas. Paraugat lauku meiteni, kā tā slepus nobirdina asaru, mirtes zariņu līgavaīņa cepurēi plūkdama. Paraugait lauku māmiņu, kas gatavo ceļa somu aizgājējam. Pat lauku tēva rugajotā sejā paverties, kad tas izmeklē stīprāko lādi „kaŗā gājējam“, — arī tur jūs saskatīsīt žēlas un klusas sāpes, kuŗas paviedēs aiz norūdīto sejas pantu brūnganuma un rūpju vagotā vaiģa.

Bet vaicājat — kādēļ? Kādēļ sāpes un asaras? Atbildes nav. Jo nevar taču būt žēl šiem cilvēkiem sava tuvā un mīļā jaunekļa tāpēc, ka viņš iet pildīt pirmo un

diženo pienākumu. Žēlas te — vienkārši pagātnes atlieka. Tās pagātnes, kad jauneklīm Daugavpils vietā bija jābrauc uz Vladivostoku, Liepājas vietā uz tālo Kaukazu, Valmieras vietā uz Orenburgu, vai Vjatku.

Tā ir pagātne, kas mūsu māmiņu un jaunavu asarotās acīs mirdz, pagātne, kurai jāpazūd un kas ir jau pazudusi. Mūsu jaunkareivju atvadēs skumjām jāpārvēršas uzmodinošā priekā un liksmē. Daiļais kara pulciņš — vīrišķības skola, kuŗas baidās tikai glēvais. Bet starp Tīreļa purva un Nāves salas pēctečiem un atbrīvošanas cīņu varoņgaitu pēcnācējiem glēvo un mazdūšīgo nav un nedrīkst būt!

Mums sava domāšana par kara klaušām ir jāpārslēdz uz pavisam jaunu lemesi. Nelāgo, bailīgo izjūtu vietā jārod labprātīga gribēšana un gaišs prieks. Mums ir jāsaprot, ka aktīva kalpošana savai dzimtai zemei ir sevišķs gods, kas nevis jānoliedz, bet pēc kuŗa pašam jātiecas.

Mums ir jāgrib militāri sagatavota, cīņu spēcīga un varena un droša tauta, kas nevairās nekādu briesmu, ja tādas nāk pār viņas zemi.

Varbūt liksies savādi — runāt par latviešu militarismu. Latvieši tak nebrunojas. Latvieši nevienam netaisās uzbrukt. Latviešiem nav nekādu agresīvu tieksmju pret kaimiņvalstīm. Kas gan tas tāds var būt — latviešu militarisms?

Un tomēr mums ir zināms, ka neviena valsts nepastāv bez savas armijas. Pat vismazākā valsts nē. Armija ir patstāvīgas valsts neatņemama sastāvdaļa. Armija ir valsts organizācijas šūniņa. Bez tā, ka armija vispirms domāta valsts aizsardzībai, viņas nozīme arī citādā ziņā ir liela. Armija ir tā, kas ikkuŗas tautas jaunatni audzina tēvzemes mīlestībai, fiziskai izturībai un fiziskam vingrumam. Iedomāties jaunatni augam bez armijas starpniecības, diezgan grūti. Tā katrā ziņā būtu morāliiski mazvērtīgāka un miesiski neizturīgāka, vai pat defektīva jaunatne, kas izietu dzīvē bez armijas rutīnas un kausējuma.

Mūsu tautas vēsture, patiesību sakot, ir nepārtrauktu cīņu, zaudējumu un uzvaru vēsture, un tikai daži jaunākie gadsimti ir pagājuši militārā bezdarbībā — resp.

svešu lielvalstu „aizsardzības“ aizvēni. Citādi mēs allaž esam bijuši kaŗotāja tauta, tāda tauta, kas savus nacionālos spēkus kaldinājusi un rūdījusi nepārtrauktos cīņos.

Lai tikai atkal atceramies mūsu tautas dainas, kas savā lielā vairumā vēsta par latviešiem kā kaŗā gājējiem un kaŗā jājējiem. Bāleliņš ar spožu zobentiņu un appuškotu cepurīti, bāleliņš, kas iet uz tālām prūšu robežām, bāleliņš, kas audzē kumeliņu kaŗa gaitām, lai paš-aizliedzīgi noliktu galvu uz ežiņas — tas jau ir vispār-pazīstamais senlatviešu jaunekļa un vīra tips, kuŗu mēs daudzinaŗm savās dainās vēl šo baltu dienu.

Pēdējos divos gadsimtos latviešu militārā vara, kā jau teicām, bija ierūsējusi. Vergs nekad nav bijis apzinīgs un cildens kaŗotājs. Mūsu paš aizsargāšanās instinkts sāka notrulināties smagās darba gaitās, lepna is kaŗotāja prāts gulēja apsmiets uz stadulu un muizas šķķņu soda sola... No diŗena cīnītāja, no varonīga uz-varētāja un barga atriebēja, latvietis kļuva par nomāktu un nespēcīgu kļaušinieku.

Bet... pārdrošā cīnītāja gars tomēr nav bijis nomācams pat gadsimtu ejā. Mums ir palikušas liecības pat no visdrūmākiem laikiem, pat no tiem laikiem, kad mūsu rakstīto vēsturi klāja gandrīz tumsa, kas stāsta par atsparu — aktīvu, lai arī neorganizētu atsparu varām — ŷņaudzējām. Tad, kad mums vairs nebija šķķpa, mēs vēl tverām kapli vai rungu un gājām nevienādā cīņā pret tiem, kas turēja tumsas varu pār mūsu zemi. Visādi Kaugurmuiŗu, Bebru un Meŗmuiŗu dumpji ir labākie liecīnieki tam nenomācamam kareiviskam garam, kas latvieŗus vadījis cauri politiskās un saimnieciskās svešniecības laikam.

Piegrieŗoties mūsu tautas vēsturei iepretim jaunākiem laikiem, tūlīt atdzima arī mūsu vīrišķīgā drosme. Vecās krievu imperijas laikā latvieŗi šīs imperijas armijā skaitījās labākie un priekŗzīmīgākie kaŗavīri. Cara armijas atsevišķās daļās lielum lielā apakŗvirsnieku kadru daļa, resp. armijas audzinātāju daļa, komplektējās no latvieŗiem. Latvietis „unteroficiēris“ — tā krievu pulkos bija parasta parādība. Latvieŗu savvaļnieks un vēlāk arī latvieŗu virsnieks bija iecienīts kā kārtīgs un

disciplinēts militārās saimes loceklis. Mēs paši savā laikā nebūt nenojautām, kādu kvantitatīvu un kvalitatīvu lomu cara armijā bijām spēlējuši. Tikai latviešu strēlnieku pulkiem nodibinoties un šiem pulkiem „krievos“ dienējošos latviešus pārņemot, kļuva skaidra šī izcilā loma. Krievi ar lielu negribu toreiz šķīrās no latviešu karavīriem un latviešu virsniekiem, nožēlodami viņu pārceļšanos latviešu pulkos.

Bet mēs mazliet aizskrējām uz priekšu. Nepieciešami vēl pieminēt 1905. gadu. Šajā vētrainā gadā, kā zināms, dibinājās t. s. kaujas друžinas, dzimtās zemes atbrīvotāju друžinas, kas uzrādīja sīvas kaujas spējas un pārgalvīgu drosmi. Tukumieši, rūjienieši, saldenieši, tirzieši un daudzu citu novadu agrārieši-nacionālrevolucionāri organizējās skrejošās kolonās, darināja un kaldināja ieročus, lai pašaizliedzīgi vērstos pret tiem, kas apspieda tautu un verdzināja zemi. Var teikt, ka pēc ilgiem padevības un verdziskas paklausības gadiem taisni 1905. gadā pirmo reizi spilgti uzliesmoja mūsu tautas kareiviskums. Protams, šis kareiviskums vēl nevarēja pieņemt organizētas formas. Politiskie spaidi drīz vien atkal nomāca pamodušos militāro dziņu. Bet latvietis-cinītājs tomēr bija modies un viņš vairs neiesnaudās.

Neiesnaudās līdz strēlniecības laikam, līdz atbrīvošanās sākumam. Ar strēlnieku pulku dibināšanu, patiesību sakot, ir jāsāk arī mūsu armijas vēsture, kā poļi savas armijas sākumus skaita no Jozefa Piļsudska leģioniem. Tas jau ir tas īpatais stāvoklis mūsu tautas organizācijas tapšanas jaunākā vēsturē, ka Latvijas armija, vai Latvijas militārā vara tapa vispirms, un tikai pēc tam Latvijas valsts. Pirmā atviegloja otrās dzimšanas moka ļoti jūtami, jo, kā to rāda statistika, piem. atbrīvotājos nospiedošā pārsvarā bija taisni strēlnieku virsnieki.

Strēlniecības laiks mums deva pirmo militāro slavu. Tā nebija vairs strēlnieku slava vien, kas gāja pasaulē, tā bija jau pašas tautas slava, kas šo tautu padarīja zināmu visā pasaulē. Astoni strēlnieku pulki nepilnu divu gadu laikā nevien atdzemdēja latviešu militāro māku, bet izcēla arī nevienam nezināmo Baltijas jūras cilti varonīgas tautas slavas pakāpē.

Līdz tam laikam neviens nebija zinājis un nebija spējis iedomāties, ka šie zilacainie arāji var būt arī tik pašreizējīgi karotāji. Atklājās noslēpums: latvieši ir nevien krietni ražena darba darītāji, bet arī pirmklasīgi cīnītāji!

Militārā prasme un militārā slava mums nāk līdz jau no mūsu valstiskās tapšanas. Tas ir labi. Tas ir pat lieliski. Ir tuvi, ir tāli ļaudis nu zina, ka mēs neesam ar kailu roku ņemami grūtā brīdī. Bet tas ir labs nākamības avanss.

Savas kareiviskās gatavības briedumu mēs saņē-
mām atbrīvošanas cīņās. Te mūsu bruņotie spēki dabū-
ja savu organizāciju, te viņi arī pieauga (atbrīvošanās
cīņu noslēgumā), līdz visai iespaidīgam skaitliskam vare-
numam — 70.000. Savu militāro zināšanu, savu varonī-
bu un gatavību mirt par savu zemi mēs pierādījām tieši
šais cīņās. Bermonta padzišana, vācu satriekšana pie
Cēsīm, lielinieku atsviešana aiz mūsu etnogrāfiskām ro-
bežām — viss tas liecināja, ka te operē nevis gadījuma
daļas vai bandas, bet regulāra armija ar noliedzamu
un slavas pilnu nākamību.

Krīt ārkārtīgā svarā, ka mūsu armija ir tapusi nevis
mierīgas atmosfēras apstākļos, bet cīņu ugunīs. Viņai
lidzi nāk asins kristība, kas dvēsmos mūsu karavīru sir-
dīs turpmāk un arvien un visos laikos. Cīņu ugunīs ta-
pusi, par patiesu cīnītāju savu nacionālo ideālu labā tā
arī paliks.

Mums, latviešiem, nav jāvairās savas kareiviskās
mākas un gribas. Mums nav jāvairās savas militārās
slavas. Nē. Šajā vietā, kur satek jūras un kur krusto-
jas Eiropas ceļi, nevar pastāvēt mierīga un miegaina,
pastorālā garā audzināta ganu tauta.

Mums senā pagājībā māj varoņa Lāčplēša leģenda.
Vēl tuvāk mums stāv Nāves sala un Tireļa purva posts
un mokas. Pavisam tuvu aiz mums gulst atbrīvošanas
uzvaras un valsts izcīnīšanas slava. Tas nozīmē, ka
mums ir sava kara slavas vēsture, dižena un skaista va-
roņslavas vēsture, kuŗas garā jāaug un jātop mūsu jau-
natnei. Viņas rindās nekādām pacifistiskām idejām vai
tendencēm nav vietas. Aplamas, vīrišķu drošmi sain-

dējošas idejas ir jāizslēdz no latviešu jaunatnes atziņu un redzes aploka.

Ne jau aiz liekas dižošanās mūsu pulku karogos kaist skaistākie, latvju patriota sirds diktētie vārdi. Pievedīsim tos šē vienkop.

Pirmam Liepājas kājnieku pulka karogam ir uzraksts — „Tēvu zemes mīlestību, mēs ar darbiem rādīsim!“

Ventspils kājnieku pulka — „Visu priekš Latvijas!“

Jelgavas — „Mēs iesim tur, kur tēvuzeme sauks!“

Valmieras — „Pirms dzimtenei brīvību dēli spēj pirkt, būs karogam varoņu asinīs mirkt!“

Cēsu — „Par tēviju!“

Rīgas — „Labāk savu galvu devu, nekā savu tēvuzemi!“

Siguldas — „Šurp, jaunekli, ar vēju spārniem trauc, kad Latvija tev' brīvīb's karā sauc!“

Daugavpils — „Par Latviju!“

Rēzeknes — „Nem tēvuzeme — tavs esmu viss!“

Aizputes — „Tava tauta nezudīs, kad tu iesi mirt par tautu!“

Dobeles — „Es karā aiziedams, sirdi slēdzu akmenī, Aust gaismiņa, lec saulīte, plīst akmens skanēdams!“

Bauskas — „Labāk manu galvu ņēma, nekā manu tēvuzemi!“

Visbeidzot, jātnieku pulka karogu rotā vārdi — „Dievs, Tēvija, Pulks!“

Šiem skaistajiem lozungiem sekojot mūsu tauta kļūst savā patriotismā pilngadīga un savā militārā gatavībā droša un varena.

Sekojot šiem lozungiem, latviešu patriots pildīs vienu no saviem augstākiem pienākumiem, no kuŗa mūsu zemē nedrīkst atteikties ne viens garīgi un fiziski vesels pilsonis.

Cīnīdamies par jaunās brīvvalsts iekšējo stabilitāti, viņš pakāpeniski sagatavos sevi un savu apkārtni tam varbūtējam ļaunam gadījumam, kad valsts var tikt apdraudēta no ārienes. Tādi gadījumi nebūt nav izslēgti līdz tam laikam, kad būs nokārtoti visi lielie, vēl nenokārtotie, starptautiskie konflikti. No šejienes divkārtšais latvju patriota praktiskais uzdevums: tagadnē likt sevi

aktīvi lietā iekšējās valsts drošības nostiprināšanā un nākamībai sevi sagatavot lielāka mēroga cīņas darbam par valsts teritoriālo neaizskaramību.

Apzinīga valsts pilsoņa militārā gatavība ir priekšnoteikums valsts iekšējai un ārējai drošībai. Militāri saprātīga un atjautīga tauta nekad netiks ļaunu notikumu pārsteigta un nekad arī neizklīdis pasaules vējos tādā jūklainā avju barā, kā tas notika bēgūlīgajos 1915.—1919. gados.

Tāpat valsts drošums, viņas neapšaubāmā nākamība mūsu dienās kļūst atkarīga vēl no citiem faktoriem. Tas ir viņas saimnieciskais un morāliskais spēks, kas, ieblaķām militārai gatavībai, guļ turpmākās nesatricināmības pamatos. Tāpēc latvietis nekad nav kaņavīrs vien, viņš ir arī saimniecisks cēlējs un tautas pašapziņas aktivizētājs.

Apvienojot sevī visas šie minētās pozitīvās pamatīpašības, latvietis neatturāmi virzīsies uz savu lielo mērķi: militāri sagatavotu, saimnieciski stipru un kultūrāli ziedošu valsti.

Un ir tikai viena lieta, kas no mums prasa dzīvību un kuŗa mums arī ir jāatdod, kad to prasa. Tā ir tēvzemes drošība, resp. viņas pastāvēšana, kas šo upuri no mums prasa. Ļoti pareizi un raksturīgi to ir pasacījis dzejnieks mums visiem zināmā dziesmā:

„Šie kauli, šī miesa,
Šis gars un šī sirds
Ir tēvu zemes tiesa,
Kamēr vēl saule mirdz
Kur solīti iemu,
Tur tēvu zemes krūts,
Un par ikkatru ciemu
Vēl vecais pērkons rūc.

Bet brīdī, kad kaŗi
Pār tēvu zemi iet,
Lai tēvu-tēvu gaŗi
Man kaŗa dziesmu dzied.
Tad asinis lieŗu
Par Latviju es,
Un droŗi nāvē ieŗu
Dēļ savas dzimtenes.“

9. Tēvzemes slava

Katras valsts pilsoņa pienākums ir celt savas valsts godu un slavu. Arī latviešu patriota pienākums ir darīt to pašu. Patiesībā katra darbošanās vispārības labā ir slavas darināšana dzimtai zemei. Ja mūsu tautas turība un labklājība tiek daudzinaāta arī aizrobežā, tad tā ir mūsu tēvzemes slava. Ja mūsu valsts vadība tiek atzīta par saprātīgāko un tālredzīgāko, tad tas ir gods un slava mūsu zemei. Ja mūsu māksla lauž šauri nacionālos rāmjus, un viņas izcilākie darbi kļūst zināmi ārvalstīs, tad tā ir slavas darināšana tēvzemei. Ja mūsu sportisti gūst pirmās vietas ārvalstu starptautiskās sacensībās, tad tā ir tēvzemes slavas celšana. Ja mūsu ražojumi iegūst pirmās godalgas ārzemju izstādēs, vai ja šie ražojumi no svešzemju patērētājiem tiek daudzinaāti kā labākie, tad arī tā ir slavas darināšana savai dzimtai zemei.

Iziedami starptautiskā arenā ar kādu nebūt izcilu savu darbu, mēs aizmirstām visu personīgo un domājamo vairs tikai par savu zemi, savu tautu un savu valsti, kurās labā mēs darbojamies, kurū cejam slavā un godā. Katrs solis, ko mēs spējam aiz savām robežām, nevilus notušē mūsu patīgās, egoistiskās dziņas un izjūtas un nostāda mūs tajā zemē, kurā mēs esam, par mūsu valsts un mūsu tautas pārstāvi, reprezentantu, ja arī mums šī misija oficiāli nebūtu uzlikta. Tas ir katra apzinīga savas tautas locekļa veselīgais, nacionāli egoistiskais instinkts, kas svešumā mums liek uzmanīties, palikt saprātīgiem un uzvedīgiem, ja iespējams, būt pārākiem par turienes tautu pārstāvjiem. Nedarīt kaunu sev un savai zemei — tā ir devīze, kas rakstīta mūsu asinīs. Un šis asinis runā spilgtu valodu pat pie visvienkāršākiem savas tautas pārstāvjiem. Grūti, ja ne pat neiespējami būs atrast tādu mūsu tautas locekli, kurš svešu laužu priekšā noniecinātu savu zemi un tās apstākļus, kurš peltu savu

tautu, viņas dzīvi, viņas tikumus un parašas svešu ļaužu priekšā. Neviens neskubināts, dzimtās zemes mīlestībā pat „neapmācīts“ cilvēks ar visu krūti iestājas par savu tēvzemi, ja dzird par viņu ļaunu runājam, un šis ir tas veselīgais, savai tautai piederīgā locekļa instinkts, kas nevienā skolā nav iemācāms, bet kas snauž ikvienā no mums „kopš bērna kājas“.

Mēs priecājamies par visu, kas mūsu tēvzemei nāk par labu un skumstam par visu, kas viņai nāk par ļaunu. Cildeni vārdi, uzteikšana, suminājumi, viss tas, kas dzirdams par mūsu zemi svešos tālumos, sajūsmina mūs līdz sirds dziļumiem un dod mums jaunus spēkus turpmākai dzīvošanai un turpmākām dzīves cīņām. Politiskās atkarības laikos mēs bijām lepni uz to, ka mūs daudzinaja kā čaklus darba darītājus daudzās ražena darba nozarēs un ieskatīja kā gandrīz vai neatvietojamus darba speciālistus un darba vadītājus. Mūsu militārās mākas atdzimšanas laikā (strēlnieku cīņas) mēs bijām lepni uz to, ka ieblakām frančiem un angļiem, gandrīz vai vienīgi spējām kvalitatīvi mērīties ar Eiropas rūdītiem karotājiem — vāciešiem. Atbrīvošanas cīņās mūsu kareivisko pārākumu un trieciensparu iepretim ienaidniekiem ārvalstis novērtēja kā vienu pret 6—8. Kad karš pagāja, tad mēs galīgi nopostītā un izlaupītā zemē pratām celt jaunu dzīvi no nekā, pratām visīsākā laikā saimnieciski atkopties un politiski nostabilizēties. Mūsu nekur un nekad nemācītie diplomāti prata izcīnīt valsts atzīšanu un pat kļuva par Baltijas starpvalstu lietu vadītājiem Eiropas politiskā koncertā (Z. Meierovics — Bulduri u. c.). Būdami līdz tam valstiskā darba neprašas, mēs pakāpeniski sākām dziedēt savas zemes rētas, ar neticamu atjautību mēs izlīdām no divu lielvalstu (Krievijas un Vācijas) pārspēka žņaugiem un nostiprinājāmies kā militāri, tā saimnieciski, politiski un kultūrāli. Istā kaķu koncerta un brēcienu kņadā un denunciaciju tvanā mēs izvedām lielo reformu, ar cietu, pat nežēlīgu roku novirzīdami pie malas tos vecos, līdz tam valdošos slāņus mūsu zemē, kas mūsu tautai liedza fizisku un garīgu attīstību.

Mēs cēlām augšup sagruvušās saimniecības, viņu ēkas, stacijas, skolas, dievnamus un rūpnīcas. Mēs tīrījām laukus no dzeloņdrātīm, līdzinājām ierakumus, uzplē-

sām atmatas, būvējām ceļus, vairojām sējas platību un ganāmpulkus. Maz gados mēs atguvām savai tautai darbu un maizi, bet viss tas vēl pa lāgam nebija padarīts un noticis, kad mēs sākām jau domāt par dzīves krāšņumu un dzīves skaistumu. Mūsu tēvzemes slava mums bija ceļama ne tikai šauri praktiskiem, bet arī daļuma un zinību darbiem. Vēl mums pa daļai trūka māju aizvēja un dienišķās maizes, bet mēs jau pulcējāmies savām lielajām dziesmotām sanāksmēm (vispārējie dziesmu svētki), veidojām augstākās skolas, krājām un atrakām senatni (folkloru), kuplinājām savu grāmatniecību, cēlām muzejus un skatuves, ar savām krāšņām Dieva un Laimas dotām balvām braucām pāri jūrām, svešām tautām rādīties. Arī šī rādišanās bija vajadzīga, lai mēs varētu pastāvēt, un mēs pratām to darīt.

Baltijas jūras mala, ar savām it kā snaudošām tautām sāka dzīvot un elpot. Baltijas jūras mala atguva vārdu. Pazuda guberņas, iznira valstis. Tautas, kuŗas neviens nezināja, kuŗu eksistenci neviens neminēja (varbūt vecu zinātnieku, putekļu un zirnekļu tīklu klātā kabinetā atskaitot), cēlās no simts gadu gara miega un saimnieciskas nevarības un nospiestības un pateica: nācīju lielās saimes vidū mēs esam līdztiesīgi, — mēs dzīvosim brīvi un lepnī!

Latviešu tēvzemes slava jau bija likta viņas neatkarības šūpulī. Gara, jo gara rinda ir jau to notikumu, kas šē tapdami ir pāršalkuši tautu robežas un darijuši pasaulei zināmu mūsu dzīvošanu. Uz mūsu valsts tapšanas grūtā, bet gaišā fona nav plankumu, kas šo dzīvošanu apēnotu. Kaŗā un darbā — kā īsta varoņcilts — mēs esam sev ņēmuši vārdu pasaules sabiedrībā un atraduši vietu šīs pasaules tālajā klajā. Tā ir mūsu pašu vecā vieta, no kuŗas mēs, kopš senās un leģendārās ienākšanas, nekad un nekur projām neesam staigājuši. Šē mēs dzimstam un augam, šē mēs mūžu misiju veicam un nomirstam, šē pāri staigā mūsu paaudžu paaudzes, Dieva gribu piepildīdamas. Šē mēs arī paliksim visos mūžos, savai mūžīgai tēvzemei slavu celdami.

Debestēvam ir paticis, ka šē mēs vairāk ceļamies, kā klūpam. Tikai īsu mirkli iestīgdami politikānisma

purvā, tikai neilgus gadus svešam garam un svešiem dzīves paveidiem kalpodami, mēs atkal cēlamies (15. 5. 34.) mundrai un spēcīgai dzīvošanai, necerēti veiksmīgā kārtā nododami savus likteņus nemaldīga vīra rokās, kas tagad ceļ mūs arvienu augstāk un augstāk labklājības un slavas kāpēs. Taisni ar 1934. g. 15. maiju ir sācies mūsu tēvzemes īstais slavas cēliens. To, ko mēs līdz tam bijām darījuši katrs atsevišķi un bez plāna tēvzemes cieņas un goda labā, tagad dara valsts vadība nebijušā ierosmes un darba centības spilgtumā. Ja mūsu vecā daina ir runājusi, ka latvietis tēvzemes mīlestību vispirms rāda ar darbiem, tad šis laiks, kad tiek darīti vēl nekad nebijuši darbi, šo veco pravietojumu taisni piepilda. Šis ir laiks, kad mēs tēvzemes slavu darinām darbiem, jo nekad mūsu zemē nav bijis tādu darbu un tādu pasākumu, kā tagad. Un kāds gandarījums ir dzirdēt, ka to atzīst jau pasaule!

Palūk, dāni dod Dr. K. Ulmaņa sīku biografiju un apzīmē viņu par zemes dvēseli, kas nenogurstošā darbā mēģina panākt tautas un zemes uzplaukšanu. Pazīstamais franču žurnāls „L'Europe Nouvelle” ievieto rakstu, kurā visai atzinīgi novērtē korporatīvo režīmu Latvijā. Rakstā atkal izcelta valsts prezidenta Dr. K. Ulmaņa lielā loma Latvijas valsts dzīvē, un aprādīts, ka jaunajam režīmam pastāvot, valdība attīstījusi lielu rosību visās valsts dzīves nozarēs.

Igauņu laikraksts „Postimees” ievieto rakstu par latviešiem, kurā cildina latviešu labo īpašību — patriotismu. Šinī rakstā autors apbrīno to dedzību, ar kādu latvieši veikuši lielu darbu, lai saviem kritušajiem vāroņiem sagādātu tik krāšņu atdusas vietu, kādi ir Brāļu kapi.

Raksta beigās autors ieteic no latviešiem mācīties, kā rīkoties, lai piespiestu tos valsts pilsoņus — valsts valodas nepratējus — pienācīgi respektēt valsts valodu, un nobeidz tā: „Lai arī mēs (igauņi) visu to panāktu, tad mums savā ziņā jāklūst par latviešiem.”

Un tā jau raksta angļi un čehi, un zviedri, un amerikāņi, un somi un itāļi. Tas viss vienā nedēļā.

Ar savu darba centību, ar savu jauno celtniecisko laiku mēs izejam pasaulē un ieejam vēsturē.

Mūsu tēvzemes slava, kas ir mūsu ilgainākā un karstākā vēlēšanās, vairs neapsiks, bet vērsies arvienu tālākā plašumā.

Kāda laime dzīvot šinī darba prieka un darba spara laikā!

10. Tālie ceļi

„Ceļaties ceļa vīri,
Nu ir laiks ceļu braukt,
Nu dziedāja ciema gaiļi,
Nu ezera gaigaliņi!“

Daina.

Priekšpēdējā nodaļā — latviešu patriots un viņa pienākums pret savu tēvzemi — mēs, protams, necentāties dot katra krietna un godīga latvieša pilnu pienākumu kodeksu pret savu dzimteni. Tas arī šinī, kaut arī samērā garā darbā nebija iespējams. Mēs centāties tikai uzskaitīt vispirmo, galveno pienākumu virkni. To pienākumu virkni, uz kuŗu balstās pati mūsu garīgā suverenitāte, pati dzimtenes kalpības dziļākā jēga. Šo pienākumu virkni neapšaubāmi varētu vēl tālu turpināt (pienākums pret dzimto baznīcu, pret nacionālo kultūru, pret tautas vienības ideju, kā jaunu un ārkārtīgi svarīgu priekšnoteikumu mūsu pastāvēšanai; tad varonības kults, tradīcijas u. t. t.). Sevišķi t. s. intelektuālai sabiedrībai viņas uzdevumu loks ir tāls un plašs. Tāpēc mēs paliekam ticībā, ka attiecīgie secinājumi no tā, ko no mums prasa dzimtene un viņas idejas pareiza izpratne, radīsies paši no sevis.

Šajās beigu piezīmēs gribētos vēl atzīmēt vienu: kādas mūsu sabiedrības daļas aplamo uzskatu, ka ar neatkarības izcīnīšanu un ar valsts nodibināšanu visi mērķi jau būtu sasniegti, visi ideāli reālizēti, un ka latviešu patriotam, kas tomēr grib strādāt savas dzimtās zemes labā, vairs nebūtu še nekā tāda liela un cēla, kur savu roku pielikt.

Jūs tak esiet dzirdējuši ļaudis, kuŗi saka, ka mūsu laikos vairs neesot mērķu un ideālu.

Jūs esiet arī dzirdējuši ļaudis, kuŗi apgalvo, ka ar valsts nodibināšanu esot jau viss sasniegts, un ka tagad neesot vairs par ko cīnīties.

Jūs esiet arī dzirdējuši, ka cilvēkus māj nost pesimisms un ka tāpēc tie nereti izvēlas kā pēdējo izeju... nebūtību.

Viss tas ir dzirdēts liku likām, kāpēc paliek iespaids, ka latvieša-censoņa stāvoklis šajā laikā nav apskaužams, un ka tādām cilvēkam cits nekā neatliek, kā „laisties dibenā“.

*

Tāpēc vēl šie gribētos runāt par to, cik nevietīga un aplama ir šo garā vājo ļaužu gaušanās. Droši vien tie, kas tā runā, būs t. s. pagājības „iedragātie“ latvieši, kuri vienkārši neprot iekļauties jaunās dzīves norisē. Tie ir cilvēki, kuri sev līdzī nes veco laiku psīchi, kuri nespēj garīgi pārkārtoties, un neprot arī rast tālākos uzdevumus jaunam cēlienam, kad vecais cēliens beidzies. Katrā ziņā tā nav mūsu intelektuālā sabiedrības labākā, bet gan gaudenākā daļa, kas nekad dzīvi nav virzījusi un arī nevirzīs. Tomēr... kas ir šie ļaudis, kas vēl tagad prasa, lai viņus dēvē par melancholiķiem, vai pat holeriķiem?

*

Paraugaties uzmanīgāki sev apkārt, un jūs ieraudzīsiet veselas kategorijas „vājo ļaužu“, kuri netrūkst nevienā valstī pēckara Eiropā.

Piem. mums savā laikā bija radusies tāda kā mūžīgo kaņotāju kasta, kas pasaules karām beidzoties vēl arvienu alka kāda nebūt militāra kaujas uzdevuma. Tie bija savā ziņā tādi jauno laiku „landsknechti“, kas tagad nekur nevar piemēroties. Tāpat mums ir vēl tagad profesionāli partiju laika politiķi, kuri domā, ka bez viņu „politikas“ dzīve nav dzīve. Bez tam mums ir vesela rinda neveiksminieku, kuri kādreizējos revolūcionāros laikos no sabiedriskā savilņojuma augstu uznesti pie varas un pēc tam notriekti zemē. Ir arī vienkārši psihiski slimi cilvēki, kuri iedragājušas gājušās vētras un kuri tāpēc nekādam pozitīvam darbam nav spējīgi.

Vai brīnums, ja viņi ir pirmie, kas brēc par ideālu

un mērķu trūkumu, kas neredz, ka šajā zemē ir vēl milzums lielu uzdevumu un kuri tāpēc vienīgo apmierinājumu saredz Hadesā?

*

Man nāk prātā domas, ka uz vecās Eiropas kultūras fona mēs, kā tauta, kas vēlu sākusi dzīvot patstāvīgu dzīvi, esam vēl tikai tādi provinciāļi. Tāpēc kaut vai šajā laukā vien mums priekšā guļ milzums darba, milzums problēmu un tamlīdz arī milzums tālu mērķu un nolūku. Tie, kas domā, ka ar zemes (teritorijas) iekarošanu un durkļu iespraušanu zemē viss jau padarīts, bezgala maldās. Ir tak pavisam otrādi: izkaŗota ir tikai iespēja celt un strādāt. Izveidots ir tikai trauks — ārējā čaula, bet saturs vēl nav radīts un iekšā liets. Latviski īpatnējā un vērtīgā satura darināšana tikko no kara ceŗla izceltā traukā — tas ir ilgstošs, liels un bezgala skaists darbs. Kā gan šī vienkāršā patiesība vēl nav nākusi prātā dažādiem tālāko latviešu tautas attīstības gaitu nezinātājiem?

*

Es padomāju par to lietu labi un redzu sekošo: mūsu mākslas (īpaši glezniecības) vēsture ir sākusies tikai ap kādu nebūt 1800.—90. gadu (A. Alksnis un A. Baumanis). Un kaut vai tā būtu sākusies „jau“ ap 1850.—60. gadu (K. Hūns un J. Fedders), arī tad tā ir vēl tikai pastarīte, kurai nav pašai sava vārda un stingri nacionāla kolorita. Mūsu patstāvīgā literatūra ir sākusies tikai ar Jura Neikena „Bāri“ vai „Oliņiem“ (1865.). Mūsu avīžniecība, ja neskaitām patriarchali-aizgādnieciskās „Latviešu Avīzes“ (1822.) savus drošos sākumus ņem tikai ar 1862. g. („Pēterburgas Avīzes“). Mūsu teātris (vēl pilnīgi vāciskots), cik tālu viņa šūpulī arī meklētu, ir dzimis tikai kādā nebūt 1790.—1800. gadā, kad jaunajam Stenderam labpatika pārtulkot un pārveidot kādu dāņa Kolberga komēdiju par „Žūpu Bērtuli“.

Tāpat mūsu kaut cik apzinātā sabiedriskā domāšana nav diez kur tālāk aizvirzāma par Kronvalda Ati un

patī sabiedriskā kustība par tautas atmodas laikmetu (1860.—1880.).

Vai no visa tā jūs atskārstat, cik jauna un tā tad arī vēl zaļa ir tā gara druva, kuŗu mēs, vienā kompleksā saņemtu, saucam par latviešu kultūru?

*

Mums priekšā stāv bezgala daudz uzdevumu. Mums vajaga bezgala daudz prasmīgu roku un atjautīgu prātu, lai izkoptu līdz pilnībai tos pasākumus, kas aizvērti nepilnu gadsimtu atpakaļ. Mums ir vēl tikai griba, bet nav arodnieciskas virtiozitātes. Mums ir vēriens, bet nav tehnikas. Mums ir milzums vielas, ko smeļam no pagātnes, bet nav šīs vielas pilnskanīgas apdares. Bez mēra daudz mums ir vēl jācenšas un jādara un jāveic, lai varētu sākt runāt par savu nacionālo garīgo pilnāsību un pilntiesību!

*

Un ja šīs lietas stāv tā, vai tad tikai tagad vēl nesākas viss tas lielais darbs un visi tie lielie uzdevumi, pie kuŗiem mēs vēl nemaz neesam līdz šim klātu tikuši? Vai visās mūsu gara kultūras nozarēs un visās branžās nav vērojams tikai neizgruzdis līdzums, vai neiekopts celmājs? Tiesa gan: Boriss Vippers jau tagad saka, ka visam mūsu nacionālās mākslas tapšanas gājienam varot dot dēvējumu: teiksmainais reālisms. Tā tad cilvēki — savas lietas zinātāji — savrūpu latvju mākslas vai kultūras sektoru uz vispārējā Eiropas tautu kultūras gājienu fona jau saskata. Un tomēr tas ir tikai sākums. Tas ir tikai — vērojiet mūsu gaitu tālos ceļus! — provinciālisms, diletantisms, haltura. Balstoties ar vienu elkoni uz savu seno mantojumu (folkloru, dainas, arhaioloģiju), mums ir jāceļ pirmā, varenā un vēl nebijusi latvju nacionālā gara kultūras pils, kas, ar saviem torņiem sniegdamās debesis, vēstītu Eiropas vectautām, ka arī šie divi miljoni, kas mīt Baltijas jūras krastos, reflektē uz savu „es“ un šo „es“ vispasaules lielā kultūrālā gājienu sašķaņā prot ienest!

*

Ir brīnums, ka šo lielo uzdevumu laikā vēl pastāv cilvēki, kas neapjēdz, ko viņiem darīt. Taisni tagad, pēc 1934. gada 15. maija, ir tik daudz mērķu, tik daudz centienu un ideālu, kā vēl nekad. Vajaga tikai izprast laiku. Vajaga tikai sirds kvēluma, kas skubinātu: nāc un dari! Un ja tu no sava Dieva esi darināts tā, ka tu nespēj šim lielajam kultūrālajam gājienam savu plecu pielikt, ja tevi Laima ir laidusi pasaulē kā intelektuālā darba neveiksminieku, tad rodi sev citu robu, kur tu vienlīdz derēsi lietai. Ar zemi! Dārdini laktas veseri! Brauc jūrā! Tirgojies! Cel latvju valsts saimniecisko labklājību, bez kuŗas nekāda nacionālā gara virsbūve nevar pastāvēt!

Esi cienīgs sava lielā laika un neņaudi par mērķu trūkumu! Ja tu strādāsi šim laikam, tad tu būsi strādājis arī visiem laikiem.

Un no visiem latvju likteņu laikiem lielākais taču gan ir šis!

*

Mēs esam jau tikuši tik tālu, ka maizes, siltuma, pamjunta, gaismas un apģērba mums ir diezgan, vai gan drīz diezgan. No 1919. gada bada un aukstuma līdz 1935. gada labai iztikšanai — vai tas nav labi strādāts? Kas gan nu vairs lai spētu ļaunā prātā apgalvot, ka latvieši neprot saimnieciskās celtniecības mākslu, ka viņi neprot savā zemē nokārtoties cilvēcīgai, vai pat branġai dzīvošanai? Tādu apgalvotāju nebūs. Mūsu panākumi — neraugoties uz demokratisko pārmērību laika visai ilgstošo bremsējošo iespaidu — ir rokām taustami. Neatkarības pirmie pusotra desmita gadi ir devuši ļoti, pat neatsverami daudz. No trūkuma uz cilvēcīgu dzīvi, no cilvēcīgas dzīves uz turību — tāds ir bijis mūsu gājiens pirmos brīvvalsts pusotra desmita gados.

Vai tad nu nav laiks padomāt par kaut ko citu? Par to, kam vēl jānāk pēc materiālās peticības?

*

Lielākas garības, lielāka dvēseliskuma un dvēseles skaidrības meklēšana drīz taps par visas intelektuālās sabiedrības piederumu. Visos laikos ir bijis tā, ka pēc

jukām un sabrukuma nāk materiāla revanža cēliens, bet tūlīt tam seko jauni garīgi meklējumi — pati gara kultūras atdzimšana. Šos laikus mēs piedzīvosim, ceļā uz turieni mums jābūt. Ja valsts pirmos gadu desmitos mūsu gara kultūra palika novārtā tāpēc, ka šajos gadu desmitos cilvēkiem nācās vispirms atgūt materiālo labklājību, kurā tie pazaudēja kara un revolūcijas gados, tad turpmākos desmitos nāksies vest cīņu par savas gara kultūras atgūšanu. Tā ir nenoliedzama patiesība, ka taisni tāds un ne citāds gājiens ir mums priekšā. Tāpēc mums jāgatavojas šim nākamam saulainam gājienam. Tie būs vispirms jaunie latviešu laudis, kas nāks kā maiņa aizejošiem veciem. Tie nebūs jaunie rakstnieki, dzejnieki, tēlnieki un mūziķi vien. Tie, droši vien, būs arī mūsu jaunie zinātnieki, mūsu pašu jaunie teologi, mūsu audzinātāji, visa mūsu jaunradošā akadēmiskā jaunatne, kas uzņemsies uz sevi pateicīgo lomu — veidot jaunu, veselīgu, spēka pilnu, dzīves priecīgu un skaistu nākamību.

Tā jābūt un tā būs.

*

Jūs atceraties apmulsumu, kāds savā laikā pēc valsts izkarošanas, vai pareizāk: pēc pirmās liksmošanās valdīja par šo izkarošanu? Zemei bija apvilktā strīpa ar zobenu, savās etnografiskās robežās bija nodibināta valsts — šķiet viss jau bija sasniegts? Un tomēr iestājās apmulsums! Tas notika tāpēc, ka mēs pēkšņi vairs nezinājām, kas tālāk darāms. Bija tak skaidrs, ka ar maizi vien mums nepietiks. Jā, kas tad vēl bija jādara? Vai vispār kas vēl bija jādara, izņemot maizes pelnīšanu un papriecāšanos brīvā stundā? Vai nu neiestājās mūžīgās pieticības, nekā nedarīšanas un mierā sēdēšanas laiks, kas galu galā atkal varēja kļūt pa plēnēšanu un lēnu miršanu?

*

Mēs neatskārtām pirmā brīdī, ka nedarīts bija tikai pus darba. Mēs bijām izveidojuši tikai trauku, bet mums tak nebija satura, ko liet šajā jaunā traukā iekšā. Sava latviskā satura katrā ziņā nebija. Gara dzīvē viss

bija svešs, viss bija aizgūts un patapināts. Kas lai toreiz būtu domājis par savu nacionālu kultūru?

Šo patiesību mēs atskārtām ne uzreiz. Tikai pakāpeniski. (Man gribētos zināt to cilvēku, kas pirmais par to toreiz minēja.) Vairums tak domāja, ka mēs būsim univerzāllaudis, pasaules pilsoņi, kosmopolīti. Angļu francis, vācu mēle, franču manieres, slāvu vēriens — lūdzu viņš pats te nu bija — jaunās Latvijas pilsonis!

*

Tagad mēs jau zinām, kas mums jādara. Varbūt mēs to jau zinājām arī partiju laikā (vismaz šī laika piektā cēlienā), bet toreiz nebija ļaužu starp valsts vadītājiem, kam šī lieta „gulētu pie sirds“. Toreiz tikai atsevišķi entuziasti savos kabinetos, laborātorijās, darbnīcās, un ateljē sapņoja par īpatu, nacionālu gara dzīvi, par jaunu nacionālu kultūru, kuŗa vienīgā, kopā ar cilvēcīgu materiālo iztiku, noteic visai grodi nolikto lietu: kas attaisno valsts pastāvēšanu? Priekš kam šai tautai vajadzīga savrūpa valsts organizācija?

Tagad visu to lozungos un devīzēs deklarē un klāsta pati valsts. Pati valsts vadība virza mūs pretim jaunai latviskai gara dzīvei. Vai mēs to pietiekoši atskārstam un šos jaunos spārnotos lozungus pildām? Vai mēs saprotam, ka no tiem jāizaug mūsu jaunajai dzīvei?

*

Visas vērtības dzimst tikai nācijas klēpī. Pat viscilvēciskākās vērtības. No atsevišķu tautu sietiem ziedu pušķiem savijas viscilvēcības skaistais vainags. Nācija sevi attaisno tikai ar savdabīgu, īpatēju, nacionālu kultūru, kāda ir un var būt tikai viņai vienai. Tas ir arī mūsu pastāvēšanas pirmais priekšnoteikums. Viņš jāpilda. Nākamie gadu desmiti lai būtu tie jaunās nākotnes tilti, pa kuŗiem mums jāstaigā. Tilti, kas ved uz latviskās gara pilnības un gara dailes valsti. Uz aizsaulīgo Spīdolas valsti.

*

Mēs nedrīkstam domāt, ka mēs to nespējam. Kopš 1934. gada pārkārtošanās mēs zinām, ka mēs spējam visu. Un ne jau mēs vienī paši to zinām (lai tālākais būtu teikts maziem). Nesen atpakaļ pie mums viesojās franču profesors Redslobs. Ko viņš toreiz teica? „Latvija būs un pastāvēs! Jūs varat būt lepni uz to un ticēt savai tēvijai! To es saku jums kā francūzis, kā neitrāls cilvēks: jūsu lieta ir liela un droša!“ Pie tāda mūsu atzinīgu ievēribu saistoša slēdziena nāca (citēju pēc kāda laikraksta) Redslobs savā priekšlasījumā mūsu universitātē par tautību problēmu. Viņa priekšlasījumā īstenībā nebija nekā pārsteidzoša, nekā tāda, ko mēs paši nebūtu zinājuši. Ka Baltijas valstis ir radušās zem nacionālitates principa, ko ietekmējusi vēlēšanās izlabot vēsturisko netaisnību. Ka latviešu tauta ir autentiska un klasiska. Ka tai ir viss, ko var prasīt no nācijas: sava valoda, kas ir viena no vecākām, tīrākām un vēsturiski vistuvāk stāvošām primoridiālām valodu avotam. Ka tā ir rase šī vārda skaidrākā nozīmē, ko neviens neapšaubīs. Ka tai ir vienojoša ticība, tai ir sava īpatēja vēsture, kas bijusi tik cēla, bet skarbu ciešanu pilna. Ka vāci ar varu ielauzās mūsu zemē un pēc tam to sagrāba krievi. Ka tomēr latvieši ir pratuši tīru uzglabāt savu dvēseli, jo citādi tie nebūtu spējuši visu paciest. Ka visgrūtākos brīžos radušies cilvēki, kas pratuši aizstāvēt savas tautas un savas tēvijas intereses u. t. t. Mēs visu to paši zinām un paši to sakām: tā ir mūsu apziņa. Bet ja to saka svešas zemes zinātnieks, tad tā ir pārlicība, kuŗu mēs nevaram nevērtēt ļoti augstu. Vai šie teiktāji mūs avansveidīgi nenoskaņo mūsu gara nākamības virzienam?

*

Materiālo kultūru atguvušiem, mums ir jāsāk domāt par to brīnišķo, jauko, saules ceļu, kuŗš stāv mums priekšā, kuŗš mums jāuzņemas, un pa kuŗu mums jāiet. Man šķiet, ka nav jaukāka ceļa, par šo, nav skaistāka gājiena par šo. Jo šī gājiena viņējais gals aizstīdīzīšis tais bezgalēs, kuŗas dēvē par mūžību. Te mēs maz ko sasnīgsim 16 gados. Gaŗa celtniecība ir desmitkārt ilgsto-

šāka par materiālo celtniecību. Te mums jānomieto darbība ne uz 16, bet 160 gadiem. Un par šo ilgumu nav jāskumst. Mēs it kā pametam siku darbu un sākam lielu. Vēl nebijušu darbu. Mēs sākam darināt to īsteno un patieso Latviju, par kuŗu svētsvinīgā čukstā runājam: mūžīgā.

*

Arvienu vairāk mums jā sāk domāt par patiesi latvisko, par īpatēji latvisko visās topošās mākslas, sadzīves un arī praktiskās lietišķības branžās. Mēs tiecamies sava kolorita un sava stila. Viss tas esot panākams ar tūkstoškārtēju atkārtošanos. Kur lai mēs smelam vielu šim nebijušam veidojumam? Vienīgi no pagājības. Pie tam ļoti tālas. Lai atrautos no līdzšinējās universāldvēseles, lai darinātu patiesu latviešu cilvēku un viņam līdz viņa apkārtni, mums jā smel viela no tiem avotiem, kuŗi ir mūsu pašu. Tā ir mūsu folklorā, mūsu dainā, mūsu ornaments, mūsu archaioloģijā, mūsu parašās, tikumi un atskārtumi. Lai ceļam tos vēl nebijušā godā! Neatdarinot neko šabloniski, verdziski un strupi — veidosim jauno gara dzīvi bez tiem aizrobežu ievazājumiem, kuŗi mūs bez maz (ja valsts būtu dibināta vēl, teiksim 50 gadus vēlāk) būtu padarījuši par pilnīgiem sveša gara vasāļiem, kuŗiem no sava vairs nebūtu itin nekā.

*

Tālāk par 30—50 gadiem uz priekšu mēs neredzam. Turpretim skatīties atpakaļ mums ir ļauts vairāk gaŗu simteņus. Pretim nākamībai mēs esam akli, bet pagājībā gaišreģi. Bet arī tā ir liela laime, jo pagājība tak gan ne reti esot nākamības atslēga.

*

Visus šos gadus mēs daudz esam runājuši par Latvijas pagātni. Nekad viņa nav tik daudz cilāta kā tieši neatkarības laikā. Un tas noticis viena svarīga iemesla

dēļ: pagājība, vai vēl tālāk — senība ir mūsu vienīgā vēsturiskā bagātība. Ar mūsu neseno pagātņi, īpaši — svešu varu un svešniecības laiku mums nav ko lepoties. Politiskā aizgādniecība — (carisms) tā ir apkaunojoša padotība, kalpa — gaitnieka vai trešās šķiras cilvēka stāvoklis, ko brīvvalsts pilsonis ne labprāt atceras, vai atceras kā kaunu par tik, par cik tas nepieciešami savu likteņa, gaitu iztulkošanas labad.

*

Esam dzirdējuši pārmetumus, ka taisni mūsu vecā vēsture par daudz tiekot cilāta. Mēs forsējot paši sevi. Vēl skarbāk ir skanējuši pārmetumi par šīs vēstures atdarināšanas mēģinājumiem, resp. par veco mantu laukā celšanu no vecu lietu pūra un ievīšanu tagadējās dzīves darināšanas pinē. Ja gribat — ir saklausīti pat zaimi par „tautiskiem brunčiem“, par reliģioziem meklējumiem, par dainu „kladzināšanu“, par jauno latviešu uzpūtību u. t. t., kas it kā cērtot pāri strīpai. Ja, tik daudz nacionālās pašcieņas vājuma dažuviet vēl varam saklausīt. Un tas ir kauns, par kuŗu jārunā, lai to izdeldētu. Uz visiem laikiem. Vienmēr ir bijis gana cilvēku, kas neizprot pārdzīvojamā laika vēziena, un man šķiet, tādu cilvēku netrūkst arī tagad.

*

Kāds vecs revolūcijas teorētiskis reiz rakstīja, ka katrā dzīves pārveidībā šīs pārveidības autoriem, vai darinātājiem esot jāiet savā drosmē tik tālu, cik vien tas iespējams. Noārdīt veco, cik tik iespējams un celt jauno tik tālu, cik vien tas iespējams. Šo taktiku viņš ieteica ar to, ka pēc katriem uzplūdiem nākot atplūdi, un tie arvienu būšot mazāki un bezsāpīgāki, ja jaunās dzīves darināšanā nebūšot atpakaļskatīšanās, bet bezbailīga uz priekšu iešana — cik tālu vien iespējams. Man šķiet, ka, piemērojot šo tēzi nevis kādai, varbūt, vecā jēdziena revolūcijai, bet kaut kuŗam nacionālvēsturiskam sadzīves pārkārtojumam, tā izrādīsies dziļi pareiza. No visa tā, ko Eiropas tautas pēdējā gadu desmitā darījušas sa-

vas saimnieciskās un kultūrālās patstāvības un pašcieņas nostiprināšanas labā, nākamībai paliks taisni tas, kas darīts ar vislielāko pārliecības spēku, kas sadzīves klintī ticis iegravēts visnesaudzīgāk un dziļāk.

*

Mēs pārdzīvojām lielu un skaistu laiku, un ir gaužam žēl, ka ne vienumēr to konkrēti apjaužam un atskārstam. T. s. „kaunīgo lātviešu“, vai šaubu un glēvulības pārņemtu cilvēku mums netrūkst. Tāpēc, ja es dzirdu valodas par pārmērībām, manī vienā laikā kūšā dusmas un kauns. Kur tad ir šīs pārmērības rodamas? No kā lai galu galā mēs aiztāpinām vielu jaunās dzīves celšanai? Kādas formas lai mēs atdarinām? Kādu kolorītu savai gara satversmei lai izvēlam? Mūsu patstāvības vēsturē ir bijis tik milzīgs, vairāku gadsimtu pārtraukums, ka pie labākās gribas mums nav iespējams ņemt paraugus tuvāk kā no vecās, jau leģendārā burvībā tītās Latvijas, kas zaigo un kvēl mūžu tālē. Bez tam mūsu zemē ir tik daudz ievazāta sveša gara elementa, ka, domājot par nacionālo mākslu, nacionālo un īpatu celtniecību un latviski savdabīgu ārējās un iekšējās Latvijas uzbūvi vispār, mums nav cita ceļa, kā šie „vecie meklējumi“, kas ir mūsu pašu.

*

Latvisks dzīves stils, latvisks pasaules uzskats, pat latviska iedaba — kā tagadējo meklējumu augstākais sasniegums — tas ir tas lielais uzdevums tiem, kas domā, it kā „nu viss jau sasniegts“ un „nav saprotams, ko lai vēl tālāk dara“. Ir gluži otrādi: mums ir tikai čaula (valsts), bet viņas saturs vēl atrodas iejāva vai pirmās rūgšanas stadijā. Tāls ir vēl tas ceļš, kuram mūs jānovēd pie noskaidrotas, izkristalizētas un izstilizētas latviski īpatējas dzīves. Mēs, droši vien, visai drīz panāksim savas materiālās (saimnieciskās) dzīves pareizas formas, bet savu latvisko gara pasauli mēs meklēsim vēl ilgi. Un to atraduši, mēs viņu vēl nobriedināsim, mēs centīsimies pēc tā, lai, kā pie vecām kultūrtautām, pēc

„gaisa smaržas“ vien jau šajā zemē iebraucot, nojēgtu, kur mēs atrodamies.

Mums jāzin un jāilgojas tāda laika, kad svešnieks, šajā zemē iebraukdam, jau no pirmās robežēkas noskārtis, ka tā ir Latvija un no pirmā cilvēka, kuŗu viņš sastaps, sapratīs, ka tas ir latvietis. Tas būtu mūsu nacionālās dzīves izstilizēšanas laiks viņa pēdējā pilnībā.

*

Politiskās svešniecības laiki mums ir šē atstājuši neglītas mājas iekārtas, sadzīves nozaŗu un pašākumu un cilvēku materiāla mistrojumu. Cildenākais pašatrašanās laika uzdevums tad nu ir no visa tā nošķīstīties. Pēc tās iekārtas, kas mums bija pirms 1934. gada 15. maija, mēs šo svarīgo uzdevumu diezin kad būtu sākuši. Es domāju, ka mēs viņu nemaz nebūtu varējuši uzsākt, jo drīz vien būtu gribējuši nodarboties ar savstarpēju pašiznīcināšanos, ar tādām lietām, kā piem., ar ielu cīņām. Šinī ziņā var droši teikt, ka pie demokrātijas, viņas pēdējā izdevumā, šis darbs nemaz nebija iespējams. Lai to veiktu, bija nepieciešama visas tautas, vienotas tautas līdzdalība. Kultūrālās tapšanas procesam ir vajadzīgi pilnīgu jaunrades mieru garantējoši apstākļi, jo kara (pilsoņu kara) apstākļos nekādas gara vērtības nekad nav radušās. Šie apstākļi tagad ir nodibināti, plus radusies arī valsts vara, kas nevien šē minētos pašākumus atļauj, bet pat tos atbalsta un visādi veicina, pati iedama patiesi nacionālās valsts radīšanas avangardā.

*

Šajā laikā mēs arvienu biežāk redzam parādāmieš glezniecisku daiļdarbu ar senlatvisku motīvu. Mēs redzam literāriskus darbus ar mūsu senības sižetiem. Arvienu vairāk mēs redzam parādāmieš veclatviskos tēpus, kas, visbeidzot darināti novadniecīski pareizi. Mēs uzrokam savus pilskalnus, izceļam no tiem vērtības, lai ar tām salīdzinātu tagadējo darbu: pareizi viņš darināts

jeb ne? Mēs izkopjam un izkārtojam savu folkloru apskaužamā rūpībā. Mēs spiežamies iekšā savā senču gara pasaulē, viņas atziņu dziļumos (kā pasaulīgi prātnieciskos, tā ētiski reliģiozos dziļumos), un mēģinām sevi apaugļot ar šīm vērtībām kā vienīgi mums pieņemamām. Vai tad tas nav jauki un pareizi? Protams, ka ir. Un ja no šiem mūsu meklējumiem daudz kas pēclaikā arī nepieviesīs tagadējai jaunai dzīvei, tad pats šis meklējumu process, kas bez šaubām ilgs garus gadus, mūs psiholoģiski pārveidos un noskaņos tam latviskam gara stiprumam, kurā tik ļoti mums trūkst un kuŗa tik ļoti mums vajaga.

*

Dzīve pārkārtojas, vareni pārkārtojas, un garā gaudens ir tas latvietis, kas to neredz. Ne jau zaimus viņam vajadzētu bārstīt gaisā par citu darbu („brunčiem un sakšām“), bet plecu klāt pielikt. Ne par vīzdeguniņu statistu klūt, bet par līdzvērtīgu un radošu jaunās dzīves darinātāju.

Mums še, savā dzimtā galā nekad nav dots pārāk daudz laika sevis apkopšanai. Cik mīļa, tik savos krustceļos nemierīga (tas nemiers no svešniekiem-ienācējiem) ir allaž bijusi mūsu dzimtene. Bet tagad, palūk, laika ļauts gana. Jau drīz 17 gadus varam kārtoties un būvēties un pāraudzināties kā vien mums pašiem tik. Vai tad nu tas nav nelga, kas šo iespēju neatskārst? Var tak atkal pienākt laiki, kad tik brīvi nebūs ļauts sev nodoties kā tagad, kāpēc mūsu labākie tikumi patlaban var būt tikai trīs: laba griba, skuba un raženība.

*

Šajā laikā mums jāpadara tik daudz, ka pietiktuīgiem laikiem. Varbūt pat visiem laikiem. Un ja arī mēs šos pirmos gadus kaut ko padaram kropli un tā kā nevajaga, tad tās ir mūsu pašu klūdas, par kuŗām svešai sētai nav jāstāsta un no kuŗām mēs paši pēclaikā klūsim savas lietas meistari.

Jaunā Latvija, skaistā Latvija, mūžīgā Latvija nāk
un paliek. Dzīvosim un strādāsim tā, lai mēs būtu ne
vien šīs Latvijas cienīgi, bet lai mēs būtu arī paši viņas
darinātāji!

11. „Pāri trejām audzēm...”

Kā pārvērtusies mūsu dzīve! No bezplāna saimniekošanas mēs esam tikuši pie plāna saimniecības, no svaidīšanās nenoteiktos virzienos, no bezcerīga skata uz rītdienu pie ticības ar vienu labākai nākamībai, no naida pie saderības, no bezdarba pie darba, no dienderības pie darba cildināšanas un darba mīlestības.

To visu tā mēs paši zinām, un tomēr visu to gribas fiksēt iespēstā vārdā, lai ar viņu vēlreiz stiprinātu apziņu, ka tas tiešām tā ir un nevis citādi, lai gandarotu sevi, ka tā tas viss ir pārvērties un noticis.

No dienderības pie darba cildināšanas un darba mīlestības... Šo pēdējo atziņu te visvairāk gribētos pasvītrot. Gribētos darīt to tāpēc, ka pārēja no ražena darba nonicināšanas, pat nīšanas, uz šī darba cildināšanu un viņa svētību ir taisni visbrīnišķīgākā, visskaistākā. Ar šo pāreju mēs, latviešu ļaudis, atkal esam atguvuši vienu savu visjaukāko tikumu, darba tikumu. Tas ir ne tikai fizisks ieguvums, kas rentējas materiāli. Šim ieguvumam ir arī milzu morāliska nozīme. Latviešu cilvēks atkal strādā. Latviešu cilvēks atkal laužas dzīvē uz priekšu ar pūliņu. Viņš ir atguvis pašvērtības apziņu. Viņš ir morāliski atdzimis.

Daudz mēnešu jau ir pagājis no laika, kad valsts saimnieks meta lozungu: „visi valsts darbā — katrs savā darbā.” Šis spārnotais lozungs, šie dzīvinošie vārdi bija pirmie, kas radīja garīgu apvērsumu. Piepeži kļuva skaidrs, ka darbs nav šķirojams, ka nav slikta un laba darba. Ka katrs darbs ir lietderīgs un svētīgs un nepieciešams. Ka darbs ir pienākuma un goda lieta. Šķiet, mēs bijām izslāpuši šīs atziņas — tik ātri viņa mūs pārliecināja, iedvesmoja, aizrāva. Vienā dienā mēs sākām kaunēties nekā nedarišanas, slinkošanas, valsts pabalstu gaidīšanas un dienderēšanas. Mēs atskārstam, ka krietnāk un godīgāk ir strādāt un pūlēties, ka veselīgāk ir

uzņemties pienākumus un tos pildīt, nekā neko nedarīt. Mēs atsacījāmieš no ubagu tarbas un nelāgās sliņķa dabas, kas bija ieviesusies pilsoniskās pienākumu apziņas vietā.

*

No tām dienām tautas pāraudzināšanas darbs ir gājis dziļumā. Katrā savā runā, ik savā likumā un rīkojumā valsts galva ir uzsvēris darbu un darbu. Viņš nav mums to uzvēlis kā slogu. Nē. Viņš mūs ir pārliecinājis par darbu kā cilvēka mūža misiju, viņš ir iedvesmojis mūs darba priekam, radījis sajūsmu darbam, darba entuziasmam mūs aizrāvis.

Šo rindu autors ar nolūku ir šķirstījis prezidenta pēdējās runas, lai uzietu viņās šo jauno raženā darba mācību. Un tur šī mācība ir rodama gandrīz ik slejā. Cilvēks, kas pats atteicies no personīgās dzīves, kas lēmis ziedot savu mūsu tautas labklājībai un jaunās Latvijas celtniecībai, kas pats ir viena nepārtraukta dzīve uz darbību un darbošanos, šim pienākumam piesaista arī citus. Viņš māca mūs visus strādāt, viņš raženam darbam māca visu savu tautu.

Lūk dažas tezes kaut vai viņa runu chronoloģiskā kārtībā.

„Visiem vajaga darba prieku izjust. Mūsu pienākums ir gādāt par to, lai tas izpildās, lai arī zemturis, fauksaimnieks sāktu sajust vairāk prieka pie sava darba, lai viņiem rastos lielāks prieks darbā.“ (Agronomiem, janvārī, 1936.)

Jaunie laudis „būs labāki sagatavoti savu gaitu stāigāšanai, nekā mēs esam bijuši. Un tad man rodas arī prieks. Man rodas prieks, kaut arī mūsu galvas paliks ar vienu baltākas — apstāties nekas neapstāties. Mums būs turpinātāji mūsu darbam, mēs būsīm rūpējušies par to, lai sagatavotu sev vietniekus, kas mūsu darbu var turpināt. Tamdēļ nekad, ne šodien, ne citu reizi neļausim skumjām virsroku.“ (Valmieras zemniekiem, februārī, 1936.)

„Būs jāstrādā vēl neatlaidīgāki. Jāķeras visiem ar lielāko prieku pie darba... Jāstrādā valdībai, iestādēm,

kuŗām šie pienākumi uzlikti, zemturim būs jāstrādā vēl cītīgāki kā līdz šim." (Turpat.)

„Strādāsim visi tanī pārliecībā, ka šis darbs, ko mēs darām, savos iznākumos un augļos apstiprinās mūsu labo gribu un nedziestošo sirds kvēli un ka notikumu turpmākā norise, ka tautas un valsts materiālās un garīgās dzīves labklājības pieņemšanās pierādīs mūsu virziena un mūsu darba pareizību. Strādāsim tajā pārliecībā..., ka arī vēsture dos mūsu darbam savu attaisnojumu. No šīs pārliecības lai smeļamies jaunu ierosmi, jaunu sparū, jaunu spēku darīt vislabāko un padarīt visvairāk." (Meŗu dienu aktā, aprīlī, 1936.)

„Ejat jūs ik viens savā vietā un savā darbā, istā jaunā ceļa atradēji, esat pa priekšu gājēji un ceļa rādītāji saviem sekotājiem, kuŗus jūs vadat, kuŗi jums uzticēti un kuŗi jums uzticas. Esat droši! Esat droši savos soļos, esat drosmes pilni, nebīstaties arī no pieskāŗšanās grūtākiem jautājumiem un no to atrisināšanas. Nebīstaties no atbildības, bet rādat un pierādat to darbos, tad visi jums palāvībā sekos un jūsu darbs būs vaiņagots panākumiem par svētību katrai pilsētai, viņas apkārtnēi un visu kopā ņemot — visai mūsu valstij." (Pilsētu pašvaldību darbinieku sanāksmē, aprīlī, 1936.)

*

Tāda ir prezidenta valoda par darbu un pienākumu. Un tā kā viņš runā, tā viņš arī domā un tā viņš darbu un pienākumu saprot, jo pats ir viena nepārtraukta kustība un darbošanās. Bez darba viņš nevar norimties nekur un ar savu darba dedzību darbībai iededzina visu tautu. Vienīgi no viņa lūpām varēja nākt kādreizējie vārdi par to, ka ja mēs kādreiz esam bijuši lieli cīnītāji, (lai arī neproduktīvā laukā), tad šī cīņšanās rosme tagadējos apstākļos mums nebūt nav jāzaudē. „Cīņas dedzība mums jāpārvērš celtnieciskā dedzībā." (Dr. K. Ulmaņa runas un raksti, 460 l. p.)

Kāda rakstnieka vārdiem runājot, prezidentam K. Ulmanim ir pašam sava darba ētika. Viņš tic, ka ir jānāk patiesam darba priekam, ka darbā ne vienmēr ir

jāiet peļņas nolūkos vien, bet jāprot arī strādāt no sirds. Tagad mēs arī vairs nešaubāties, ka tā tas notiks. Mēs izejam jau tagad uz darba entuziasma ceļa. Un šo ceļu mēs noiesim līdz galam.

Viņš vārdiem skubina darboties tautas un tēvijas labā; viņš sumina kā fizisko tā garīgo darbu, līdzinādams abus kā nepieciešamus un svētīgus tautai un valstij; viņš apmeklē kā strādnieku, tā ielas bruģētāju; viņš skubina zemnieku un iedrošina ierēdņi; darba pacelšanas un darba kulta labad viņš dibina un vērš plašumā mazpulku kustību, lai tautas nākamībai nodrošinātu veselu darba paaudzi; viņš dibina nacionālās celtniecības komiteju, lai lielajam Latvijas apbūves darbam piedotu plānveidību un koloritu; viņš izdod lauku būvniecības likumu, lai koka Latvijas vietā nākamībai atstātu mūra un akmens Latviju; viņš ierosina mežu un spodrības nedēļas, lai šī zeme, kas paliks aiz mums un aiz viņa, būtu ne vien turīga un bagāta, bet arī tīkama un daiļa. Viņš ķeras pie mīlzu laukuma (Uzvaras parks) izbūves, lai šai tautai būtu vieta, kādas tai nav bijis — centrālā tautas sanāksmju vieta. Viņš ceļ Ķegumu, lai dotu gaismu šai zemei, viņš noplēš veco Rīgu, lai darinātu jaunu, latvisku Rīgu un ved jūras ceļu uz Zemgales galvas pilsētu. Visa viņa dzīvošana ir viena nepārtraukta darbība, jo viņš ir cilvēks, kas tautu „rauj pāri trejām audzēm“.

„Tamdēļ nekad, ne šodien, ne citu reizi neļausim skumjām virsroku. Lai mūsu sirdis gavilē, lai prieks ņem virsroku pār visām skumjām, visām rūpēm, tad mums patiešām būs spēks, tad visās cīņās paliksim uzvarētāji un mūs nekādi smagumi, nekādas nastas nevarēs pārspēt.“ Tā viņš runā Valmieras zemniekiem un mazliet vēlāk uzsauc pilsētu pašvaldību darbiniekiem:

„Uzliksmojat jaunam, uzliksmojat mūsējam!.. Tagadējā Rīga, nākotnes Rīga, atjaunotā Rīga būs mūžībai celtā Rīga. Mūsu vienprātības, vienības, mūsu roku labprātīgā vienprātībā celtā Rīga.“ Un „kaut ar šaurākos apmēros, tas, kas Rīgā notiek, būs iespējams arī citās vietās...“ „Vēl šodien jūs dzirdēsāt norādījumus par šīm (t. i. celtniecības lietām. Ne tikai Cēsis un Kuldīga, bet arī Liepāja un Daugavpils un citas pilsētas droši va-

rēs drīzā laikā par to liecināt un liecību nodot. Liecinās Rīga un citas pilsētas un vietas, ne tikai pa jauno, dziļāko, latvisko ārējo izteiksmi un seju, bet liecinās arī pa jauno, bagātāko iekšējo brīvību.“

Tā ir darba etikas un darba svētības mācība, kas sirdīs krit. Lai iesilstam visi šajā darba cēlienā raženam zemes un celtniecības un pārvaldības darbam!

*

Par Napoleonu saka, ka viņš aiz sevis atstājis milzīgas mākslas darbu kolekcijas Francijas nacoinālam muzejam, atstājis likumu kodeksus, šosētus ceļus, izbūvētas ostas u. t. t.

Par poļu karali Kazimiru saka, ka viņš Poliju saņēmis kokā tēstu (valdīšanas sākumā) un atstājis akmeni kaltu.

Par Bismarku stāsta, ka viņš salasījis vienkop visas izkaisītās vācu zemes un nodibinājis nebijuši spēcīgu centrālo varu.

Šie celtnieciskie laiki ir kā gaiši, saules apmirdzēti plankumi tālajā, mūžu krēslas piesātinātā tautu attīstības gājienā.

Mums, šai pirmajai lielā pasaules kara pēclaika paudzei ir laime piedzīvot savas tēvzemes celtniecības laiku. Tādu laiku, kāda mums nekad un nekur nav bijis. Tādu laiku, par kuŗu mēs vēlāk varēsim teikt, ka nekad mēs neesam tik daudz padarījuši kā tagad.

Kādas tad ir šī celtnieciskā laika pamatiezīmes? Vai mēs viņas jau tagad, kad mums trūkst vēl perspektīvas, varam uzzīmēt un noteikt? — Šķiet, ka pilnīgi neiespējami tas nav, lai arī bez atstatuma, pašiem līdzdzīvojot, laikmeta kontūras nekad nebūs tik reljefas kā pēclaikā.

Vispirms mēs nojaušam tādu garīgo spēku kāpinājumu, tādu psihisku spraigumu, kādu līdz šim neesam novērojuši. Mēs esam nometuši pēdējās savas tautības aizliegšanas skrandas. Kaunīgais latvietis ir nodots archīvā. Nacionālais pašlepnums, latviskā pašcieņa ir ņemusi iekš mums mājvietu, viņa ir uzvarējusi. Latvietis vairs nestaigā pa savu sētu un pa savu ielu kautrīgs, bijīgs un

sarāvies. Viņš iet lepnī izceltu galvu. Tautas vadoņa mestie lozungi par to, ka neviena tauta nav maza, kas robežo ar jūru, ir bijuši audzinoši.

Tā tomēr nav vienīgā iezīme šī laika garīgā plāksnē. Mēs esam kļuvuši radoši. Mūsu literatūra ir pievērsusies jaunām, pozitīvām un tautiski vēsturiskām temām. Mūsu glezniecība tver bijušā varoņlaika un jaunās celtniecības sižetus. Mūsu teātri pārkārto savu repertuāru un iet laika garam atbilstošos meklējumos. Nacionālā mūzika ir kļuvusi reti radoša un īpatni latvisko motīvu bagāta. Interese uz savu folkloru, uz savu archailoģiju ir tik dzīva, kā nekad nav bijusi. Viss tas norāda uz garīgā sprieguma iespējami augstu kāpinājumu. Un tas nenoliedzami dos savu bagātu ražu šim lielajam celtniecības laikam turpinoties.

*

Tālāk: valsts pati ir ņēmusi iniciatīvu kultūrālās dzīves plānveidīgā veidošanā un celšanā. Nodibinātas darba stipendijas literātiem un māksliniekiem. Tiek prēmēti labākie publicistiskie raksti un daiļdarbi. Sarīkotas kultūras fonda gleznu izstādes, kur lielu skaitu vērtīgāko darbu iegūst valsts. Valdība veicina senatnes pētniecību subsidējot izrakumus un gara mantu krāšanu. Nodibināts Latvijas vēstures institūts. Pilsētu intelligence un gara darbinieki pagriesti ar seju pret laukiem (draudzīgais aicinājums), lai turpmāk kultūrālās vērtības sadalītu vienlīdzīgāki starp abām perifērijām, kā līdz šim. Fundamentāli ir latviskotas mūsu skolas un mūsu universitāte, tautas svētkiem piedots īpatnēji nacionāls kolorīts, mūsu acu priekšā top Baltijas valstīs nebijis pasākums — brīvdabas muzējs, atvērta archailoģijas izstāde, nodibināti jauni senvēstures, mākslas un rakstniecības izdevumi, top pieminekļu celtniecība u. t. t., u. t. t.

Tālāk, kā jau runājām, valsts fiziskā izbūve. Ik dienas laikraksti mums atgādina, kā šī izbūve noris. Vienā pašā gadā mēs ceļam 125 jaunas skolas. Pametāt skatu kaut uz dažām šīm 5—4 stāvu pilīm (piem. Bauskā, Zilupē, Rīgā, Indrā, Gulbenē u. c.) un atceraties tās vienstāvu būdīnas, kurās mūsu bērni mīta vēl nesen, un jūs

atskārtīsāt to milzīgo un iepriecinošo starpību, kas no krēšļainās pagātnes šķir šo gaišo, celtniecisko dienu.

Un ne jau skolas vien top mūsu zemē. Mēs esam uzcēlušī un ceļam, esam atjaunojušī un atjaunojam simtiem dievnamu, pienotavu, tautas un aizsargu namu, staciju ēku, pagastu namu, krājkašu un banku nodaļu celtni, kooperātīvu s-bu veikalu, klubu, stadionu u. t. t.

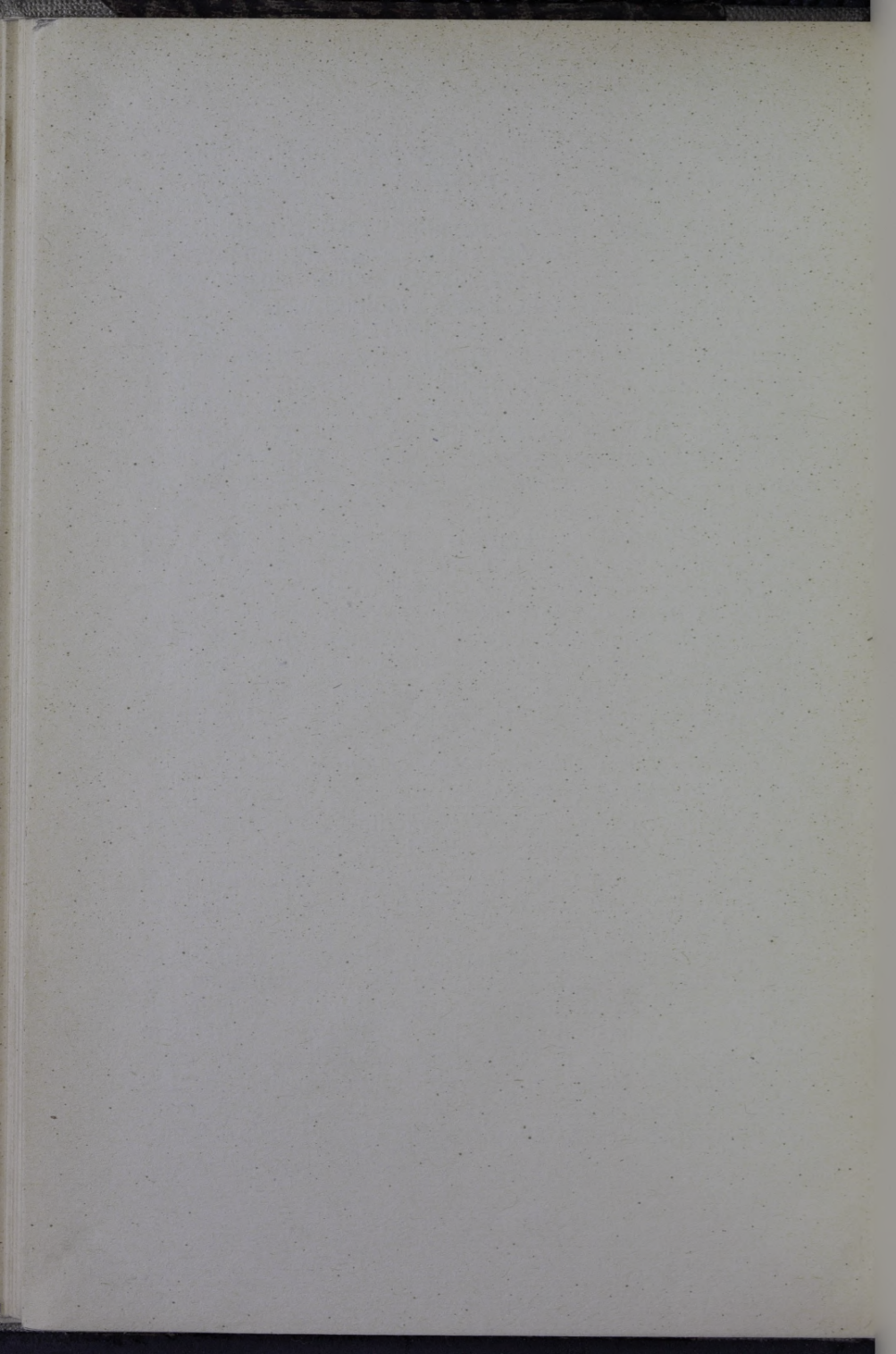
Valsts celtniecība sāk arī skārt līdz šim vēl pilnīgi neskārtās nozares. Mēs, kā jau teicu, esam sākušī domāt par savu dabisko bagātību izmantošanu. Arī tā ir valsts prezidenta Dr. K. Ulmaņa ideja. Šajā nolūkā ir nodibināta dabas bagātību pētīšanas komiteja. Viņa cels gaismā tās vērtības, kuŗas mūsu zeme slēpj, un par kuŗām visus gājušos mūžus neviena vara — caurgājēja šai zemē nav interesējusies.

Še uzskaitītie pasākumi ir tikai daļa no tās milzu programmas, kas nomietota mūsu dzimtenes garīgai un saimnieciskai pārkārtošanai lielajā celtniecības laikā. Tas ir darbs, kas mums jāapzinās, kuŗā mums jāieaug. Tas ir darbs, pie kuŗa ikvienam no mums jāpieliek sava roka, savs plecs, sava sirds. Šajā laikā mums jāpadara iespējami daudz, tik daudz, cik gājušos gadu tūkstošos mēs neesam padarījušī. Lai notiek tā, ka vēlākās paaudzes par mums teiktu: viņi no pasaules kara posta saņēma sagruvušu zemi, bet mūžībā aiziedami atstāja jaunceltu, labklājībā ziedošu valsti.

Visu to viņi ir darījušī tēvzemes mīlestības dzīti, svētās dzimtenes idejas skubināti un apgaroti.

Tad mīlēsim arī šo savu zemi tā, kā viņu nekad vēl neesam mīlējušī un strādāsim viņas labā tā, kā nekad neesam strādājušī

„Tēvu zemes mīlestība (citēju Kronvalda Ati) spodrina ikkatru tās locekli, un tāpēc arī visu tautu, un uzaudzina to necerētā brangumā un staltumā; viņa ir cilvēku izplaukšanas un pacelšanās avots uz neskaitāmiem krietniem darbiem, jo tēvu zemes mīlestība svēta tautu visdiženākiem tikumiem, atsvabina no ļauniem centieniem, stipri un sirsniģi visas tautas locekļus savienodama un visu tautu spēcīgu, diģenu un laimīgu padarīdama.“

Saturs:

1. Jaunais laiks un dzimtenes ideja	7
2. Dzimtenes un tēvzemes jēdziens	12
3. Dzimtenes mīlestība	26
4. Saītes, kas mūs sien pie dzimtenes	40
5. Svešatne un svešumā aizgājušie	54
6. Ideoloģiskā svešniecība	64
7. Nacionālais egoisms	79
8. Latviešu patriots un viņa pienākumi pret savu tēvzemi:	92
a) fiziskie un idejiskie pienākumi; b) apzinīgs autoritārās iekārtas pilsonis; c) darba tikuma piekritējs un pildītājs; d) ģimenes sargātājs un tautas skaitliskā varenuma veicinātājs; e) latviskā goda un krietnuma turētājs; f) tēvzemes aizstāvis vārdos un darbos.	
9. Tēvzemes slava	128
10. Tālie ceļi	133
11. „Pāri trejām audzēm“	147

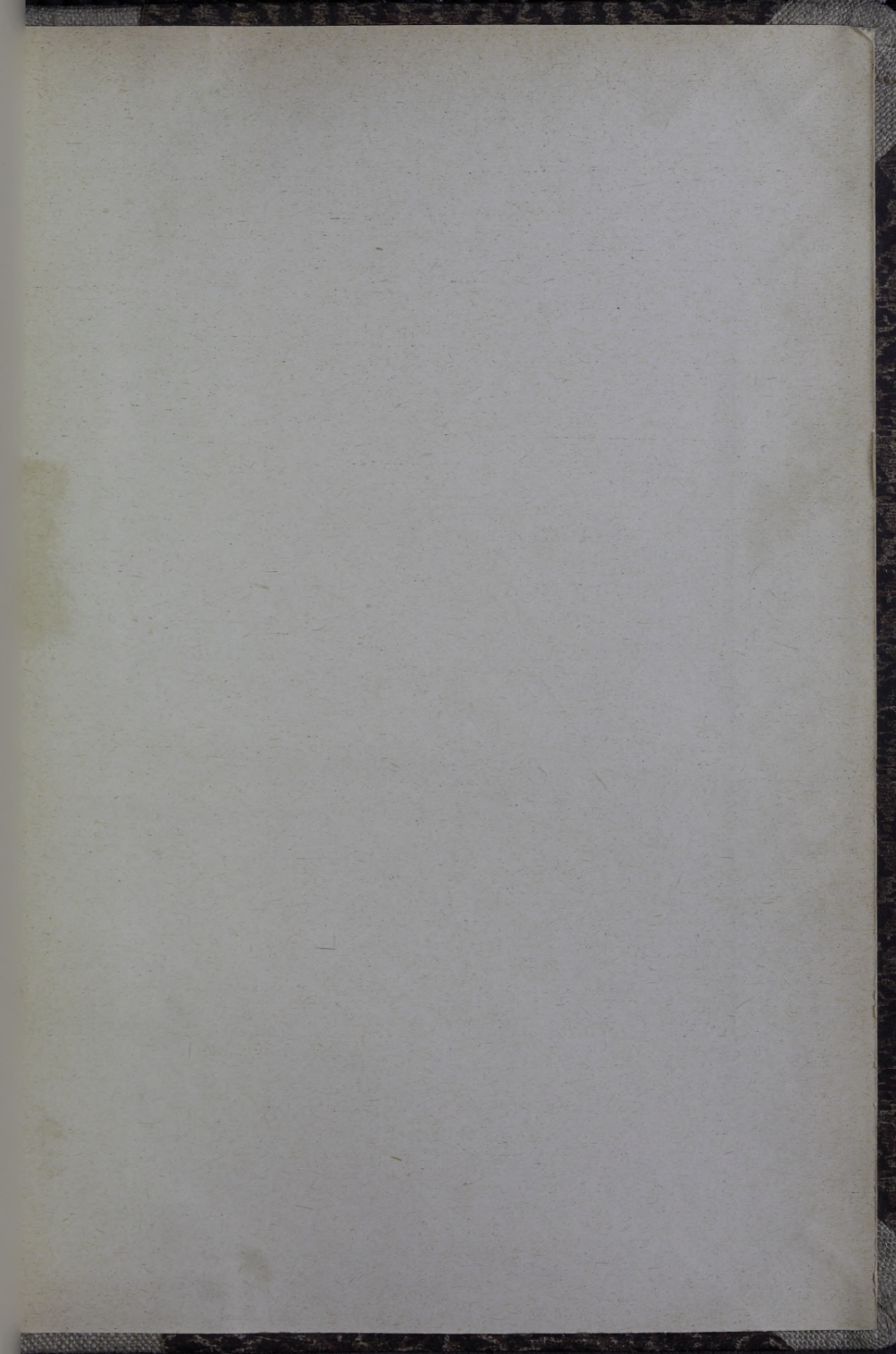

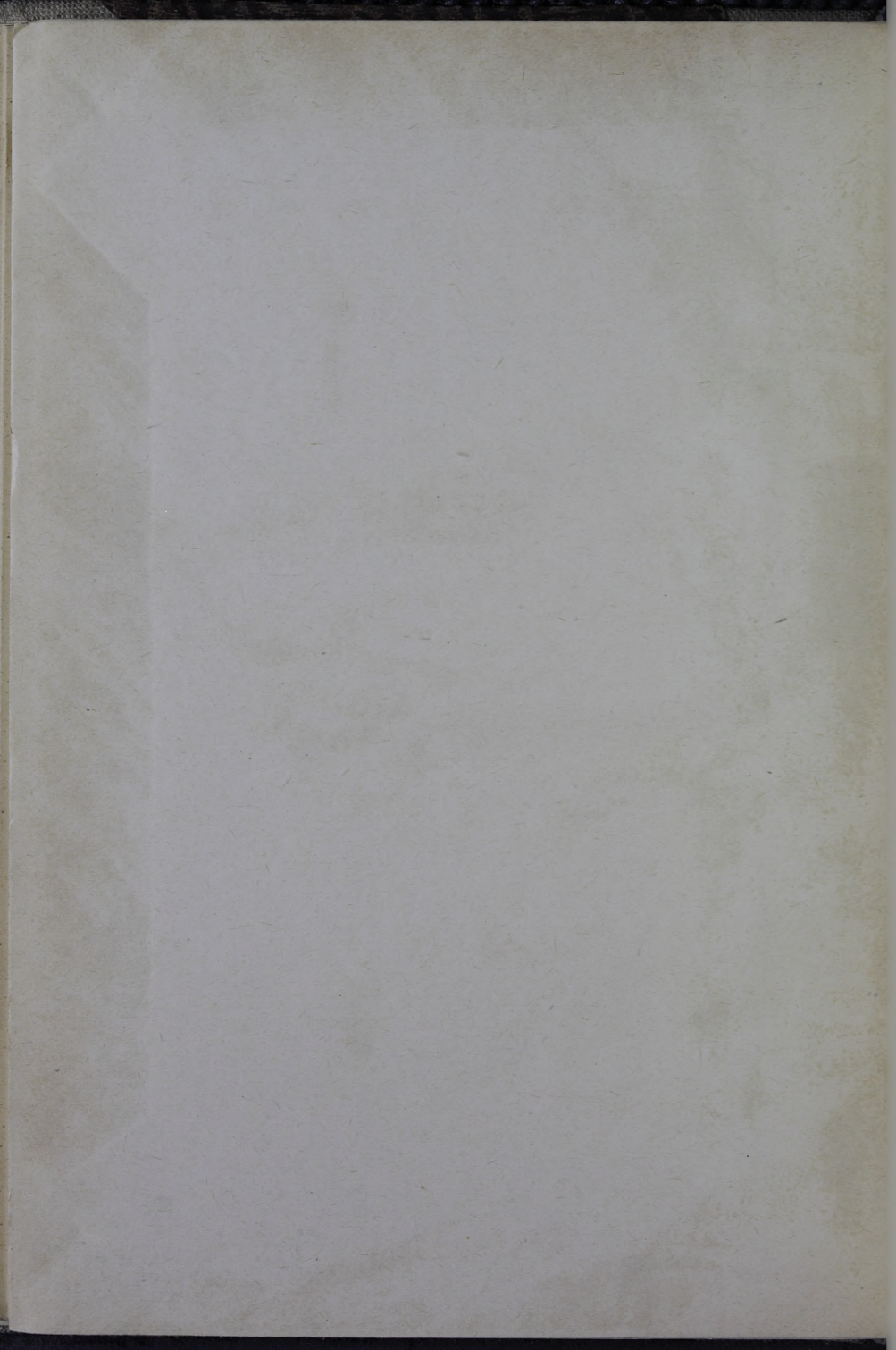
La 523

1840
2
1840

19. NOV. 1938

La 523

066
1

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309054669

24. 1

Lat. 1